

Tuija Sievänen, Päivi Eskelinen, Virpi Lehtoranta,
Tuomas Nummelin, Jani Pellikka, Eija Pouta & Liisa
Tyrväinen

Luonnon virkistyskäytön ja luonto- matkailun tilastoinnin kehittäminen

Joulukuu 2017

Valtioneuvoston selvitys-
ja tutkimustoiminnan
julkaisusarja 84/2017

KUVAILULEHTI

Julkaisija ja julkaisuaika	Valtioneuvoston kanslia, 19.12.2017		
Tekijät	Tuija Sievänen, Päivi Eskelinen, Virpi Lehtoranta, Tuomas Nummelin, Jani Pellikka, Eija Pouta & Liisa Tyrväinen		
Julkaisun nimi	Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun tilastoinnin kehittäminen		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 84/2017		
Asiasanat	Virkistyskäyttö, luontomatkailu, seuranta, tilasto, talousvaikutukset, työllisyysvaikutukset, ennakointi		
Julkaisun osat/ muut tuotetut versiot			
Julkaisuaika	Joulukuu, 2017	Sivuja 78	Kieli Suomi

Tiivistelmä

Tässä raportissa luodaan katsaus virkistys- ja luontomatkailupalvelujen tilastointiin ja seurantaan. Siinä arvioidaan nykyisten tietovarantojen riittävyyttä ja laatua ja esitetään kehittämissuhteita tietotuotannon ja tietovarannon käyttökelpoisuuden parantamiseksi yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja toiminnanohjauksessa. Työn taustalla on ensisijaisesti julkishallinnon tarve hahmottaa alan kehitystä sekä saada riittävä tietopohja sektorin ohjauskeinojen valintaan sekä tarvittavien kehittämistoimenpiteiden toteuttamiseen.

Raportti on osa valtioneuvoston kanslian rahoittamaa "Uudet keinot metsä- ja vesialueiden kestävä virkistys- ja matkailukäytön kehittämiseksi ja turvaamiseksi (VirKein 2016–2018)" -hanketta. Työ pohjasi olemassa oleviin kirjallisiin materiaaleihin, asiantuntijoiden arviointeihin ja kokemuksiin olemassa olevista tietovarannoista, sekä tiedon käytön tulevaisuuden tarpeisiin.

Keskeisimmät kehittämissuhteet koskevat toimialan yhteistä tiedon hallintaa, keinoja eri tiedonkeruiden mahdollisten synergisten etujen saamiseksi, vaikuttavuus- ja kestävyysindikaattoreiden laajempaa käyttöön ottoa, ennakoinnin toimintamallin käyttöön ottoa, luontomatkailun tilastoinnin tarkentamista sekä virkistyskäytön tilastoinnin laajentamista.

Liite 1 Virkistyskäytön ja luontomatkailun käsitteet

Liite 2 Virkistyskäytön ja luontomatkailun arvottamistutkimusten menetelmät ja kirjallisuutta

Liite 3 Luontomatkailua erotteleva mittari

Liite 4 Tilastojen laatukriteerit

Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2016 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa (tietokayttoon.fi).

Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare & utgivningsdatum	Statsrådets kansli, 19.12.2017		
Författare	Tuija Sievänen, Päivi Eskelinen, Virpi Lehtoranta, Tuomas Nummelin, Jani Pellikka, Eija Pouta & Liisa Tyrväinen		
Publikationens namn	Utveckling av statistiken för naturrekreation och naturturism		
Publikationsseriens namn och nummer	Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 84/2017		
Nyckelord	Naturrekreation, naturturism, övervakning, statistik, ekonomiska effekter, sysselsättningseffekter, framsyn		
Publikationens delar /andra producerade versioner			
Utgivningsdatum	December, 2017	Sidantal 78	Språk Finska

Sammandrag

Denna rapport ger en översikt över statistiken och övervakningen av naturrekreation och naturturism verksamhetsfält. En bedömning av lämpligheten och kvaliteten på befintliga informationsresurser har gjorts, med tanken att förbättra kunskapen och databanken för det samhälleliga beslutsfattandet och verksamhetsstyrning. Den målsättningen är främst en översyn av behovet för allmänheten att uppfatta sektorns utveckling samt för att få tillräcklig kunskapsbas för val av praktiska instrument och genomförande av nödvändiga utvecklingsåtgärder. Rapporten är en del av en projekt 'Den nya sätt att utveckla och bevara hållbart skogsbruk och vattenområden för naturrekreation och för naturturist (VirKein 2016-2018)". Den projekten finansieras av statsrådets kansli. ". Metoden av projekten var studier av litterära och internet material, förfrågan av expertbedömningar och erfarenheter på befintliga databaser, samt den förfrågan av framtids information behov för framsyn i sektor.

De viktigaste utvecklingsförslag som rör sektoren är den gemensam informations ledningen, att se till potentiella synergi intressen mellan olika datainsamlingar, genomslagskraft och hållbarhet indikatorer, prognosverksamhetsmodell introduktion, förbättring av mätning för naturturiststatistik, liksom utbyggnaden av statistiken för naturrekreation.

Bilaga 1 Begrepp för naturrekreation och naturturism

Bilaga 2 Metoder och litteratur för ekonomiska studier av naturrekreation och naturturism

Bilaga 3 Mätinstrument för naturturism

Bilaga 4 Kvalitetskriterier för statistik

Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan för 2016 (tietokayttoon.fi/sv).

De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

DESCRIPTION

Publisher and release date	Prime Minister's Office, 19.12.2017		
Authors	Tuija Sievänen, Päivi Eskelinen, Virpi Lehtoranta, Tuomas Nummelin, Jani Pellikka, Eija Pouta & Liisa Tyrväinen		
Title of publication	Development of statistics for nature-based recreation and tourism		
Name of series and number of publication	Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 84/2017		
Keywords	nature-based recreation, outdoor recreation, tourism, monitoring, economic impacts, employment impacts, foresight		
Other parts of publication/ other produced versions			
Release date	December, 2017	Pages 78	Language Finnish

Abstract

This report makes an overview to the state of art of statistics of and monitoring of nature-based recreation and tourism. An assessment of the adequacy and quality of the information production is made. Accordingly recommendations for development are presented in order to improve the usefulness of statistics and data, which is provided to support the decision making and governance. The assessment is done particularly focusing on governmental needs to perceive the status of the field of nature-based recreation and tourism, and to gain a good information basis for the choice of practical tools and methods to guide and to act for development. The report is part of a project "New ways to develop and enhance forest and water areas for sustainable recreation and tourism" (VirKein 2016-2018) funded by the Prime Minister's Office. The methodology of the project includes reviews of literature and internet-based literal material, a survey to experts studying their experiences and evaluations of existing statics and data basis, and a survey concerning future needs of information production.

The most important development proposals relate to joint information management in the sector of nature-based recreation and tourism, ways to gain synergic benefits for different data collections, wider deployment of impact and sustainability indicators, introduction of a foresight approach, clarification of measures for natural tourism statistics and expansion of recreational statistics.

Annex 1 Concepts of nature-based recreation and nature tourism

Appendix 2 Methods and Literature of Valuation Studies of nature-based recreation and tourism

Appendix 3 Measurement item for nature-based tourism

Annex 4 Quality Criteria for Statistics

This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research for 2016 (tietokayttoon.fi/en).

The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

SISÄLLYS

ESIPUHE	8
2. LUONNON VIRKISTYSKÄYTÖN JA LUONTOMATKAILUN SEURANTOJEN, TILASTOJEN JA TIETOKANTOJEN NYKYTILA	11
2.1 Virkistyskäytön kysyntää kuvaavat tilastot ja seurannat	11
Ulkoilutilastot	11
Vapaa-ajan kalastajia koskevat tilastot ja seurantatutkimukset	13
Metsästäjiä koskevat tilastot ja seurantatutkimukset	16
Virkistyskäytön seuranta valtion omistamilla suojelu- ja retkeilyalueilla	18
Vapaa-ajan asumisen seuranta: Mökkibarometri	20
2.2 Luontomatkailun kysyntää kuvaavat tilastot ja seurannat	22
Kotimainen luontomatkailu ulkoilutilastoissa	22
Kansainvälinen Suomeen suuntautuva matkailu	23
Majoitustilasto	25
Suomalaisten matkailu	27
2.3 Virkistyskäytön tarjontaa kuvaavat tilastot ja tietokannat	30
LIPAS liikuntapaikat.fi – liikuntapaikkatietokanta	30
Valtion maiden virkistysmahdollisuuksien tarjonta	32
Metsästys- ja vapaa-ajan tarjonta yksityisten, yritysten ja yhteisöjen maa- ja vesialueilla	39
Kulttuuriympäristöjen tarjonta virkistyskäyttöä varten	42
2.4 Luonto- ja erämatkailun tarjontaa kuvaavat tilastot	43
Vapaa-ajan asunnot - mökkitilastot	43
Muita luontomatkailun tarjontaa kuvaavia tietoja	45
3. TALOUS- JA TYÖLLISYYSVAIKUTUKSET – TILASTOT TALOUSLASKELMIEN POHJANA	48
3.1 Virkistys- ja matkailukäytön tilastot talous- ja työllisyysvaikutusten arvioimisessa ..	48
3.2 Virkistyskokemusten arvo ihmisille	51
3.3. Matkailutilinpito	52
4. VIRKISTYSKÄYTÖN JA LUONTOMATKAILUN SEURANTOJEN, TILASTOJEN JA TIETOKANTOJEN ARVIOINTI JA KEHITTÄMISTARPEET	54
4.1 Virkistyskäytön ja luontomatkailun seurantojen, tilastojen ja tietokantojen käyttö ...	54
4.2 Virkistyskäytön ja luontomatkailun seurantojen, tilastojen ja tietokantojen puutteet	57
5. LUONNON VIRKITYSKÄYTÖN JA LUONTOMATKAILUN TOIMIALAN ENNAKOINTI.	59
5.1 Tulevan ennakkoinnilla tuetaan päätöksentekoa	59
5.2 Asiantuntijoiden ennakoointeihin ja toimintaympäristön jäsentämiseen liittyvät tilastojen ja seurantojen kehittämistarpeet	60

6. VIRKISTYSKÄYTÖN JA LUONTOMATKAILUN TOIMIALAN TILASTOINTIA KOSKEVAT KEHITTÄMISEHDOTUKSET	62
6.1 Kehittämissuhteiden taustaa	62
6.2 Yleisiä toimialan tilastoinnin kehittämisehdotuksia	62
6.3 Luontomatkailun ja virkistyskäytön osasektoreihin liittyvät ehdotukset	65
6.4 Yksittäisiin tilastoihin, tietokantoihin ja seurantoihin liittyvät ehdotukset	65
LÄHTEITÄ JA TAUSTA-AINEISTOJA	68
Liite 1. Luontomatkailun ja virkistyskäytön määritelmät.....	70
Liite 4. Tilastojen laatukriteerit	79

RAPORTISSA KÄYTETYT LYHENTEET

LYHENNE	KUVAUS
ASTA	Metsähallituksen asiakastietojärjestelmä
ELY	Elinkeino-liikenne ja ympäristökeskus
ICES	
KSSJ	kalatalouden seuranta- ja suunnittelujärjestelmä (Metsähallitus)
LIITERI	Elinympäristön tietopalvelu (SYKE)
LVVI	Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi -seurantatutkimus
Luke	Luonnonvarakeskus
MMM	Maa- ja metsätalousministeriö
NUTS2	EU:n tilastovirastoon Eurostatin toimitettavissa tilastoissa käytetään kolmitasoiseen hierarkkiseen NUTS-luokitukseen (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) perustuvia aluejakoja. Suomen aluejaossa suuralueet muodostavat NUTS 2 -tasoa vastaavan aluejaon. Suuralueet 2016 ovat Helsinki-Uusimaa Etelä-Suomi Länsi-Suomi Pohjois- ja Itä-Suomi Ahvenanmaa–Åland
OKM	Opetus- ja kulttuuriministeriö
PAVE	Palveluvarustuksen tietojärjestelmä (v.2016 saakka Reiska) (Metsähallitus)
RKTL	Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (v. 2014 saakka)
RSSJ	Metsähallituksen Riistatalouden suunnittelu- ja seurantajärjestelmä (Metsähallitus)
RKY	Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt
SASS	Suojelualueiden suunnittelu- ja seurantajärjestelmä (Metsähallitus)
SATJ	Suojelualuetietojärjestelmä (Metsähallitus)
SYKE	Suomen ympäristökeskus
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö
SVT	Suomen Virallinen Tilasto
TAK	Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy
TEM	Työvoima- ja elinkeinoministeriö
TSA	Matkailun satelliittitilinpito (Tourism Satellite Account) (Tilastokeskus)
TOL	Tilastokeskuksen toimialaluokitus
VILMAT	Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. Suomen ympäristö 535. Alueiden käyttö. Ympäristöministeriö 2002.
YM	Ympäristöministeriö
YYV	Metsähallituksen yleiset yhteiskunnalliset velvoitteet (Metsähallitus)

ESIPUHE

Tämä taustaraportti on osa Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimushanketta (VNK /339/48/2016) ”Uudet keinot metsä ja vesialueiden kestävä virkistys- ja matkailukäytön kehittämiseksi ja turvaamiseksi (Virkein).

Työryhmämme haluaa kiittää toimeksiannon tehneitä ministeriöitä, maa- ja metsätalousministeriötä, työ- ja elinkeinoministeriötä ja ympäristöministeriötä, aihepiirin kehittämistarpeen tunnistamisesta ja mahdollisuudesta laatia kokonaiskatsaus luontomatkailun ja luonnon virkistyskäytön toimialan seurantojen, tilastojen ja tietokantojen tietotuotannosta. Olennainen osa työtämme on ollut arvioida tietotuotannon kehittämistarpeita yhdessä tiedon käyttäjien kanssa. Kiitämme kyselyjen vastaajia arvokkaasta panoksesta. Kiitämme myös Metsähallituksen asiantuntijoita merkittävästä avusta valtion maita koskevien tiedonkeruiden kuvauksessa.

Hankkeen toimeksiannossa tehtäväksi tarkentuivat luontomatkailun, mukaan lukien erätalouden sekä luonnon virkistys- ja hyvinvointipalvelujen, määrittely tilastointia varten. Tehtäväksi tarkentui myös talous-, työllisyys- ja hyvinvointivaikutusten tarkastelu tietotuotannon näkökulmasta. Hankkeen ohjausryhmässä toimineet ministeriöiden edustajat sekä kutsutut asiantuntijat ovat ohjanneet asiantuntevasti työtä niin tehtävän rajauksessa kuin sen tulosten kirjastamisessa. Tämän raportin antamat kehittämissuhteukset ovat työryhmämme omia, mutta olemme kiitollisia ohjausryhmän monista rakentavista kysymyksistä ja ajatuksista.

Helsinki 15.12.2017

Työryhmän puolesta

Tuija Sievänen

1. JOHDANTO

Suomessa on kerätty viime vuosikymmeninä tietoa virkistyskäytöstä ja luontomatkailusta erilaisin tiedonkeruin ja seurannoin ja koostettu niistä tilastoja ja tietokantoja. Tietoa on kerätty paitsi tilannekuvan muodostamiseksi ja ylläpitämiseksi virkistyskäytöstä ja luontomatkailusta, myös osana muita tarkoituksia ensisijaisesti palvelevia tiedonkeruita. Tiedontuotannon kokonaisuus ei ole ollut kaikilta osin hallinnassa. Tämä taustaraportti on osa Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimushanketta (VNK /339/48/2016) ”Uudet keinot metsä ja vesialueiden kestävä virkistys- ja matkailukäytön kehittämiseksi ja turvaamiseksi (Virkein)”. Keskeinen kysymys tässä raportissa on, millaisia kehittämistarpeita alan tilastoinnissa on sektorin laajuuden ja merkityksen paremman hahmottamisen ja kehityksen seurannan näkökulmasta.

Tämän taustaraportin tarkoituksena on koostaa ja jäsentää toteutetuista tiedonkeruista ja tietovarannoista sekä hankkeen aikana kerätyn kyselytiedon avulla kokonaisuus, ja sitä tarkastelemalla tunnistaa tarpeet ja keinot virkistyskäytön ja luontomatkailun tietovarantojen kehittämiseksi. Tässä raportissa tarkastelua ohjaa ensisijaisesti valtion hallinnon tarve tuntee toimialan kehityssuunnat sekä saada riittävä tietopohja käytännön ohjauskeinojen valintaan sekä tarvittavien toimenpiteiden arvioimiseen ja toteuttamiseen. Tässä taustaraportissa tarkastellaan erityisesti tietovarantoja. Hankkeen muut raportit (Konu ym. 2017) käsittelevät luontomatkailun ja virkistyskäytön toimialan liiketoimintamahdollisuuksia (Konu ym. 2017) sekä vesi- ja metsäalueiden tarjontaan ja laadun turvaamiseen liittyviä uusia keinoja ja rahoitusmalleja (Aapala ym. 2017).

Hankkeen työ perustuu luontomatkailun ja virkistyskäytön tutkimuksen piirissä vakiintuneisiin käsitteisiin. **Luontomatkailu** määritellään laaja-alaisesti matkailuksi, jossa luonto on ensisijainen vetovoimatekijä. **Luonnon virkistyskäytöllä** tarkoitetaan vapaa-aikana virkistäytymistarkoituksessa tapahtuvaa liikkumista ja oleskelua luonnonympäristössä. Nämä kaksi yleiskäsitettä rajaavat työssä tarkasteltavan toimialan ja kohdistavat huomion ihmisten toimintaan. Käsitteitä on tarkemmin kuvattu liitteessä 1.

Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun tietovarantoja tarkastellaan raportissa erityisesti kysynnän sekä tarjonnan näkökulmia. **Kysynnän** käsitteellä tarkoitamme tässä yleisesti luonnon käyttäjän tai luontomatkailijan ympäröivässä luonnossa tai tietyssä luontokohteessa tapahtuvaa toimintaa ja tarpeiden tyydyttämistä. Seurantojen ja tilastojen näkökulmasta pääpaino on käyttäjien tai luontomatkailijoiden toteutuneessa toiminnassa, ei niinkään esimerkiksi heidän tiettyjä kohteita kohtaan ilmaistussa kiinnostuksessa. **Tarjonnan** käsite viittaa tässä raportissa eri toimijoiden tarjoamiin virkistyskäyttöä ja luontomatkailua tukeviin toimintaympäristöihin, rakenteisiin ja palveluihin, jotka yhdessä luovat kansalaisille virkistyskäyttö- ja luontomatkailumahdollisuuksia. Hanke käsittelee valtion, kuntien, yritysten, järjestöjen tai yksityishenkilöiden roolia näiden mahdollisuuksien tarjoajina.

Tarkastelujen yleisenä lähtökohtana ovat Tilastokeskuksen ja Euroopan unionin Eurostat -tilastotoimiston vahvistamat yleiset tiedonkeruun ja tilastojen laadinnan laatukriteerit. Tilastojen tuotannossa ja raportoinnissa noudatettavat periaatteet perustuvat ammattimaiseen harkintaan ja tilastoeettisiin periaatteisiin. Laatukriteereihin kuuluu, että tiedon laatua seurataan jatkuvasti hyväksytyin menettelyin ja sitä on kuvattu riittävästi, tiedonantajilta saatuja tietoja käytetään vain heille ilmoitettuun käyttötarkoitukseen, tilastot tuotetaan riittävin voimavaroin ja valtuuksin, ammattitaitoisesti ja mahdollisimman tehokkaasti tiedonantajien rasitusta minimoiden (liite 4). Edelleen laadukas tilastotuotanto tarkoittaa, että tilastot sisältävät käyttäjien tarpeiden kannalta olennaisimmat valtakunnallisesti kattavat tiedot tältä toimialalta, tilastot kuvaavat täsmällisesti ja luotettavasti tilastoitavia ilmiöitä, niiden tilaa ja muutoksia. Laatua ilmentävät myös tilastointimenetelmien ja niiden muutoksien selkeät kuvaukset, se, että tilas-

tojen tiedot ovat mahdollisimman ajantasaisia, ja että tilastot ovat yhtenäisiä sekä mahdollisimman vertailukelpoisia yli ajan ja alueellisesti. Niin ikään oleellista on, että tilastot esitetään selkeässä, läpinäkyvässä ja ymmärrettävässä muodossa sekä levitetään sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Seuraavassa luvussa (luku 2) kuvaamme tietotuotannon nykytilaa tilasto- ja seurantakohtaisina koosteina. Virkistyskäytön ja matkailun tilastoja ja tietokantoja sekä niiden tuottamisessa olennaisia seurantoja esitellään olemassa olevan kirjallisen materiaalin ja työryhmän asiantuntemuksen pohjalta. Käsittely on rajattu sellaisiin tilastoihin ja seurantoihin, joita varten on toistuvasti kerätty aineistoja valtakunnallisesti, ja joiden tulokset ovat avoimesti kaikkien saatavilla. Luvussa 3 tarkastelemme nykyisen tiedontuotannon hyödyntämistä talouslaskelmissa. Luomme siinä katsauksen kotimaisia luontomatkailun ja virkistyskäytön talous- ja työllisyysvaikutuksiin, virkistyskäytön ja luontomatkailun taloudelliseen arvoon harjoittajilleen sekä matkailun tilinpitoon. Luvussa 4 selvitämme tietovarannon käyttökelpoisuutta asiantuntijatyössä ja asiantuntijoiden havaintoja ja näkemyksiä tietovarantoon liittyvistä kehittämistarpeista. Luvussa 5 tarkastelemme menetelmiä, joilla asiantuntijoiden käsityksiä erityisesti nykyisten tietovarantojen ja tietämyksen kyvystä tukea toimialan tulevaisuuden ohjaamista voidaan kartoittaa. Luvussa kuvaillaan ennakkoinnin menetelmiä ja havainnollistetaan lyhyesti ennakkoinnin yleistä ajattelutapaa ja sovelluspotentiaalia osana tietotuotannon suuntaamista ennakointikyselyn avulla. Viimeinen luku (luku 6) kokoaa yhteen lukujen 2–5 havainnot kehittämistarpeista ja esittelee niihin liittyvät toimintasuositukset toimialan, sen osasektorien ja lopuksi yksityiskohtaisesti kunkin tilaston tai seurannan näkökulmasta.

2. LUONNON VIRKISTYSKÄYTÖN JA LUONTO-MATKAILUN SEURANTOJEN, TILASTOJEN JA TIE-TOKANTOJEN NYKYTILA

2.1 Virkistyskäytön kysyntää kuvaavat tilastot ja seurannat

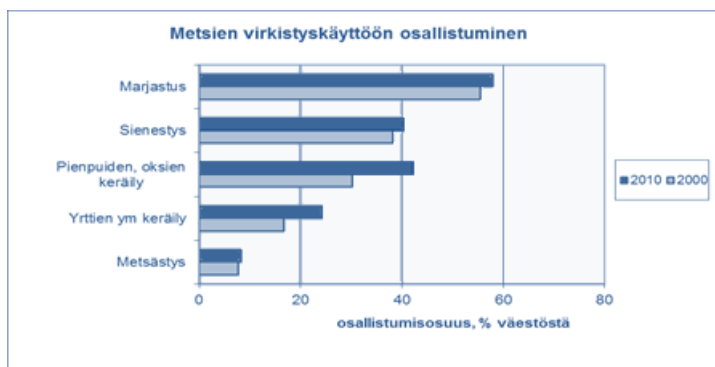
Ulkoilutilastot

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) -seurantatutkimuksella on kerätty tietoa suomalaisten luonnossa virkistäytymisestä Metsäntutkimuslaitoksen (vuodesta 2015 alkaen Luonnonvarakeskus) ja Tilastokeskuksen toimesta. Väestötasolla on tutkittu, miten paljon ja millaista ulkoilua ja muuta virkistäytymistä suomalaiset luontoympäristössä harrastavat. Lisäksi on tutkittu luonnossa virkistäytymisen hyötyjä ja vaikutuksia sekä toisaalta ympäristön muutosten vaikutuksia virkistyskäytön kysyntään (Sievänen ym. 2011).

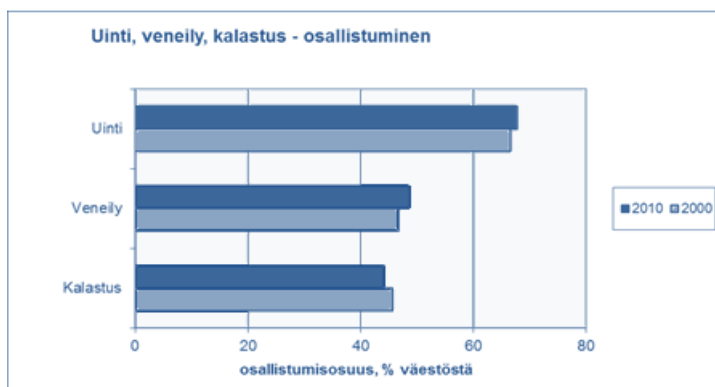
Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI 1) on toteutettu ensimmäisen kerran vuosina 1998–2000 ja toisen kerran (LVVI 2) vuosina 2009–2010. Seurantatutkimuksen avulla on selvitetty luonnossa virkistyskäytössä tapahtuvia muutoksia. Seuranta on tarkoitus jatkaa noin kymmenen vuoden välein ja seuraavan kerran inventointi onkin tarkoitus toteuttaa vuosina 2019–2020.

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI 1) –tutkimuksen aineisto edustaa hyvin koko suomalaista aikuisväestöä (ikäryhmät 15-74 -vuotiaat). Ensimmäinen tutkimus toteutettiin puhelinhaastattelu ja postikyselymenetelmin, ja toisella kerralla kysely toteutettiin pääosin web-kyselynä, jota täydennettiin postikyselyllä. Aineistoa kerättiin ensimmäisellä kerralla joka toinen kuukausi kahden vuoden ajan ja toisella kerralla kolme kertaa vuodessa talvella, keväällä ja syksyllä kahden vuoden ajan. Pitkä aineistonkeruu tasaa vuodenaikojen ja vuosien välistä vaihtelua ja parantaa aineiston laatua. Aineistonkeruun eroista huolimatta mittaukset on pidetty pääosin samanlaisina, jotta vertailtavuus säilyi.

Ulkoilutilastoissa kuvataan ulkoiluun osallistumista ja ulkoilun useutta sosioekonomisten ryhmien mukaan. Toiseksi seurataan 86 ulkoiluharrastukseen osallistumista ja harrastuskertojen määrää (kuva 2.1). Ulkoiluharrastusten pääluokkia ovat kävely ja retkeily, pyöräily, koiraharrastukset, mökkeily, veneily, uinti, luonnossa oleskelu, luonnonhoitotyöt, kalastus, metsästys, luonnontuotteiden keräily, luontoharrastukset, hiihto- ja lasketteluharrastukset, jää- ja lumiharrastukset, motorisoitu liikkuminen luonnossa, osallistuminen retkille ja leireille sekä suunnistus ja muut yksittäiset harrastukset. Tilastoissa tuloksia esitetään sosioekonomisten taustamuuttujien sekä vakinaisen asunnon paikkakunnan mukaisissa ryhmissä. Sosioekonomisia taustamuuttujia ovat sukupuoli, ikä, elinvaihe, koulutus, sosioekonominen asema, ja asuin-kunnan koko, kuntamuoto sekä suuralue. Lähiulkoilukerroista (enintään yhden päivän pituiset käynnit kotoa käsin) kuvataan harrastus, kesto, ulkoiluseura ja ryhmän koko. Ulkoilukertojen jakautuminen kunnan alueille, valtion alueille ja yksityisalueille on mitattu saavutettavuuden, palveluiden ja aluetyypin mukaan. Lähiulkoilukertoja kuvataan etäisyyksillä erilaisille virkistysalueille omistajaryhmän mukaan sekä myös sosioekonomisten tekijöiden mukaisiin ryhmiin jaettuna. Lisäksi kuvataan etäisyyksiä erilaisille ulkoiluun sopiville alueille, ulkoilua tukevien varusteiden sekä vapaa-ajan asunnon käyttömahdollisuutta sekä harrastustaitoja.

Kuva 2.1a

Kuva 2.1b

Kuvat 2.1. a ja b. Metsien (a) ja vesialueiden (b) tavallisimpien ulkoiluharrastuksien osallistumisosuudet vuonna 2010. Lähde: Sievänen & Neuvonen 2011.

Ulkoilutilastoja hyödyntäviä mittareita ja indikaattoreita (esimerkki)

Kansallinen metsästrategia 2025: Mittari: Lähiulkoilukertojen määrä (LVVI); Lähtötaso v.2013 156 kertaa / vuosi (Luonnonvarakeskus, 2010); Tavoitetaso v.2025 • Kasvaa

Lähde: <http://mmm.fi/kms>

Yhteenveto: Ulkoilutilastot (LVVI) / Virkistyskäyttö

Ulkoilutilastot (LVVI) / Virkistyskäyttö	
Tiedon aihe	Virkistyskäytön kysyntä
Tuottaja/tiedonkerääjä	Luonnonvarakeskus (Luke)
/raportointi	
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Julkaistu vuosina 2001 ja 2011; aineisto kerätty 10 v. välein ei päätöstä jatkumisesta
Tiedonkeruun menetelmät	Väestökysely (puhelinhaastattelu, web -kysely, postikysely)
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Ulkoiluun & ulkoiluharrastuksiin osallistuminen jaettuna väestön sosioekonomisiin ryhmiin Ulkoilukerran kuvaus; ulkoilun kohdealueet, ulkoilutaidot, jne Koko Suomen väestö sekä 15 maakuntaan tai maakuntien yhdistettyyn alueeseen (NUTS2)
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Tarjoaa virkistyskäytön perustietoa valtion ja kuntien hallinnon toimijoille ja päätöksentekijöille, luonnonvarojen käytön ja maankäytön suunnittelijoille, kansalaisille ja kansalaisjärjestöille sekä tutkijoille. Hyödynnetään strategioiden vaikuttavuusmittaristossa.
Lainsäädäntöpohja	Ei perustu lainsäädäntöön. LVVI -seurannan tarpeellisuus on todettu useissa valtionhallinnon raporteissa ja valtioneuvoston periaatepäätöksissä, mm. VILMAT-raportissa.
Rahoituspohja	Ei sovittu. Aikaisemmin: Metsäntutkimuslaitos sekä useat ministeriöt (MMM, YM, OKM, TEM, STM)
Tietojen/ datan käyttö 1 avoin, 2 rajoitettu, 3 maksullinen	1 Ulkoilutilastot julkisia, käyttö avointa 2 Alkuperäisen datan käyttö sopimuksella Luonnonvarakeskuksen ja Tilastokeskuksen kanssa
Raportointi; julkaisut, linkit	Ulkoilutilastot www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/virkistyskaytto/ Raportti: Sievänen, Tuija & Neuvonen, Marjo (toim.) (2011). Luonnon virkistyskäyttö 2010. Metlan työraportteja 212.

Vapaa-ajan kalastajia koskevat tilastot ja seurantatutkimukset

Vapaa-ajankalastustilastoon kerätään tietoa suomalaisten vapaa-ajankalastuksesta. Tilastossa selvitetään väestötasolla kalastaneiden kotitalouksien ja henkilöiden lukumäärät sekä eri pyydyksiä käyttäneiden ja pyyntipäivien määrät. Kalastuksen saalis kuvataan lajeittain, pyydyksittäin sekä sisävesillä alueittain (aluehallintovirastoalueet ja Ely -keskusalueet) ja merellä merialueittain (Suomenlahti, Saaristomeri ja Ahvenanmaa, Selkämeri ja Merenkurkku ja Perämeri). Luonnonvarakeskus julkaisee koostamansa tilaston joka toinen vuosi, koskien parillisten vuosien kalastusta ja se on osa SVT-tilastoja.

Tilaston aineisto kerätään kyselyllä, jonka otos poimitaan väestötietojärjestelmästä. Tiedonkeruun kohde ja tilastointiyksikkö on asutokunta. Vapaa-ajankalastus tarkoittaa kaikkea suomalaisten kalastusta ja ravustusta lukuun ottamatta ammattikalastajien ja heidän asutokuntiansa harjoittamaa kalastusta. Tilasto ei sisällä ulkomaisten matkailijoiden kalastusta Suomessa eikä suomalaisten kalastusta ulkomailla. Poimitun otoksen koko oli viimeksi toteutetussa kyselyssä 7 500 asutokuntaa, ja se edustaa 18–74 -vuotiaita henkilöitä.

Vapaa-ajankalastustilastoa on nykymuodossaan julkaistu vuodesta 1998 lähtien. Tilastointi on alkanut vuonna 1975, aluksi epäsäännöllisemmin. Tilasto julkaistaan nykyisin vain sähköisessä muodossa, tietokannassa on tiedot vuodesta 2000 lähtien.

Uuden kalastuslain (379/2015, 92–97 §§) mukaan kalastonhoitomaksun maksavat, 18–64 -vuotiaat kalastajat rekisteröityvät kalastonhoitomaksurekisteriin. Siihen merkitään maksaneiden Suomessa vakituisesti asuvien henkilöiden nimet ja syntymäajat, maksun määrä ja aika, jolta maksu on maksettu. Kalastonhoitomaksut kerää Metsähallitus, joka myös hoitaa rekisteriä. Rekisteritiedon avulla kerätään aiempaa tarkempaa tietoa kalastuksesta. Tietoa käytetään kalavesien ja kalakantojen hoidossa. Rekisteritiedosta selviää kalastonhoitomaksun maksaneiden henkilöiden kokonaismäärä. Tietoa voidaan myöhemmin päätettävällä tavalla käyttää viehekalastuspaineen selvittämiseen, jota tarvitaan kalastonhoitomaksuina kertyneiden varojen jakamiseksi omistajakorvauksina. Tavoitteena on tuottaa tietovaranto viehekalastuksen määrästä kalatalousalueittain. Kalatalousalueita määritetään tätä raporttia kirjoitettaessa ja Ely -keskukset vahvistavat ne vuoden 2017 loppuun mennessä.

Aiemman kalastuslain aikana Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos teki vuosia 1997, 2001, 2005 ja 2009 koskien ns. Suomi Kalastaa -seurantatutkimukset. Niissä selvitettiin kotitalouksien kaikkien henkilöiden pyyntipäivät kalastusalueittain (v. 1982 kalastuslain

mukaiset kalastusalueet) ja pyyntimuodoittain sekä viehekalastuspäivät erityyppisillä luvilla. Näiden seurantojen tarkoituksena oli tuottaa alueellista tietoa kalastuksen määrästä eli kalastuspaineesta valtiolle kerättyjen viehekalastuslupamaksujen palauttamiseksi ja omistajille korvattavien onginta- ja pilkintäoikeuksien perusteeksi. Aineistonkeruu tehtiin postikyselynä otokselle väestörekisteristä. Otoksen koko oli n. 40 000 kotitaloutta. Tulokset on julkaistu Riista- ja kalakalatalouden tutkimuslaitoksen julkaisusarjoissa.

Tenojoen voimassa olevassa Suomen ja Norjan välisessä kalastussopimuksessa edellytetään valtioiden tekevän seurantoja joen kalakantojen kestävyysvarmistamiseksi. Joelta kerätään tietoja lupien ja kalastajien määristä ja saaliista sekä toteutuneista kalastusvuorokausista kunkin kalastuskauden aikana. Tuloksia julkaistaan koostetietoina. Pääpaino on kuitenkin saalistiedoissa.

Kalastusmatkailutoimintaa ei tilastoida Suomessa erikseen. Vuonna 2008 on julkaistu tutkimus kalastusmatkailun kansallisista tunnusluvuista (Toivonen 2008). Siinä selvitettiin kalastusmatkailuyritysten määrää, palvelutarjontaa, sijaintia, työllistävyyttä, liikevaihtoa, asiakkaita,

yhteistyötahoja ja tulevaisuudennäkymiä. Tutkimusta ei ole toistettu eikä siten seuranta toteutettu, vaikka MMM:n Kalastusmatkailun kehittämisen valtakunnallisessa toimenpideohjelmassa vuosille 2008–2013 on kirjattu tarve kalastusmatkailua koskevan tiedon tuottamiseen säännöllisesti, esimerkiksi 3-5 vuoden välein.

Valtakunnallisesti merkittävien lohijokien (esim. Tornionjoki) ja kalastusmatkailualueiden (esim. Kuusamo) kalastuksesta ja sen taloudellisista vaikutuksista on tehty erillistutkimuksia. Metsähallitus seuraa lupa-asiakkaiden rahankäytön aluetaloudellisia vaikutuksia ja selvitti kertaluonteisesti heidän kokemat terveys- ja hyvinvointivaikutukset. Kalastajien kokemien hyvinvointivaikutusten säännöllinen seuranta on tarkoitus aloittaa lähitulevaisuudessa.

Ely -keskukset voivat antaa kalastusoppaille luvan viedä enintään kuusi kalastajaa sisältäviä ryhmiä kalastamaan myös sellaisille alueille, joille oppaat eivät ole saaneet vesialueiden omistajien lupia. Näiden lupien käytöstä oppaat raportoivat ely -keskuksiin vuosittain.

Laatikko 2.1: Vapaa-ajan kalastustilastotietoa vuodelta 2016

Vapaa-ajankalastajia on yli neljännes suomalaisista: vuonna 2016 heitä oli noin 1,5 miljoonaa, kun vielä vuonna 2000 lähes 2 miljoonaa. Suomalaismiehistä kalastaa 34 prosenttia ja naisista 19 prosenttia.

Kalastajien ikärakenne muuttuu. 2000-luvun alusta on yli 64-vuotiaiden kalastajien määrä kasvanut ja työikäisten, 25-64 -vuotiaiden, määrä pienentynyt. Alle 10-vuotiaissa kalastusta harrastavien poikien määrä on pysynyt samalla tasolla, kalastavien tyttöjen määrän on vaihdellut tilastointivuosien välillä.

Kalasaalis kasvoi vuoteen 2014 verrattuna. Eniten saatiin saaliiksi haukia ja ahvenia, joiden osuus oli noin puolet lähes 30 miljoonan kilon kokonaissaalista.

Pyyntivälineiden suosio muuttumassa. Verkoilla pyydettiin saaliista enää alle 40 prosenttia, kun vielä vuonna 2000 osuus oli puolet. Heittovavan ja vetouistelun osuus saaliista oli yhteensä 26 prosenttia.

Tilastoa/seurantatutkimusta hyödyntäviä mittareita ja indikaattoreita (esimerkkejä).
Ei tiedossa

Yhteenvedot: Kalastonhoitomaksurekisteri ja vapaa-ajankalastustilasto

Kalastonhoitomaksurekisteri	
Tiedon aihe	Kalastonhoitomaksun maksaneet 18–64-vuotiaat
Tuottaja/tiedonkerääjä	Metsähallitus
/raportoi	
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Alkanut vuonna 2016. Jatkuva.
Tiedonkeruun menetelmät	18–64-vuotiaiden vapaa-ajankalastajien, jotka harjoittavat muuta kalastusta kuin ongintaa, pilkintää ja silakan litkausta, tulee maksaa kalastonhoitomaksu. Maksu voidaan maksaa koko vuodeksi, viikoksi tai päiväksi. Maksun yhteydessä kysytään nimi, syntymäaika ja aika, jolta maksu on maksettu. Maksun maksetaan Metsähallitukselle tai sen sopimuskumppanille, joka toimittaa maksajaa koskevat tiedot Metsähallitukselle.
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Maksun yhteydessä maksun vastaanottaja rekisteröi maksajan tai sen jonka puolesta maksu on maksettu nimen, syntymäajan, maksun määrän ja ajan, jolta maksu on maksettu. Maksuttomilla yleiskalastusoikeuksilla kalastavien, lasten ja nuorten sekä 65 vuotta täyttäneiden ei tarvitse maksaa maksua eikä heistä kerry tietoja rekisteriin.
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Rekisteri vapaa-ajankalastajista, jotka harrastavat erilaisia viehe- ja pyydyskalastuksen muotoja ja joiden tulee maksaa kalastonhoitomaksu.
Lainsäädäntöpohja	Perusjoukko kalastusta koskevien tietojen keräämistä varten. Kalastuslaki (379/2015)
Rahoituspohja	Rahoitetaan kalastonhoitomaksuvaroilla.
Tietojen/ datan käyttö 1 avoin, 2 rajoitettu, 3 maksullinen	Datan käytöstä säädetään kalastuslain 93 -97 §§ ja siitä päättää Metsähallitus.
Raportointi; julkaisut, linkit	Metsähallitus raportoi MMM:lle maksun ja maksajamäärien vuosittaisen kertymän.
Vapaa-ajankalastustilasto	
Tiedon aihe	Vapaa-aikanaan kalastaneiden kotitalouksien ja henkilöiden lukumäärät, eri pyydyksiä käyttäneiden lukumäärät, pyyntipäivien määrät sekä saalis lajeittain, pyydyksittäin ja alueittain.
Tuottaja/tiedonkerääjä/raportoi	Luonnonvarakeskus
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Joka toinen vuosi, parillisina vuosina. Kalastaneiden henkilöiden lukumäärät vertailukelpoisia vuodesta 1992 lähtien ja pyyntipäivien lukumäärät vuodesta 1998 lähtien. Aluejako sisävesialueilla vuosina 1998-2008 läänit ja vuodesta 2010 alkaen aluehallintovierastojen alueet. Merialueella 1998 alkaen ICES aluejako. Vuodesta 2004 alkaen sisävesialueille ja 2006 alkaen merialueille myös ELY-keskusten kalatalousyksiköiden mukainen jako.
Tiedonkeruun menetelmät	Postikysely, johon on mahdollista vastata myös sähköisesti. Otos (vähintään 6000 asutokuntaa) poimitaan Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmästä. Tiedonkeruun kohde ja tilastointiyksikkö on asutokunta. Otanta-asetelma on ositettu otanta, jossa ositteet (6 kpl) muodostetaan kohdehenkilöitten asutokunnan sijainnin, kuntatyyppin ja merellisuuden perusteella. Vastaamattomille tehdään jälkilotanta puhelinhaastatteluna. Sillä selvitetään kalastaneiden asutokuntien osuus vastaamattomien joukossa. Tuloksista lasketaan variaatiokertoimet ja 95 % luottamusväli.
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Kalastajat ikäryhmittäin ja sukupuolittain, kalastaneiden henkilöiden osuus väestöstä. Kalastajat ja kalastaneet asutokunnat alueittain. Eri pyydyksiä käyttäneet asutokunnat ja henkilöt, myös alueittain. Kalastuspäivät alueittain ja pyydyksittäin. Saaliit pyydyksittäin, lajeittain ja alueittain. Saaliin arvo. Saaliin käyttö ihmisravintona (2012). Ei sisällä suomalaisten kalastusta ulkomailla eikä ulkomaisten matkailijoiden kalastusta Suomessa.
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Kalastuksen määrän ja kehityksen seuraaminen valtakunnallisesti. Kalakantojen tilan seuraaminen. Vapaa-ajankalastuksen yhteiskunnallinen merkitys.
Lainsäädäntöpohja	SVT-tilasto. Osa saalistilastoista sisältyy EU:n kalatalouden tiedonkeruuhjelmaan. FAO:n tilasto-ohjelmaan sisältyvät Suomen vapaa-ajankalastusta koskevat tiedot kootaan tästä tilastosta.
Rahoituspohja	Luke, EU-tiedonkeruuhjelma
Tietojen/ datan käyttö 1 avoin, 2 rajoitettu, 3 maksullinen	taulukkomuotoinen Luken tilastot -nettisivuilla px-webissä julkaistu aineisto on avointa ja maksutonta ja sen voi lisätä käyttäjän omaan sovellukseen yksikötason datan käyttö tutkimuskäyttöön on mahdollista tekemällä tiedonluovutussopimus Luken kanssa muiden käyttäjän tarpeisiin räätälöityjen taulukoiden tekeminen on maksullista
Raportointi; julkaisut, linkit	http://stat.luke.fi/tilasto/4424

Metsästäjiä koskevat tilastot ja seurantatutkimukset

Metsästäjäututkinnon Suomessa suorittaneista ja lakisääteisen riistanhoitomaksun suorittaneista henkilöistä (jäljempänä metsästäjistä) kerätään jatkuvaluonteisesti tietoa metsästäjärekisteriin. Sen teknisestä toteutuksesta ja tietojen päivittämisestä huolehtii tätä raporttia kirjoittaessa Innofactor Oyj Suomen riistakeskuksen toimeksiannosta. Rekisteriä voidaan käyttää tilastojen laatimiseen, mutta myös koulutuksen suunnitteluun ja neuvontaan, metsästyksen valvontaan sekä käytännön järjestelyjen tukemiseen. Metsästäjärekisteriin on merkitty kustakin metsästäjästä henkilö- ja yhteystiedot, kotikunta, suoritettut riistanhoitomaksut vuosittain, riistanhoitoyhdistyksen jäsenyyssiö, sekä tiedot metsästäjain ryhmävakuutuksesta. Henkilö, joka ei ole suorittanut riistanhoitomaksua viitenä edellisenä vuotena, poistetaan rekisteristä (Laki riistanhoitomaksusta ja pyyntilupamaksusta 1993/616).

Metsästäjärekisterillä on metsästyksen kysynnän seurannassa keskeinen merkitys. Ajantasaisena maksurekisterinä se tarjoaa tiedon suomalaisista metsästämiseen oikeutettujen henkilöiden määrästä, heidän ikä- ja sukupuolirakenteestaan sekä alueellisesta asuinpaikkajakaumasta. Henkilöiden osoitetiedot päivittyvät suoraan väestörekisteristä. Erityisen tärkeä metsästäjärekisteri on kuitenkin siksi, että se mahdollistaa maamme metsästäjäkuntaan kohdistuvat ja satunnaisotantaan perustuvat kyselytutkimukset sekä otantaan pohjaavien kyselytulosten yleistämisen koko metsästäjäkunnan toiminnan kattaviksi tilastoiksi. Laajoja metsästäjäprofiilitutkimuksia osin samoin kysymyksin on tehty RKTL:ssa vuosia 1993 ja 2008 koskien. Metsästäjien kalenterivuositaisesta metsästystoiminnasta on kerätty vuosina 1996–2016 vertailukelpoista tietoa RKTL:n, ja vuodesta 2015 alkaen Luonnonvarakeskuksen, tuottamaan metsästystilastoon. Tämä Suomen viralliseen tilastoon (SVT) kuuluva tilasto perustuu suurelta osin lomakekyselyyn, joka pohjautuu metsästäjärekisteristä poimitun 5 400 henkilön otokseen. Metsästystilastoon kootaan tietoa koko maan kattavasti metsästystoiminnasta sekä tämän toiminnan tuloksena saatavasta kokonaissaaliista ja sen taloudellisesta arvosta. Metsästystoiminnan osalta tilasto tarjoaa tietoa siitä, miten moni metsästäjistä on kyselyä edeltäneen kalenterivuoden aikana käynyt metsällä, miten monena päivänä ja missä osissa maata metsästystä on harjoitettu, sekä siitä, mitä lajiryhmiä metsästäjät ovat saaliikseen tavoitelleet.

Metsästäjät tekevät lakisääteisen ilmoitusvelvollisuuden piirissä olevien pyynti- ja poikkeuslupien metsästettyjen riistalajien sekä metsäkauriin, villisian, hillerin ja metsähänhensaaliiksi saannista saalisilmoituksen Suomen riistakeskukselle, joka kirjaa ne omaan saalisrekisteriinsä (Laki metsästyslain muuttamisesta 504/2017, Valtioneuvoston asetus metsästysasetuksen muuttamisesta 516/2017). Sieltä tiedot välitetään Luke:n metsästystilastoon, jonka laatimisen yhteydessä määritetään myös saadun saaliin laskennallinen arvo.

Valtion mailla metsästysalueita ja niiden metsästyskäyttöä hallinnoi Metsähallitus. Lupamyyntijärjestelmänsä (www.eraluvat.fi) kautta se kerää tietoja asiakasrekisteriinsä ajantasaisesti lupametsästäjien (asiakkaiden, metsästysturistien) määrästä lupa-alueittain koko Suomessa. Asiakkailta saalistietoa kerätään muun asiakaspalautteen ohella Metsähallituksen Riistatalouden suunnittelu- ja seurantajärjestelmään (RSSJ). Tämä tieto ei ole toistaiseksi siirtynyt valtakunnallisiin metsästystilastoihin. Asiakastietoja voidaan käyttää esimerkiksi markkina- ja mielipidetutkimuksissa, mikäli asiakas ei ole kieltänyt rekisterinpitäjää luovuttamasta tietoja (ks. luku 2.3).

Metsähallitus seuraa myös metsästävien lupa-asiakkaiden rahankäytön aluetaloudellisia vaikutuksia sekä on kertaluonteisesti selvittänyt heidän kokemia terveys- ja hyvinvointivaikutuksia.

Laatikko 2.2: Metsästystilastotietoa vuodelta 2016

- **Metsästäneitä** henkilöitä oli noin 197 700. Heidän määränsä on hieman vähentynyt viimeisen neljän vuoden ajan.
- **Metsästyksen oikeutettuja** eli riistanhoitomaksun suorittaneita oli kaikkiaan 304 245 henkilöä.
- **Runsaslukuisin saaliseläin:** Riistalinnuista pyydettiin eniten sepelkyyhkyä (235 000 kpl), ja toiseksi eniten sinisorsia (183 700 kpl). Edellisenä vuonna (2015) runsaslukuisin saaliseläin oli sinisorsa.
- **Nisäkässaalis:** eniten saaliiksi saatiin supikoiria (noin 212 000 yksilöä) ja metsäjäniksiä (118 000 yksilöä). Supikoirasaalis kasvoi 23 % ja metsäjänissaalis pieneni 23 % edellisvuodesta (2015).
- **Riistalihaa** kertyi saaliista noin 9 miljoonaa kiloa.
- **Riistasaaliin nimellisarvo:** runsaat 65,9 miljoonaa euroa, mikä oli n. 300 000 euroa enemmän kuin edellisvuonna.

Metsästystilastoja hyödyntäviä mittareita (esimerkki):

Uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käytön yleismittareihin (1999) sisältyvät riistatalouden mittarit: saalismäärät, metsästäjien määrä, käytettyjen metsästyspäivien määrä, saaliin arvo.

Yhteenvedot: Metsästäjärekisteri ja metsästys-tilasto

Metsästäjärekisteri	
Tiedon aihe	Metsästyksen kysyntä
Tuottaja/tiedonkerääjä/raportoija	Suomen riistakeskus; Innofactor Oyj
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Jatkuva; 1962
Tiedonkeruun menetelmät	Henkilötiedot saadaan suoraan väestörekisteristä.
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Metsästäjän henkilö- ja yhteystiedot, kotikunta, suoritettut riistanhoitomaksut vuosittain, riistanhoitoyhdistyksen jäsenyystieto, sekä tiedot metsästäjän ryhmävakuutuksesta. Tätä raporttia kirjoitettaessa vireillä on hallituksen esitys (HE 117/2017 vp), joka laajentaa tietosisältöä, mutta ei tässä raportissa käsitellyn näkökulman eli metsästyksen kysynnän osalta.
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Metsästyslain mahdollistamat käyttötavat
Lainsäädäntöpohja	Keskeisin osin: metsästyslaki 1993/615, henkilötietolaki 523/1999, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki (621/1999)
Rahoituspohja	Riistanhoitomaksu (kerätään metsästäjiltä)
Tietojen/ datan käyttö	2 rajoitettu (kansalaisilla oikeus nähdä omat tietonsa) 2 rajoitettu (virkamies- ja tutkimuskäyttö)
Raportointi; julkaisu, linkit	http://riista.fi/metsastys/palvelut-metsastajalle/metsastajarekisteri/

Metsästystilasto

Tiedon aihe	Metsästyksen kysyntä
Tuottaja/tiedonkerääjä/raportoija	Luonnonvarakeskus
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Nykymuotoisena vuodesta 1996 alkaen kattaen osan muuttujista. Vuonna 2008 tilaston sisältöä laajennettiin kuvaamaan saalistietojen lisäksi myös metsästysmuotoja ja metsästyksen määrää alueittain.
Tiedonkeruun menetelmät	Postikysely, johon on mahdollista vastata myös sähköisesti. Otos 5400 poimitaan metsästäjärekisteristä. Tiedonkeruun kohde ja tilastointiyksikkö on riistanhoitomaksun suorittanut eli metsästäämään oikeutettu henkilö. Otanta-asetelma on ositettu otanta, jossa ositteet (18 kpl; 300 henkilöä kustakin) muodostetaan kohdehenkilöitten riistanhoitoyhdistyksen jäsenyyden mukaan, koostettuna Suomen riistakeskuksen aluetoimistoittain. Oulun alue jaetaan jaottelussa kahteen ja Lappi kolmeen osaan. Vastaamattomille tehdään jälkiotanta puhelinhaastatteluna. Sillä selvitetään metsällä käyneiden osuus vastaamattomien joukossa. Tuloksista on laskettavissa luottamusvälit, mutta niitä ei nykyisin ilmoiteta osana vuosittaista julkistusta.
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Metsästystilastossa esitetään riistasaaliin määrä lajeittain, metsästäjien määrä ja metsästyksen käytetty aika päivinä, alueittain. Lisäksi esitetään arvio saaliista saadun lihan määrästä ja arvosta, sekä siitä mitä lajiryhmiä saaliiksi tavoiteltiin. Ei sisällä tietoa suomalaisten metsästystä ulkomailla eikä ulkomaisten metsästäjien metsästyksestä Suomessa.
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Metsästystilaston tietoja käytetään kansallisesti ja kansainvälisesti (UNECE/FAO) hyväksi ruoantuotannon (liha) ja lihanmyynnin tilastoinnissa, riistavarojen kestävän käytön arvioinnissa ja riistatalouden suunnittelussa. Saalismäärät kuvaavat alueittaista ekosysteemin riistantuotannon (riistanlihan) hyödyntämistä, saaliin arvoa ja heijastavat riistakantojen runsautta.
Lainsäädäntöpohja	SVT-tilasto. Tilaston tuottaminen perustuu lakiin Luonnonvarakeskuksesta (561/2014), lakiin ruoka- ja luonnonvaratilastoista (562/2014) sekä tilastolakiin (280/2004)
Rahoituspohja	Luke.
Tietojen/ datan käyttö 1 avoin, 2 rajoitettu, 3 maksullinen	1 Julkinen tilasto 2 Aineisto rajoitettu tutkimuskäyttö
Raportointi; julkaisut, linkit	http://stat.luke.fi/metsastys http://stat.luke.fi/tilasto/4428/laatuseloste/4697

Virkistyskäytön seuranta valtion omistamilla suojelu- ja retkeilyalueilla

Metsähallituksen luontopalvelut kerää ja raportoi vuosittain käyntimäärät ylläpitämistään luontokeskuksista ja muista asiakaspalvelupisteistä sekä hoitamistaan kansallispuistoista, valtion retkeilyalueista, historiakohteista ja muista suosituista kohteista sekä verkkopalveluiden (Luontoon.fi ja Retkikartta.fi) käyntimääristä. Kansallispuistojen, valtion retkeilyalueiden, historiakohteiden ja muiden suosittujen kohteiden käyntimäärät kerätään maastossa mekaanisilla ja elektronisilla laskureilla, jotka luetaan määrävälein. Luontokeskusten ja asiakaspalvelupisteiden käyntimäärät kerätään sisätiloissa elektronisilla laskureilla ja käsilaskentoina. Kaikki käyntimäärätiedot tallennetaan Metsähallituksen ASTA -asiakastietojärjestelmään, jossa tehdään aluekohtaiset käyntimäärälaskelmat ja josta tulokset raportoidaan. ASTA -asiakastietojärjestelmä on ollut käytössä vuodesta 2006 lähtien.

Metsähallitus tekee yhtenäisiä kävijätutkimuksia kaikissa kansallispuistoissa, valtion retkeilyalueilla, historiakohteilla ja muilla suosituimmilla kohteilla. Kävijätiedon systemaattinen kerääminen aloitettiin vuonna 2000, ja tähän mennessä kävijätutkimuksia on tehty noin 140 yhteensä 54 eri alueelta. Kävijätutkimuksia toistetaan noin viiden vuoden välein alueesta riippuen. Kävijätutkimusten aineistonkeruu tapahtuu ohjatulla kävijäkyselyllä. Kävijätutkimuksilla tuotetaan yhteismitallisia ja vertailukelpoisia tietoja samoista perusasioista, kuten kävijärakenteesta, harrastuksista, alueen käytöstä, kävijäytytyväsyydestä, käynnin kestosta, kävijöiden kokemista terveys- ja hyvinvointivaikutuksista, retkellä omin voimin kuljetusta matkasta sekä käyntiin liittyvästä rahankäytöstä. Kaikki kävijätutkimustiedot tallennetaan ASTA-asiakastietokantaan, josta tulokset raportoidaan. Lisäksi kunkin yksittäisen alueen tiedoista julkaistaan kävijätutkimusraportti. Julkaistut kävijätutkimusraportit löytyvät [julkaisut.metsa.fi-sivustolta](http://julkaisut.metsa.fi/sivustolta).

Metsähallituksen luontopalvelut selvittää vuosittain kaikkien kansallispuistojen, valtion retkeilyalueiden sekä muutamien muiden, matkailullisesti merkittävien suojelualueiden kävijöiden rahankäytöstä syntyvät paikallistaloudelliset tulo- ja työllisyysvaikutukset ja vuoden 2017 alusta raportoidaan valtakunnan tasolla myös kävijöiden kokemat terveys- ja hyvinvointivaikutukset.

Laatikko 2.3: Valtion alueiden kävijätietoja vuodelta 2016

- **Käyntimäärät:** Vuonna 2016 Metsähallituksen hoitamille valtion suojelu- ja retkeilyalueille, joilla oli Metsähallituksen ylläpitämää palveluvarustusta, tehtiin yli 6,6 miljoonaa käyntiä (www.metsa.fi/kayntimaarat).
- **Verkkopalvelujen käyttö:** Vuonna 2016 Luontoon.fi -verkkopalvelua käytti 1,8 milj. käyttäjää ja Retkikartta.fi -verkkopalveluun tehtiin 3,7 milj. käyntiä; yhteenlaskettuna Luontoon.fi sekä Eräluvat.fi- ja Suurpedot.fi -verkkopalvelujen käyttäjämäärät oli vuonna 2016 verkkopalveluilla 2,7 milj. käyttäjää.
- **Paikallistaloudelliset vaikutukset** suojelualueiden virkistyskävijöiden rahankäytöstä olivat vuonna 2016 yhteensä 232 miljoonaa euroa.
- Kävijöiden kokemat **terveys- ja hyvinvointivaikutukset** olivat 4,25 asteikolla 1-5, jossa 1= täysin eri mieltä,..., 5= täysin samaa mieltä.
- **Asiakastyytyväisyys** luontokeskusten kävijöillä, maastopalveluiden käyttäjillä ja lupa-asiakkailta (yhteinen luontopalvelujen ja erätalouden asiakkaiden mittari), oli vuonna 2016 keskiarvona 4,10 (asteikolla 1–5)

Seurantatutkimuksia hyödyntävät mittarit ja indikaattorit (esimerkkejä)

Metsähallituksen luontopalveluille asetetaan tavoitteet tulossopijavien ministeriöiden (YM ja MMM) kanssa laaditussa strategisessa tulossopimuksessa ja vuosittain eduskunnan hyväksymässä valtion talousarviossa. Tavoitteiden perustana ovat hallitusohjelma, ohjaavien ministeriöiden strategiat sekä Metsähallituksen omistajapolitiikka. Metsähallituksen toimintastrategia ja luontopalvelujen oma toimintaohjelma tukevat näiden tavoitteiden saavuttamista. Tulossopimuksessa asetettujen tavoitteiden toteutumista seurataan mm. vaikuttavuusmittareilla. Suojelu- ja retkeilyalueiden virkistyskäytön osalta mittareilla mitataan tulossopimuksen vaikuttavuustavoitetta: ”Luonnossa virkistäytyminen lisää hyvinvointia ja luonnon arvostusta, jota tuetaan aktiivisella viestinnällä.”

Suojelu- ja retkeilyalueiden virkistyskäytön kysyntätietoon perustuvia mittareita ovat:

1. Kansallispuistojen, valtion retkeilyalueiden, historiakohteiden, muiden suosittujen kohteiden ja luontokeskusten käyntimäärät
2. Suojelualueiden virkistyskävijöiden rahankäytön paikallistaloudelliset vaikutukset
3. Luontokeskusten, maastopalveluiden ja lupa-asiakkaiden asiakastyytyväisyys (yhteinen mittari erätalouden asiakkaiden kanssa) asteikolla 1,..., 5, jossa 1 = erittäin tyytymätön,... 5 = erittäin tyytyväinen
4. Luontoon.fi-, Eräluvat.fi- ja Suurpedot.fi-verkkopalvelujen käyttäjämäärät sekä Retkikartta.fi-verkkopalvelun käyntimäärät (yhteinen mittari erätalouden asiakkaiden kanssa)
5. Näiden mittareiden tarkemmat kuvaukset sekä tavoitteet tuleville vuosille löytyvät täältä: www.metsa.fi/luontopalvelujen-mittarit

Yhteenveto: Valtion suojelu- ja retkeilyalueiden kysyntä

Valtion suojelu- ja retkeilyalueiden kysyntä	
Tiedon aihe	virikistyskäytön kysyntä ja vaikuttavuus
Tuottaja/tiedonkerääjä/raportoiija	Metsähallitus
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Käyntimäärät: jatkuva tiedonkeruu vuodesta 2000 alkaen kaikissa kansallispuistoissa, valtion retkeily-alueilla, historiakohteilla ja muilla suosituimmilla kohteilla Kävijätutkimukset: v. 2000 alkaen kaikissa kansallispuistoissa, valtion retkeilyalueilla, historiakohteilla ja muilla suosituimmilla kohteilla. Tutkimus toistetaan noin viiden vuoden välein kullakin alueella, yhteensä tähän mennessä on tehty noin 140 kävijätutkimusta 54 eri alueella.
Tiedonkeruun menetelmät	käyntikertojen laskenta elektronisilla laskureilla ja muilla välineillä, kävijätutkimukset maastossa ohjattuna kyselyinä
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Kävijälaskenta, käyntikertojen määrät Kävijätutkimukset: kävijärakenne, harrastukset, alueen käyttö, kävijätyytyväisyys, käynnin kesto, käyntiin liittyvä rahankäyttö, kävijöiden kokemat terveys- ja hyvinvointivaikutukset Kävijäseurantietojen yhdistelmästä lasketaan suojelu- ja retkeilyalueiden kävijöiden rahankäytön paikallistaloudelliset vaikutukset Kaikkia suojelualueiden kävijäseurantatietoja hallinnoidaan ASTA -asiakastietojärjestelmällä, joka on ollut käytössä vuodesta 2006 lähtien.
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Suojelu- ja retkeilyalueiden hoidon ja käytön suunnittelu, kysynnän ja vaikuttavuuden seuranta sekä kestävyysvarmistaminen
Lainsäädäntöpohja	Valtion maiden suojelu- ja retkeilyalueiden jokamieskäytön kysynätietojen keräämistä ei edellytetä lainsäädännössä. Järjestelmät tukevat Metsähallituksen lakisäätöiden velvoitteiden toteuttamista, joita on mm. seuraavissa laeissa: Metsähallituslaki Luonnonsuojelulaki Ulkoilulaki Maastoliikennelaki
Rahoituspohja	Valtion talousarvio (YM ja MMM) ja julkinen hankerahoitus
Tietojen/datan käyttö: 1 avoin, 2) rajoitettu, 3) maksullinen	Yhteenvetotiedot julkaistaan vuosittain Metsähallituksen verkkosivuilla Aineisto luovutetaan ilmaiseksi sopimuksella mm. tutkimuskäyttöön.
Raportointi; julkaisut, linkit	www.metsa.fi/kayntimaarat www.metsa.fi/kavijatutkimukset julkaisut.metsa.fi/

Vapaa-ajan asumisen seuranta: Mökkibarometri

Saaristoasiain neuvottelukunta on kehittänyt mökkeilyä koskevan toistuvan seurantatutkimuksen, mökkibarometrin, vapaa-ajan asumisen muutosten seuraamiseksi. Barometria varten kyselyt on toteutettu vuosina 2003, 2008 ja 2015. Vuonna 2015 tehdyn kyselyn tulokset kuvaavat tilannetta vuonna 2014. Mökkibarometrin jatkumisesta ei ole tietoa. Viimeisimmän barometrin aineiston keräsi ja raportoi FCG Finnish Consulting Group Oy maa- ja metsätalousministeriön saaristoasiainneuvottelukunnan toimeksiannosta ja rahoittamana vuonna 2016 (Mökkibarometri 2016).

Mökkibarometria varten kyselytutkimuksella selvitetään monipuolisesti mökkien ominaisuuksia ja käyttöä sekä mökkeilyn taloudellisia vaikutuksia. Mökkien omistajilta kysytään mökin sijaintiin, käyttöasteeseen, varustukseen, etätyöhön, vesi- ja jätehuoltoon, palvelujen käyttöön, ostosten tekemiseen ja muuhun rahankäyttöön liittyviä kysymyksiä.

Mökkibarometrissä mökeillä tarkoitetaan vapaa-ajan asumiskäyttöön rakennettuja vapaa-ajan asuntoja tai niiksi muuttuneita, veroilmoituksissa ilmoitettuja vakinaisen asumisen asuntoja sekä muita mökkikäyttöön ilman veroviranomaisille tehtyä ilmoitusta tosiasiallisesti siirtyneitä alun perin vakituiseen asumiseen tai muihin tarkoituksiin rakennettuja rakennuksia.

Laatikko 2.4: Mökkibarometrin tuloksia vuonna 2014. Lähde: Mökkibarometri 2016.

Vapaa-ajan asuntojen määrä: Suomessa oli 600 000 mökkiä vuonna 2014. Luku sisältää mökkitilaston noin 500 000 kesämökkiä ja noin 100 000 tilastoimatonta vapaa-ajan asuntoa, jotka ovat vakituiseen asumiseen rakennettuja asuinrakennuksia.

Mökkeilyn talous- ja työllisyysvaikutukset: Mökkeilyyn käytettiin vuonna 2014 yhteensä noin 6,2 miljardia euroa ja tämän työllisyysvaikutus oli noin 60 000 työpaikkaa.

Etätyö ja työssä käynti mökiltä: Joka kymmenennellä eli noin 60 000 mökillä tehtiin viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ansiotöitä mökillä. Keskimäärin etätyötä tehtiin 12 työpäivää. Yli 100 000 mökiltä käytiin töissä viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Mökiltä käytiin töissä keskimäärin 27 päivänä vuodessa.

Kaksoiskuntalaisuus, osallistuminen ja muuttohalukkuus mökkikuntaan: Kahdeksan prosenttia ulkokuntalaisista mökkiläisistä eli 31 000 mökkiläistaloutta piti muuttoa mökkikuntaan vähintään mahdollisena kolmen vuoden sisällä.

Mökin varustetaso ja koko: Mökkien soveltuvuus ympärivuotiseen asumiseen jakaa mökit kolmeen ryhmään. Mökeistä soveltuu ympärivuotiseen käyttöön 34 prosenttia, vajaan puolet mökeistä soveltuu kevät-, kesä- ja syyskäyttöön ja vajaa viidennes mökeistä sopii vain kesäkäyttöön. Mökin ja siihen liittyvien lisärakennusten majoituskapasiteetti kesäaikana keskimäärin seitsemän vuodepaikkaa eli koko mökkikanta huomioiden 4,2 miljoonaa vuodepaikkaa.

Mökin käyttö, sijainti ja mökkimatkat: Mökki oli oman kotitalouden tai jonkun muun henkilön käytössä keskimäärin 79 vuorokautta vuoden aikana (vuosina 2003 ja 2008 75 vrk), talviasutavilla mökeillä käyttöaste oli 109 vuorokautta vuodessa. Mökkiä käyttävät usein muutkin kuin pelkästään mökin omistajat. Keskimäärin 10 henkilöä oli viettänyt mökillä vähintään yhden yön viimeisten 12 kuukauden aikana. Pysyvästi kesämökkiä käyttää noin 2,4 miljoonaa suomalaista, keskimäärin noin neljä henkilöä mökkiä kohden. Matka kodin ja mökin välillä oli keskimäärin 91 kilometriä vuonna 2014. Puolet mökkimatkoiista oli korkeintaan 37 kilometriä. Uusmaalaisten mökinomistajien mökkimatka oli selvästi pidempi kuin muualla Suomessa asuvilla: keskiarvo oli 166 kilometriä ja mediaani 130 kilometriä.

Palvelujen käyttö ja saatavuus: Valtaosa mökkiläisistä oli tyytyväisiä julkisiin ja yksityisiin palveluihin. Suurimmat moitteet sai julkinen liikenne. Erityisen tyytyväisiä oltiin puolestaan kalastusmahdollisuuksiin.

Yhteenveto: Mökkibarometri

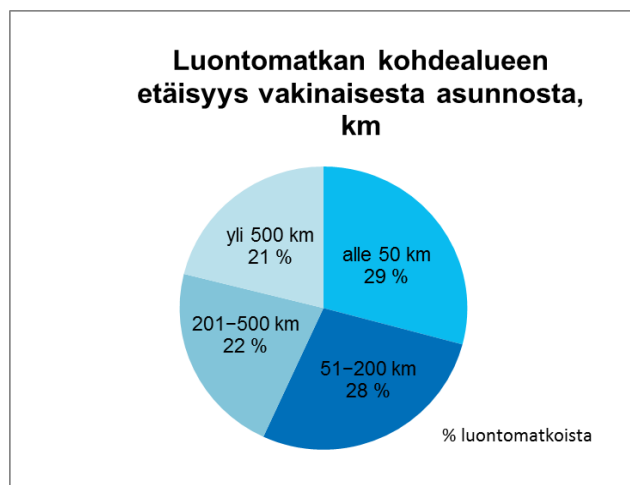
Mökkibarometri	
Tiedon aihe	Vapaa-ajan asumisen kysyntä
Tuottaja/tiedonkerääjä	Vuonna 2016 maa- ja metsätalousministeriön saaristoasiainneuvottelukunnan toimeksiannosta ja rahoittamana FCG Finnish Consulting Group Oy
/raporttoija	
Aikasarja,	2003, 2008 ja 2015
sykli, jatkuvuus	
Tiedonkeruun menetelmät	Kyselytutkimus mökkien omistajille
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Vapaa-ajan asuntojen omistajia, mökit rakennuksina sekä mökkien käyttöä koskevia tietoja,
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	-
Lainsäädäntöpohja	-
Rahoituspohja	MMM
Tietojen/ datan käyttö	-
1 avoin, 2 rajoitettu,	
3 maksullinen	
Raportointi, julkaisut , linkit	Mökkibarometri 2016. FCG Finnish Consulting Group Oy, Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö

2.2 Luontomatkailun kysyntää kuvaavat tilastot ja seurannat

Kotimainen luontomatkailu ulkoilutilastoissa

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) -tutkimuksella kerätään tietoa myös kotimaisesta luontomatkailun kysynnästä. Aineistot on kerätty LVVI 1 2001 ja LVVI 2 2011. Tiedonkeruun menetelmiä on kuvattu luvussa 2.1.

Ulkoilutilastot sisältävät kuvaukset kotimaisista luontomatkailijoista ja luontomatkastoista seuraavasti. Luontomatkoihin (matka yön yli ulkoilun takia) osallistumisosuudet esitetään sosioekonomisten ryhmien mukaan sekä luontomatkoja tekemistä on kuvattu pääasiallisen harrastuksen mukaan jaettuna. Luontomatkastoista kuvataan pääasiallista harrastusta, matkaseuraa (yksin, perhe, ystävät) ja seurueen kokoa, matkan kestoa, matkustusaikaa, matkustusetäisyyttä vakinaisesta asunnosta tai muusta lähtöpaikasta (vapaa-ajan asunto) matkakohteeseen sekä matkaan liittyviä kustannuksia. Luontomatkosten kuvauksia tehdään ryhmiteltynä omistajaryhmän mukaan, matkustusetäisyyden, saatavilla olevien palvelujen sekä ajankohdan (sesongin) mukaan. Luontomatkoja tekevien sosioekonomisten ryhmien mukaan kuvataan matkojen kohdistumista suuralueille, eri omistajaryhmien alueille, palvelujen, etäisyyden, pääasiallisen harrastuksen, matkustusetäisyyden ja -keston, matkaseuran ja matkakustannusten suhteen. Luontomatkosten kuvaus on tehty erikseen seuraavien matkakohteiden mukaan: Lappi kesällä, Lappi talvella, kansallispuisto, maatila, muu; mökki, hiihto, retkeily, kalastus, metsästys, marjastus, laskettelu, veneily, luontoharrastus, muu.

Kuva 2.2: Esimerkkinä kotimaista luontomatkailua kuvaavista tilastotiedoista jakauma luontomatkan kohdealueen etäisyys vakinaisesta asunnosta.

Lähde: Sievänen & Neuvonen 2011, Luonnonvarakeskus

Yhteenveto: Ulkoilutilastot (LVVI) /Luontomatkailu

Ulkoilutilastot (LVVI) /Luontomatkailu	
Tiedon aihe	Luontomatkailun kotimainen kysyntä
Tuottaja/tiedonkerääjä	Luonnonvarakeskus (Luke)
/raportoiija	
Aikasarja,	Vuosina 2001, 2011; aineisto kerätty 10 v. välein
sykli, jatkuvuus	Ei päätöstä jatkumisesta
Tiedonkeruun menetelmät	Väestökysely (puhelinhaastattelu, web -kysely, postikysely)
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Luontomatkailuun osallistuminen jaettuna väestön sosioekonomisiin ryhmiin; luontomatkan kuvaus; matkan kohdealueet, jne. Koko Suomen väestö sekä 15 maakuntaan tai maakuntien yhdistettyyn alueeseen (NUTS2)
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Luontomatkailun kotimaisen kysynnän perustietoa;
Lainsäädäntöpohja	Ei ole. LVVI- seurannan tarpeellisuus on todettu useissa valtionhallinnon raporteissa ja valtioneuvoston periaatepäätöksissä, mm. VILMAT-raportissa.
Rahoituspohja	Ei sovittu. Aikaisemmin: Metsäntutkimuslaitos sekä useat ministeriöt (MMM, YM, OKM, TEM, STM)
Tietojen/ datan käyttö	1) Tulostilastot
1 avoin, 2 rajoitettu,	2) Aineistot sopimuksella Luonnonvarakeskuksen ja Tilastokeskuksen kanssa
3 maksullinen	
Raportointi; julkaisut, linkit	Ulkoilutilastot http://www.metla.fi/metinfo/monikaytto/lvvi/tietoa-ulkoilusta-2010.htm Raportti: Sievänen, Tuija & Neuvonen, Marjo (toim.) Luonnon virkistyskäyttö 2010 http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.htm

Kansainvälinen Suomeen suuntautuva matkailu

Tilastokeskus ja Matkailun edistämiskeskus toteuttivat Rajatutkimusta vuodesta 1998 vuoteen 2012 asti. Vuodesta 2014 alkaen Visit Finland on tuottanut matkailijatutkimusta, joka korvaa aikaisemman rajatutkimuksen. Vuonna 2014 tutkimukseen otettiin mukaan kaikki kansalaisuudet. Tutkimus toteutetaan ympäri vuoden, eri viikonpäivinä ja kellonaikoina Suomen raja-asemilla haastatteleamalla yli 14-vuotiaita, ulkomailla asuvia, Suomesta poistumassa olevia matkailijoita. Haastateltavat poimitaan otokseen tasaväliotannalla valitsemalla esim. joka viides matkustaja.

Tutkimuksen avulla saadaan selvitettyä mm. Suomessa vuosittain käyvien kansainvälisten matkailijoiden määrä ja heidän kulutuksensa (rahankäyttö) Suomessa. Lisäksi tutkimus tuottaa tietoa eri maista saapuvien matkailijoiden profiileista eli sitä kuinka pitkään Suomessa viivytään, missä yövytään, miksi Suomeen tullaan, kuinka usein Suomessa käydään, mitä matkan aikana tehdään, missä matkan aikana käydään sekä mitä Suomessa tehdään.

Matkustajaprofiilia koostetaan seuraavilla mittauksilla: lähtömaa, kansalaisuus, sukupuoli, ikä, sosiaalinen asema, matkustusseura sekä tulot. Matkaan liittyviä tekijöitä mitataan seuraavasti: saapumis- ja lähtöpäivä (viipymä/kesto), Suomessa käynnin useus, majoitusmuoto, matkan päämotiivi, matkakohteet Suomessa, varauksen tekeminen, Suomen matkan aikana

harrastetut vapaa-ajan aktiviteetit sekä matkakustannukset. Vapaa-ajan aktiviteeteista luontomatkailuun viittaavia ovat: suomalainen saaristo, kesäaktiviteetit maalla (pyöräily, vaellus, eläinten tarkkailu), kesäaktiviteetit vedessä (uiminen, melonta, purjehdus, risteilyt, kalastus), talviurheilu (hiihto, laskettelu, lumilautailu, lumikenkäily), muut talviaktiviteetit ja elämykset (revontulet, husky -ja porosafarit, moottorikelkkailu, lumilinnat, jäähotellit, jäämurtajat).

Muita luontomatkailun kysyntää kuvaavia tutkimuksia on joitakin, mutta ne eivät ole toistuvia tai seurantaan soveltuvia. Yhtenä esimerkkinä niistä on Visit Finland'n kansainvälinen luontomatkailututkimus 2010, joka kartoitti potentiaalisia asiakasryhmiä Keski-Euroopasta ja Venäjältä Suomessa tapahtuvaan luontomatkailuun ja erityisesti siihen liittyvien aktiviteettien, kuten kalastuksen, pyöräilyn, vaelluksen, melonnan sekä eläinten tarkkailuun luonnossa liittyvien palveluiden näkökulmasta. Tutkimus vahvisti mm. tarpeen kehittää melonnasta matkailutuotetta sekä kalastuksen tuotteistamista. (MEK 2010.)

Taulukko 2.1. Kansainvälisten matkailijoiden matkan tarkoitus ja keskimääräinen oleskelun kesto

Matkan tarkoitus	Osuus tehdyistä matkoista (%)	Keskimääräinen oleskelun kesto
Vapaa-aika	55 %	2,5 yötä
Työmatka	21 %	noin 6 yötä
Tuttavat ja sukulaiset	10 %	yli 7 yötä
Muu matka	11 %	
Useita syitä	3 %	

Tilastokeskus: Rajahaastattelututkimus 2013; Yhdessä enemmän –kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Matkailun tiekartta 2015-2025. 2015.

Seurantatutkimusta hyödyntäviä mittareita ja indikaattoreita (esimerkkejä) :

Raportissa Yhdessä enemmän –kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Matkailun tiekartta 2015-2025 (2015) esitetään kasvutavoitteita kuvaavia mittareita seuraavasti:

Seurattavat indikaattorit:

Ulkomaiset rekisteröidyt yöpymisvuorokaudet
Kansainvälisten kongressien delegaattit

Yhteenveto: Matkailijatutkimus

Matkailijatutkimus	
Tiedon aihe	Luontomatkailun kysyntä
Tuottaja/tiedonkerääjä	Matkailun edistämiskeskus; Tilastokeskus (1998-2012)
/raportoija	Finpro, Visit Finland; TAK Oy
Aikasarja,	Rajahaastattelututkimukset tehtiin vuosittain v. 1998-2012.
sykli, jatkuvuus	Visit Finland matkailijatutkimus alkaen v. 2014 vuosittain.
Tiedonkeruun menetelmät	Haastattelemalla ulkomailla asuvia, Suomesta poistumassa olevia matkailijoita raja-asemilla. Haastattelutavat poimitaan otokseen tasaväliotannalla valitsemalla esim. joka viides matkustaja. (kyselylomake)
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Suomessa vuosittain käyvien matkailijoiden määrä ja heidän kulutuksensa Suomessa. Lisäksi tutkimus tuottaa tietoa eri maista saapuvien matkailijoiden profiileista
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Kansainvälisten matkailijoiden kysyntätietoa matkailun kehityksen seurantaan ja matkailumarkkinoinnin suunnitteluun.
Lainsäädäntöpohja	
Rahoituspohja	
Tietojen/ datan käyttö	
1 avoin, 2 rajoitettu,	
3 maksullinen	
Raportointi; julkaisut, linkit	<u>Raportit Visit Finlandin internetsivuilla</u> http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2013/04/A169-Kansainvälinen-luontomatkailututkimus-2010-Korj.pdf?dl

Majoitustilasto

Majoitustilastot ovat volyymiltaan kattavin matkailutilasto, sillä niin kotimaiset kuin ulkomaiset matkailijat täyttävät majoittuessaan majoituslomakkeen maksullisissa majoituspaikoissa. Tilasto ei ole kuitenkaan täysin kattavuus, sillä maksullisista majoituksista mökkimajoitustietoja kerätään vain yli 20 vuodepaikkaa tarjoavilta majoitusyksiköiltä. Majoitustilastolla voidaan selvittää matkailun volyymien jakautuminen kotimaiseen ja ulkomailta tulevaan matkailuun majoitusyöpymisten perusteella. Majoitustilastoista voidaan myös selvittää majoitustyyppi, josta voidaan erotella maksullisista majoitusmuodoista mökkimajoitus. Majoitustilastoissa erotellaan myös matkatyyppi, josta selviää vapaa-ajan matkojen osuus. Majoitustilastossa ei yleensä ilmoiteta vapaa-ajan yöpymisiä erikseen, koska tieto ei ole pakollinen ja vain osa liikkeistä ilmoittaa sen Tilastokeskukselle. Vuonna 2016 kotimaisten matkailijoiden yöpymisistä hotelleissa ja muissa majoitusliikkeissä 66,2 % liittyi vapaa-ajan matkoihin. Vastaava osuus kansainvälisillä matkailijoilla oli 63,2 % (Visit Finland, Tilastopalvelu Rudolf).

Tilastokeskus on arvioinut majoitustilaston ulkopuolisten vuokramökkien yöpymisistä. Arviointi on tehty viimeksi vuodelta 2013 ja silloin laskettiin ulkopuolelle jäävän noin 2 miljoonaa yöpymistä. Laskenta perustui majoitustilaston ulkopuolelle jäävien, mutta majoitustoimialoilla toimivien yritysten liikevaihtoon.

Taulukko 2.2. Yöpymiset kaikissa kotimaisissa majoitusliikkeissä kuukausittain vuonna 2016

Kuukausi	Yöpymiset yhteensä	Yöpymisten muutos edellisestä vuodesta, %	Kotimaiset yöpymiset yhteensä	Kotimaisten yöpymisten muutos edellisestä vuodesta, %	Ulkomaiset yöpymiset yhteensä	Ulkomaisten yöpymisten muutos edellisestä vuodesta, %
Yhteensä	20 343 433	3,1	14 572 158	2,4	5 771 275	4,7
Tammikuu	1 302 613	2,1	782 377	-0,6	520 236	6,3
Helmikuu	1 488 419	2,6	1 027 235	-2,7	461 184	16,7
Maaliskuu	1 697 070	7,7	1 272 475	9,4	424 595	2,8
Huhtikuu	1 410 108	4,7	1 111 194	5,0	298 914	3,4
Toukokuu	1 349 952	0,0	976 991	1,6	372 961	-4,0
Kesäkuu	1 971 370	-2,2	1 434 312	-4,0	537 058	2,9
Heinäkuu	3 004 626	1,9	2 286 303	4,1	718 323	-4,6
Elokuu	2 194 726	2,3	1 516 033	1,9	678 693	3,2
Syyskuu	1 645 655	5,2	1 222 456	5,6	423 199	4,2
Lokakuu	1 432 206	1,0	1 115 732	0,9	316 474	1,3
Marraskuu	1 324 257	5,2	960 471	3,3	363 786	10,3
Joulukuu	1 522 431	9,8	866 579	4,2	655 852	18,2
Kevät (tammi-huhtikuu)	5 898 210	4,4	4 193 281	3,2	1 704 929	7,5
Kesä (touko-elokuu)	8 520 674	0,7	6 213 639	1,2	2 307 035	-0,6
Syksy (syys-joulukuu)	5 924 549	5,3	4 165 238	3,5	1 759 311	9,7

Lähde: Majoitustilasto. Tilastokeskus, http://www.tilastokeskus.fi/til/matk/2016/matk_2016_2017-04-27_tau_006_fi.html

Majoitustilastoa hyödyntäviä mittareita ja indikaattoreita (esimerkkejä):

Raportissa Yhdessä enemmän –kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Matkailun tiekartta 2015-2025 (2015) esitetään kasvutavoitteita kuvaavia mittareita seuraavasti:

Seurattavat indikaattorit:

Kotimaiset rekisteröidyt yöpymisvuorokaudet
Ulkomaiset rekisteröidyt yöpymisvuorokaudet

Yhteenveto: Majoitustilasto

Majoitustilasto	
Tiedon aihe	Luontomatkailun kysyntä
Tuottaja/tiedonkerääjä	Tilastokeskus
/raportoi	
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Kuukausittainen tiedonkeruu, vertailukelpoinen aikasarja vuodesta 1995 alkaen
Tiedonkeruun menetelmät	Internet-kysely kaikille majoitusliikkeille, joissa vähintään 20 vuodepaikkaa tai sähköpistokkeella varustettua matkailuvaunupaikkaa sekä retkeilymajoille.
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	<p>Majoitustilasto kuvaa majoituspalvelujen tarjontaa ja käyttöä sekä tietoja palvelujen käyttäjistä ja yöpymisten määrästä. Tarjontaa esitetään majoitusliikkeiden huone- ja vuodekapasiteetin määrällä, käyttö lasketaan myytyjen huoneiden osuudella käytettävissä olevasta huoneiden määrästä (käyttöaste) sekä majoituspalvelujen hintatieto.</p> <p>Matkan tarkoitus (työ / vapaa-aika) on vapaaehtoinen tieto. Tilasto ei ole kuitenkaan täysin kattava, sillä maksullisesta majoituksesta mökkimajoitustietoja ei kerätä kaikilta alle 20 vuodepaikan majoitusliikkeiltä. Tilaston ulkopuolelle jäävä majoituskapasiteetti koostuu erityisesti vuokramökeistä.</p>
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Kotimaisten ja kansainvälisten matkailijoiden kysyntätietoa
Lainsäädäntöpohja	SVT-tilasto. EU:n matkailutilastoasetus (EU) N:o 692/2011
Rahoituspohja	Budjettirahoitus
Datan käyttö 1 avoin, 2) rajoitettu, 3) maksullinen	taulukkomuotoinen Visit Finland -nettisivuilla px-webissä julkaistu aineisto on avointa ja maksutonta ja sen voi lisätä käyttäjän omaan sovellukseen
Raportointi; julkaisut, linkit	<p>Visit Finland, Tilastopalvelu Rudolf:</p> <p>http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland/VisitFinland_Majoitustilastot/?rxid=1715c292-ccde-4172-8c56-f82c529918b6</p> <p>http://www.stat.fi/til/matk/</p>

Suomalaisten matkailu

Tilastokeskuksen ”Suomalaisten matkailu” -seurantatutkimuksen pohjalta tilastoidaan toteutunutta matkailun kysyntää. Tämä tilasto sisältää tietoa suomalaisten tekemien matkojen määrästä, kohteista ja matkan tehneistä henkilöistä. Tutkimuksen kohteena ovat yöpymisen sisältäneet matkat kotimaassa ja ulkomaille sekä päivämatkat ulkomaille.

Tutkimus koostuu kahdesta osasta. Kuukausitutkimuksessa kerätään tietoa suomalaisten tekemistä matkoista, niiden lukumäärästä ja ominaisuuksista. Kerran vuodessa tehdään ns. vuositutkimus, jonka avulla selvitetään tutkimusvuoden aikana matkoja tehneiden henkilöiden määrää.

Tutkimus on otospohjainen puhelinhaastattelututkimus. Haastattelut tehdään yhdessä kuluttajabarometrin tiedonkeruun kanssa Tilastokeskuksen puhelinhaastattelukeskuksessa. Vuositutkimusosio on mukana tammikuun haastattelussa. Otoshenkilöt edustavat Suomessa vakituisesti asuvaa 15–84-vuotiaasta väestöstä pois lukien laitoksissa olevat henkilöt. Matkatutki-

muksen otoskoko on 2 350 henkilöä kuukaudessa ja kullakin tutkimuskerralla haastatellaan eri henkilöitä.

Tiedonkeruumenetelmänä on otospohjainen tietokoneavusteinen puhelinhaastattelututkimus. Vuosina 1991–1995 haastattelut tehtiin kolme kertaa vuodessa, vuosina 1996–1999 neljännesvuosittain ja vuodesta 2000 alkaen kuukausittain. Otokset poimitaan systemaattisella otannalla väestön keskusrekisteristä. Perusjoukkona olivat aluksi 15–74-vuotiaat Suomessa vakituisesti asuvat henkilöt, mutta vuonna 2012 kohdejoukko laajeni 15–84-vuotiaisiin. Kuukausittaisen otoksen koko oli 2 200 henkilöä, kunnes 2012 laajennuksen yhteydessä se kasvoi 2 350 henkilöön. Otos on yhteinen kuluttajabarometrin kanssa.

Vuosittain tehdään ns. vuositutkimus, jolla kerätään tietoja matkan tehneistä suomalaisista henkilöistä. Ennen vuotta 2012 tutkimus oli työvoimatutkimuksen liitännäisenä, mutta siirtyi kohdejoukon laajennuksen yhteydessä osaksi joulukuun matkailua koskevaa kuukausitutkimusta. Tietoa kerätään kolmannes vuosittain ja vuosittain.

Kotimaanmatkat luokitellaan vapaa-ajanmatkoihin, joiden aikana on käytetty maksullista majoitusta, vapaa-ajan ilmaismajoitusmatkoihin sekä työ- ja kokousmatkoihin. Ulkomaanmatkat luokitellaan vapaa-ajanmatkoihin, joiden aikana on yövytty kohdemaassa, risteilymatkoihin, päivämatkoihin sekä työ- ja kokousmatkoihin. Muita matkoja kuvaavia ominaisuuksia ovat matkan kohdekunta tai kohdema, matkan kesto, matkan alkamis- ja päättymiskuukausi, kulkuväline, majoitusmuoto sekä matkan järjestäminen. Lisäksi kerätään tietoa matkan kustannuksista.

Matkoja tehneistä henkilöistä on käytettävissä demografisia ja sosioekonomisia taustatietoja (sukupuoli, ikä, koulutus, kieli, asuinmaakunta, kotitalouden bruttotulot, kotitalouden koko ja kotitalouden lapsiluku).

Aikasarjat alkavat vuodesta 1991, tietosisältöä laajennettu on vuosina 1995–1997. Vuodesta 2000 lähtien luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia tätä aikaisempien vuosien kanssa tiedonkeruumenetelmän muutoksen vuoksi. Tiedonkeruuta on muutettu myös vuosina 2010 ja 2012.

Suomalaisten matkailu -tutkimuksessa ei luontomatkailua ole suoraan eriteltävissä, mutta vapaa-ajan matkakohteista kysytään seuraavasti:

"Mitkä seuraavista vaihtoehtoista kuvaavat matkakohdettanne:

- ☐ kaupunki
- ☐ maaseutu (myös järvien ja jokien rannat, sekä metsä)
- ☐ merenranta
- ☐ risteily
- ☐ vuoret tai tunturit (ylängöt, kukkulat, vaarat, tunturit, laskettelurinteet jne.)
- ☐ vai jokin muu

Taulukko 2.3. Yöpymiset vapaa-ajanmatkoilla majoitusmuodoittain vuonna 2016 ja niiden muutos.

Majoitusmuodot	Yhteensä	Kotimaa		Ulkomaa	
	1 000 yötä	1 000 yötä	Muutos (2015/2016), %	1 000 yötä	Muutos (2015/2016), %
Yöpymiset yhteensä	114 990	73 360	1	41 630	0
Hotelliyöpymiset	31 690	8 450	-2	23 240	3
Vuokramökki tai vuokrattu loma-asunto, yöpymiset	8 970	5 270	1	3 700	-13
Lomakyläyöpymiset	280	210	-20	.	.
Leirintäalueyöpymiset	1 920	1 380	48	540	43

Majoitusmuodot	Yhteensä	Kotimaa		Ulkomaa	
	1 000 yötä	1 000 yötä	Muutos (2015/2016), %	1 000 yötä	Muutos (2015/2016), %
Muu maksullinen majoitus, yöpymiset	340	210	7	130	-71
Laivayöpymiset	2 180	.	.	2 120	6
Kulkuvälineessä yöpymiset	1 840	1 560	0	280	-27
Oma mökki tai loma-asunto, yöpymiset	15 970	14 060	0	1 910	17
Lomaosakeyöpymiset	900	710	75	180	-35
Sukulaisten ja tuttavien luona yöpymiset	48 090	39 410	-1	8 680	-6
Muu maksuton majoitus, yöpymiset	2 810	2 040	26	770	49

Lähde: http://www.stat.fi/til/smat/2016/smat_2016_2017-03-29_tau_015_fi.html

Seurantatutkimusta hyödyntäviä mittareita ja indikaattoreita (esimerkkejä):

Raportissa Yhdessä enemmän –kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Matkailun tiekartta 2015-2025 (2015) esitetään kasvutavoitteita kuvaavia mittareita seuraavasti:

Seurattavat indikaattorit:

Matkailukulutus

Yhteenveto: Suomalaisten matkailu

Suomalaisten matkailu	
Tiedon aihe	Luontomatkaillen kysyntä
Tuottaja/tiedonkerääjä	Tilastokeskus
/raportoi	
Aikasarja,	Vuodesta 1991 alkaen, jatkuva (vuosittain ja kolmannesvuosittain).
sykli, jatkuvuus	
Tiedonkeruun menetelmät	Puhelinhaastattelu
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Suomessa asuvien henkilöiden tekemät kotimaiset ja ulkomaan matkat; matkan tarkoitus, majoitusmuoto, matkan kesto, kulkuväline, rahankäyttö matkan aikana
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Kansallisen matkailun kysyntätietoja
Lainsäädäntöpohja	SVT-tilasto. EU:n matkailutilastoasetus (EU) N:o 692/2011
Rahoituspohja	Budjettirahoitus
Datan käyttö 1 avoin, 2) rajoitettu, 3) maksullinen	
Raportointi; julkaisut, linkit	Verkkojulkaisuna osoitteessa http://www.tilastokeskus.fi/til/smat/

2.3 Virkistyskäytön tarjontaa kuvaavat tilastot ja tietokannat

LIPAS liikuntapaikat.fi – liikuntapaikkatietokanta

LIPAS liikuntapaikat.fi on valtakunnallinen ja julkinen liikunnan paikkatietojärjestelmä, joka on kehittynyt kaikkiaan 20 vuoden aikana. Sen LIPAS -tietokantaan on koottu tietoa Suomen julkisista liikuntapaikoista, ulkoilureiteistä ja virkistysalueista. Lipas-tietokannassa liikuntapaikat on luokiteltu seitsemään pääluokkaan. Nämä ovat virkistyskohteet ja palvelut, ulkokentät ja liikuntapuistot, sisäliikuntatilat, vesiliikuntapaikat, maastoliikuntapaikat, veneily, ilmailu ja moottoriurheilu sekä eläinurheilu. Kohteet ja palvelut ovat pääsääntöisesti julkisen tahon ylläpitämiä eli ns. jokamiehenoikeuden liikuntapaikkoja ei tietokannassa ole. Liikuntapaikkatyypejä on kaikkiaan 137. Tietosisältö koostuu sijaintitiedoista, kaikista liikuntapaikkatyypeistä yhtenäisesti kerättävistä perustiedoista sekä liikuntapaikkatyypeittäin kerättävistä vaihtelevista lisätiedoista.

Lipas-tietokannan tietosisällön ajantasaisuutta ja kattavuutta seurataan aktiivisesti Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan toimesta. Suomen kaikista kunnista on saatavilla tietoja Lipas-järjestelmässä. Tietokannan tietosisältö on ollut avointa dataa vuodesta 2013 lähtien. Aineistoa voi hyödyntää Liikuntapaikat.fi – verkkopalvelussa, avoimien rajapintojen kautta muissa web- ja mobiilisovelluksissa, lataamalla valmiin aineisto-otoksen tai pyytämällä erillisotoksen tietokannan tiedoista. Liikuntapaikat.fi – järjestelmän avoimia rajapintoja kehitetään edelleen yhteistyössä tietosisällön päivittäjien ja hyödyntäjien kanssa.

Lipas-järjestelmää hallinnoi ja ylläpitää Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta ja toimintaa rahoittaa Opetus- ja kulttuuriministeriö. Järjestelmä tarjoaa ajantasaista tietoa Suomen liikuntapaikkojen määrästä, sijainneista ja muista keskeisistä ominaisuuksista valti-onhallinnolle, liikunnan aluehallinnolle, kunnille ja muille sidosryhmille. Päävastuu tietosisällön ylläpidosta on kunnilla, jotka omistavat suurimman osan Suomen julkisista liikuntapaikoista. Tietosisältöä ylläpitävät ja päivittävät kuntien lisäksi alueelliset virkistysalueyhdistykset, lajiliitot sekä Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan jatkuvaluonteinen Lipas-projekti.

Lipas-järjestelmää on kehitetty yhteistyössä Opetus- ja kulttuuriministeriön, Kuntaliiton, kuntien, Suomen ympäristökeskuksen, liikuntaorganisaatioiden, Metsähallituksen ja Jyväskylän yliopiston kanssa. Nykyinen Lipas-järjestelmä on avattu vuonna 2013. Järjestelmää on uudistettu erityisesti liikuntapaikkojen luokittelun, tietomallin, liikuntapaikka-aineiston avoimuuden ja avoimien rajapintojen suhteen. Lipas-järjestelmän palvelinympäristön ylläpidosta vastaa Jyväskylän yliopiston IT-palvelut ja sovellusylläpidosta Norppandalotti Software Ky.

Lipas-järjestelmä kokoaa ajantasaisen tiedon Suomen kuntien liikunta- ja ulkoilupaikoista yhteen paikkaan sekä jakaa avoimien rajapintojen kautta tietoa hyödyntäjille. Järjestelmä tarjoaa helppokäyttöiset työkalut tietosisällön ylläpitoon ja omien raporttien koostamiseen. Avoimet wms, wfs ja REST -rajapinnat mahdollistavat Lipas-tietokannan tietosisällön hyödyntämisen ja rikastamisen muissa palveluissa. Lipas-tietokannan tietoja toivotaankin käytettäväksi laajalti ja sitä jo hyödyntäviä verkkopalveluita ovat mm. Retkikartta.fi mm. kuntien luontoliikuntapaikkojen osalta. Muita tietojen käyttäjiä ovat esimerkiksi pääkaupunkiseudun palvelukartta palvelukartta.hel.fi, Likiliikkuja.fi, Finterest.fi, Tässä.fi, Paikkatietoikkuna.fi jne. Tietokanta mahdollistaa valtakunnallisten ja määräajoin toteutettavat inventoinnit liikuntapaikkojen tarjonnasta. Välillisesti tietoa on hyödynnetty esimerkiksi väestön terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavien tekijöiden seurannassa (ks. esim. Terveyden – ja hyvinvoinnin laitoksen TEA-viisari, terveyden edistämisen vertailutieto).

Luonnossa liikkumisen lisäämiseksi ja väestön hyvinvoinnin parantamiseksi toteutettiin vuosina 2014–16 kehittämishanke, jossa rakennettiin yhteistyömalli ja tekniset valmiudet Lipas-tietokannan tietojen näyttämiseen Metsähallituksen ylläpitämässä Retkikartta.fi –palvelussa. Kunnat, virkistysalueyhdistykset ja muut luontoliikuntakohteiden ylläpitäjät voivat julkaista ylläpitamiensä luontoliikuntakohteiden tietoja Lipas-järjestelmän kautta valtakunnalliseen ja suosittuun Retkikartta.fi -karttapalveluun. Näin Retkikartta.fi –palvelussa yhdistyvät valtion ja muiden toimijoiden tarjoamien luonto- ja virkistyspalveluiden tiedot saumattomaksi kokonaisuudeksi luonnossa liikkujia varten. Tämän mobiililaitteissakin toimivan karttapalvelun suosio on jatkuvasti kasvussa: Retkikartalla käyntikertoja oli vuonna 2015 jo 3,2 miljoonaa. Metsähallituksen luontopalveluiden vetämässä hankkeessa oli sen loppumetreillä mukana jo 134 kuntaa. Näiden kuntien alueelta Retkikartta-karttapalvelussa näytettiin Lipas-järjestelmän kautta miltei 2 700 luontoliikuntapaikkaa. Hankkeen aikana lukuisat kunnat osallistuivat Lipas-Retskikartta koulutuksiin ja kunnilla oli valmius ja kiinnostusta päivittää tietojaan luontokohteista.

Ensimmäisen hankkeen onnistumisen jälkeen yhteistyötä Metsähallituksen kanssa jatkettiin moottorikelkkailun olosuhteiden tallennuksella Lipas-järjestelmään. Metsähallituksen ja kuntien aineistotyön tuloksena Lipas-järjestelmään tallennettiin lähes 700 moottorikelkkauraa tai –reittiä, joista valtaosa julkaistaan myös Retkikartta.fi –palvelussa. Vuonna 2017 Lipas-järjestelmän kautta välittyi Retkikartta.fi -palveluun 171 kunnan alueelta yli 4000 luontoliikuntapaikkaa. LIPAS -järjestelmästä siirtyvä tietosisältö on monipuolinen: kohteille voi perustietojen lisäksi kirjata vapaamuotoista tekstiä ja/tai lisätä linkin ja www-sivuille. LIPAS -järjestelmän tietosisällöistä on nykyisellään mahdollista siirtää Retkikartalle kaikkiaan 29 erityyppistä luontoliikuntapaikkaa, jotka voivat olla muodoltaan joko pistemäisiä, reittimäisiä ja aluemaaisia.

Kunnille ja muille luontoliikuntakohteiden hallinnoijille LIPAS -järjestelmän tietokannan päivittäminen on maksutonta ja pientä työpanosta edellyttävää. Lakisääteistä velvollisuutta päivitystyöhön ei ole. Ennen Retkikartta.fi – yhteistyötä – osin rahoittajan intresseistä johtuen – ei luontoliikuntakohteita ole ollut paljon LIPAS -järjestelmässä. Yhteistyön myötä kunnat ovat kuitenkin innostuneet lisäämään näitäkin kohteita järjestelmään. Projektissa aloitettu ja vauhditettu toiminto tietojen hyödyntämisestä on pysyvä ja sitä jatketaan Metsähallituksen luontopalveluiden, Jyväskylän yliopiston ja kuntien välisenä yhteistyönä. Tavoite on, että kunnat tallettavat luontoliikuntapaikkansa LIPAS -järjestelmään ja antavat siellä luvan kohteille siirtyä Retkikartta.fi -karttajärjestelmään. Retkikartta lataa kuntakohteet näkyville kerran vuorokaudessa

Haasteena on nähty se, että luontoliikunta on jakautunut kunnissa monelle eri toimialalle, kuten liikunta-, ympäristö-, puisto- ja metsätoimialoille ja varsinaista LIPAS -järjestelmää hallinnoi taas liikuntatoimi. Yleisempänä ongelmana nähdään myös se, että luontoliikunnalla ei ole selkeää asemaa ja arvostusta siitäkin huolimatta, että kuntien luontoliikuntakohteilla nähdään olevan selkeä yhteys kustannustehokkaasti tuotettuihin hyvinvointivaikutuksiin ja että yksistään matkailutoimi on suuri kuntien luontoliikuntapaikkojen hyödyntäjä.

Yhteenveto: Lipas liikuntapaikat.fi

Lipas liikuntapaikat.fi, liikuntapaikkojen tietokanta

Tiedon aihe	Kuntien luonto- ja virkistyskohteiden tarjonta
Tuottaja/tiedonkerääjä	Tietokannan ylläpitäjä Jyväskylän yliopisto.
/raportoi	Kunnat ja virkistysalueyhdistykset ovat tiedontuottajina.
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Tiedonkeruu on jatkuvaa.
Tiedonkeruun menetelmät	Hajautettu tiedon ylläpito internet-pohjaisella työkalulla kuntien toteuttamana. Ylläpitäjän toimesta tietojen täydennys, hallintorakenteen muutokset ja laadun valvonta.
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Ulkoilu -ja virkistysreitit, virkistysalueet ja retkeilyn palvelut. Maastoliikuntapaikat, vesiliikuntapaikat.
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Matkailun ja virkistysverkko- ja mobiilisovellukset, olosuhdeselvitykset, aluesuunnittelu, liikunta-verkkosuunnittelu, tutkimuksen ja päätöksenteon tuki
Lainsäädäntöpohja	
Rahoituspohja	Vuosittain haettava kehittämisavustus Opetus- ja kulttuuriministeriö (veikkausvoittovarat). Lisäksi Jyväskylän yliopiston omarahoitusosuus ja Kuntaliiton kokouspalvelut.
Datan käyttö 1 avoin, 2) rajoitettu, 3) maksullinen	Avoin, maksuton
Raportointi; julkaisut, linkit	www.liikuntapaikat.fi , www.lipasinfo.fi , Lipas-otokset: http://dvn.jyu.fi/dvn/dv/lipas

Valtion maiden virkistysmahdollisuuksien tarjonta

Suojelu- ja retkeilyalueet

Suojelualuejärjestelmä (SATJ) sisältää suojelualuekohtaiset rajaukset, perustamistiedot sekä hallinnolliset perustiedot. Suojelualueiden suunnittelu- ja seurantajärjestelmällä (SASS) hallitaan ja tuetaan yksittäisiin suojelualueisiin ja suojelualueverkostoon kohdistuvia, järjestelmän nimen mukaisia tehtäviä. Palveluvarustuksen tietojärjestelmällä (PAVE) hallitaan Metsähallituksen hallinnoiman palveluvarustuksen, muun rakennetun omaisuuden ja arkeologisten kohteiden tietoja sekä suojelualueilla että muilla Metsähallituksen hallinnoimilla alueilla. PAVE otettiin käyttöön vuonna 2017, siihen asti vastaavat tiedot hallittiin Reiska-tietojärjestelmällä, joka toimi PAVE:n edeltäjänä vuodesta 2004 asti. SASS, SATJ ja PAVE ovat osa Metsähallituksen Uljas-paikkatietokokonaisuutta.

Suojelu- ja retkeilyalueiden tarjontatiedosta viestitään Luontoon.fi- ja Retkikartta.fi-verkkopalveluiden kautta suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

LAATIKKO 2.5: Valtion suojele- ja retkeilyalueet sisältävät (tilanne 1.1.2017):

40 kansallispuistoa, 19 luonnonpuistoa, 5 valtion retkeilyaluetta ja 643 muuta lakisääteistä suojelualuetta (1,7 miljoonaa ha)

12 Lapin erämaa-aluetta (1,5 miljoonaa ha)

2 954 muuta suojelualuetta (1,0 miljoonaa ha)

Historiaikohteita, mukaan lukien noin 350 lailla suojeltua rakennusta tai rakennetta ja noin 2 000 muinaisjäännöstä

Taulukko 2.4. Metsähallituksen luontopalvelut ylläpitää virkistys- ja luontomatkailun palveluvarustusta suojele- ja retkeilyalueilla, virkistyskäytöllisesti merkittävissä monikäyttömetsissä ja muilla valtion mailla

Metsähallituksen luontopalvelujen ylläpitämiä palvelurakenteita 1.1.2016	
retkeilyreittejä ja luontopolkuja	7 076 km
hiihtoreittejä ja latu-uria	2 557 km
moottorikelkkareittejä ja -uria*)	6 759 km
taukopaikkarakennelmia	2 871 kpl
polttopuuhuoltorakennelmia	1 648 kpl
käymälöitä ja jätehuoltorakennelmia	2 222 kpl
autio- ja vuokratupia	409 kpl
opastusrakennelmia	3 742 kpl
veneilyrakennelmia	542 kpl

*) Valtaosin metsätalouskäytössä olevissa monikäyttömetsissä

Yhteenveto: Valtion suojele- ja retkeilyalueiden tarjonta

Valtion suojele- ja retkeilyalueiden tarjonta	
Tiedon aihe	Valtion suojele- ja retkeilyalueiden ja niiden palveluvarustuksen määrä
Tuottaja/tiedonkerääjä/raportoiija	Metsähallitus
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Jatkuvasti ylläpidettävä tieto
Tiedonkeruun menetelmät	Maastotieto, joka tallennetaan paikkatietojärjestelmään
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	<p>SATJ (=Suojelealueetietojärjestelmä) sisältää suojelealuekohtaiset rajaukset, perustamistiedot sekä hallinnolliset perustiedot.</p> <p>SASSilla (Suojelealueiden suunnittelu- ja seuranta järjestelmä) hallitaan ja tuetaan yksittäisiin suojele-alueisiin ja suojelealueverkostoon kohdistuvia, järjestelmän nimen mukaisia tehtäviä.</p> <p>PAVE (=Rakenteiden, reittien ja arkeologisten kohteiden paikkatietojärjestelmä) on paikkatietojärjestelmä, jolla hallitaan palveluvarustuksen, muun rakennetun omaisuuden ja arkeologisten kohteiden tietoja. Nämä kohteet sijaitsevat sekä suojelealueilla että muilla Metsähallituksen hallinnoimilla alueilla ja tietyiltä osin myös yksityisillä suojelealueilla.</p>
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Valtion alueiden hoidon ja käytön suunnittelu, virkistyskäytön palvelurakenteiden suunnittelu, seuranta, ylläpito ja päätöksenteko
Lainsäädäntöpohja	<p>Järjestelmät tukevat Metsähallituksen lakisäätöiden velvoitteiden toteuttamista, joita on mm. seuraavissa laeissa:</p> <p>Metsähallituslaki</p> <p>Luonnonsuojelulaki</p> <p>Ulkoilulaki</p> <p>Maastoliikennelaki</p> <p>Laki ja asetus kiinteistövarallisuuden luovuttamisesta</p> <p>Laki rakennusperinnön suojelemisesta</p>
Rahoituspohja	Valtion talousarvio (YM ja MMM), tulorahoitus ja julkinen hankerahoitus
Tietojen/ Datan käyttö 1 avoin, 2) rajoitettu, 3) maksullinen	<p>Paikkatieto tarjotaan sekä Metsähallituksen omaan että asiakkaiden käyttöön Retkikartan välityksellä. Myös kuntien luontoliikuntapaikat Lipas-järjestelmästä näkyvät Retkikartalla.</p> <p>Palvelurakenteiden paikkatietoaineistoa luovutetaan ilmaiseksi sopimuksella, aineiston irrotustyöstä peritään maksu.</p>
Raportointi; julkaisut, linkit	<p>www.retkikartta.fi ja www.luontoon.fi (suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi)</p> <p>www.metsa.fi/rakentaminen-ja-huolto</p>

Metsästys ja kalastus

Metsähallitus tarjoaa metsästys- ja kalastusmahdollisuuksia kansalaisille valtion alueilla myöntämällä erälupia. Pienriistan metsästysmahdollisuuksia tarjotaan 123 lupametsästysalueella ja hirvenmetsästystä 353 alueella. Lupa-alueiden pinta-ala on yhteensä n. 7,4 miljoonaa hehtaaria. Hirven- ja pienriistan lupametsästysalueet ovat pääosin päällekkäin. Useimmilla alueilla voidaan metsästää myös suurpetoja alueellisten kiintiöiden tai pyyntilupien puitteissa.

Kalastusmahdollisuuksia tarjotaan yhteensä 63 vapakalastuskohteella. Vapakalastuskohteet ovat hoidettuja erityiskohteita tai sellaisia vesiä, joissa on poikkeuksellisen arvokas kalasto. Lisäksi Metsähallituksella on yhteensä n. 300 000 hehtaaria talouskalavesiä, joille myönnetään pyydys- tai viehekalastuslupia (valtakunnallinen vapalupa) ja joilla saa kalastaa kalastuslain nk. yleisoikeuksien perusteella (onkiminen, pilkkiminen ja viehekalastus). Kalastusta säädellään kiintiöimällä lupien määrää.

Metsästys- tai kalastusoikeuksia voidaan tarjota myös vuokraamalla vastiketta vastaan. Metsästys- ja kalastusvuokrasopimuksia on kaikkiaan n. 3 500 kappaletta. Sopimuksia ylläpidetään vuokrajärjestelmässä. Pohjois-Suomessa, metsästyslain 8 § mukaisella alueella, paikakunnalla vakituisesti asuvilla henkilöillä on vapaa metsästysoikeus valtion alueilla. Hirvenmetsästyksessä osalta suurin osa vapaan metsästysoikeuden nojalla metsästävistä henkilöistä ilmoitetaan ampujina Metsähallituksen hirvenmetsästyksen aluelupien hakemuksissa lupahakujärjestelmään. Ilmoittaminen ei kaikissa tilanteissa ole pakollista. Vapaan metsästysoikeuden nojalla pienriistaa metsästävien henkilöiden saamaa saalista seurataan Luonnonvarakeskuksen vuotuisissa saalistilastoissa. Lisäksi Luke/RKTL on tehnyt vuosina 2003, 2008 ja 2013 tarkennettua saaliskyselyä vuosina, joista on julkaistu erilliset raportit.

Myönnettävien metsästys- ja kalastuslupien sosiaalinen ja ekologinen kestävyys varmistetaan erätalousjohtajan asettamassa kiintiöpäätöksessä, joka perustuu pidemmän aikavälin seurantatietoon lupa-alueiden käytöstä, riista- ja kalakannoista sekä asiakaspalautteista. Kiintiöpäätöksessä otetaan huomioon myös paikallisten asukkaiden erityisoikeudet.

Myytyjen erälupien määrän perusteella lasketaan vuotuinen arvio valtion alueilla käytettyjen metsästys- ja kalastuspäivien, eli eräpäivien, kokonaismäärästä. Valtion alueiden suosituimman riistalajiston, metsäkanalintujen metsästyksen kestävyys varmistetaan vuotuisella riistakantojen vaihteluun ja saalispalautteiden analyysiin perustuvalla suunnittelulla. Suunnittelu ja dokumentointi toteutetaan verkkopohjaisella tietokannalla (Riistatalouden suunnittelu- ja seurantajärjestelmä, RSSJ).

Kalastus suunnitellaan saalispalautteiden ja kalavesien tuottoarvioihin perustuvien tietojen perusteella. Saalispalaute kerätään sähköisellä saalispäiväkirjalla (tuikki.fi) ja se koostetaan kalatalouden seuranta- ja suunnittelujärjestelmässä (KSSJ). Asiakkailta kerätään myös numeerista palautetta koskien mm. asiakaspalvelua ja lupa-alueita. Asiakastytyväisyys raportoidaan vuosittain osana toimintakertomusta. Lukuja käytetään toiminnan ja palveluiden suunnittelussa. Jatkossa asiakastytyväisyyden ohella selvitetään myös asiakkaiden kokemia terveys- ja hyvinvointivaikutuksia.

Metsästys- ja kalastuslupien myynti ja dokumentointi tapahtuvat ensisijaisesti myyntijärjestelmässä. Myyntikanavia ovat verkkokauppa ja puhelinmyynti. Hakuprosessin vaativat luvat eli hirvenmetsästys- ja pienriistan kausiluvat, käsitellään lupahakujärjestelmässä. Vapakalastuslupia ja osa metsästysluvista myydään myös nykyään myös mobiilisovellusten kautta.

Kestävyyttä varmistetaan aktiivisella riistan ja kalojen elinympäristöjen hoidolla. Osa kestävyiden varmistamista on myös erävalvonta. Metsähallitus seuraa myös metsästys- ja kalastuslupa-asiakkaiden rahankäytön tuottamia aluetaloudellisia vaikutuksia. Tieto perustuu määrajoin kerättävään tietoon lupa-asiakkaiden rahan käytöstä metsästys- ja kalastusmatkojen yhteydessä sekä tämän tiedon aluetaloustieteelliseen mallintamiseen (ks. luku 3).

LAATIKKO 2.6: Metsähallituksen tarjonta metsästys- ja kalastusasiakkaille ja asiakastyytyväisyyden tunnuslukuja vuodelta 2016.

Pienriistan metsästysmahdollisuuksia tarjotaan 123 lupametsästysalueella ja hirvenmetsästystä 353 alueella
Kalastusmahdollisuuksia tarjotaan yhteensä 63 vapakalastuskohteella
Tarjottujen eräpäivien lukumäärä metsästys- ja kalastusasiakkaille yhteensä 370 000 päivää
Myytyjen lupien määrä (metsästys- ja kalastuslupa) yhteensä 56 659 metsästyslupaa ja 81 859 kalastuslupaa
Asiakastyytyväisyys luontokeskusten, maastopalveluiden ja lupamyynnin asiakkaille (yhteinen mittari suojelu- ja retkeilyalueiden kävijöiden kanssa) keskiarvona 4,09; metsästäjät 3,7 ja kalastajat 3,8 ; asteikolla 1,..., 5, jossa 1 = erittäin tyytymätön,... 5 = erittäin tyytyväinen
Verkkopalvelujen tarjonta ja käyttäjämäärät: Luontoon.fi-, Eräluvut.fi- ja Suurpedot.fi- sekä Retkikartta.fi-verkkopalveluilla (yhteinen mittari suojelu- ja retkeilyalueiden asiakkaiden kanssa) verkkopalveluilla oli 2 704 225 käyttäjää ja Retkikartassa 3 685 986 käyntiä
Aluetalousvaikutukset olivat metsästys- ja kalastuslupa-asiakkaiden rahankäytön perusteella yhteensä 40,6 miljoonaa euroa

Tilastoja hyödyntäviä indikaattoreita

Valtion maiden metsästykselle ja kalastukselle on asetettu tavoitteet tulosohtajan ministeriön (MMM) kanssa laaditussa Metsähallituksen luontopalvelujen strategisessa tulossopimuksessa ja vuosittain eduskunnan hyväksymässä valtion talousarviossa. Tavoitteiden perustana ovat hallitusohjelma, ohjaavien ministeriöiden strategiat sekä Metsähallituksen omistajapolitiikka. Metsähallituksen toimintastrategia ja luontopalvelujen oma toimintaohjelma tukevat näiden tavoitteiden saavuttamista. Tulossopimuksessa asetettujen tavoitteiden toteutumista seurataan muun muassa vaikuttavuusmittareilla. Eräpalveluiden osalta vaikuttavuustavoite on ”Eräpalveluja tarjotaan kattavasti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästi ja sillä luodaan hyvinvointia.”

Mittareita ovat

- Metsästys- ja kalastusasiakkaiden eräpäivien lukumäärä sekä myytyjen lupien määrä (metsästys- ja kalastuslupa),
- Metsästys- ja kalastuslupa-asiakkaiden rahankäytön tuottamat aluetaloudelliset vaikutukset
- Luontokeskusten, maastopalveluiden ja lupa-asiakkaiden asiakastyytyväisyys (yhteinen mittari suojelu- ja retkeilyalueiden kävijöiden kanssa),
- Luontoon.fi-, Eräluvut.fi- ja Suurpedot.fi-verkkopalvelujen käyttäjämäärät sekä Retkikartta.fi-verkkopalvelun käyntimäärät (yhteinen mittari suojelu- ja retkeilyalueiden asiakkaiden kanssa)

Mittareiden tarkemmat kuvaukset sekä tavoitteet tuleville vuosille löytyvät täältä:
www.metsa.fi/luontopalvelujen-mittarit

Yhteenveto: Valtion alueiden metsästys ja kalastus: tarjonta

Valtion alueiden metsästys ja kalastus: tarjonta	
Tiedon aihe	Valtion metsästys ja kalastus: käytön määrä ja vaikuttavuus
Tuottaja/tiedonkerääjä/raportoija	Metsähallitus
Tiedonkeruun menetelmät, aikasarja, sykli, jatkuvuus	<p>Myödyt metsästys- ja kalastusluvut: jatkuva tiedonkeruu myyntijärjestelmän ja lupahakujärjestelmän tietojen perusteella. Raportointi vuosittain. Tieto pohjana eräpäivien määrän laskemiselle.</p> <p>Saalisपालाते (kalapäiväkirja tuikki.fi, metsästyslupien saalisपालाते): metsästyksen ja kalastuksen saalisपालाते, jatkuva tiedon keräys.</p> <p>Asiakkaiden rahan käyttö: lupa-asiakkaiden rahan käyttö (kysely määrävälein) ja vuotuiset arviot lupamyynnin perusteella mahdollistavat aluetaloudelliset laskelmat</p> <p>Vuokrasopimusten määrä, ajantasainen seuranta vuokrajärjestelmässä</p> <p>Asiakastutkimukset, asiakasपालाते (numeerinen), lupa-asiakkaiden rahan käyttö</p>
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	<p>Myyntijärjestelmä (myödyt luvat, kpl)</p> <p>Saalisपालातेet, saalis ja siitä johdetut tiedot (esim. pyyntiponnistus, metsästyspaine jne.)</p> <p>Laskelma aluetaloudellisista vaikutuksista: kokonaisvaikutus (€) maakunnittain ja summattuna koko maan yli.</p> <p>Vuokrasopimusten määrä, pinta-ala, kpl</p> <p>Asiakastutkimukset, lupa-asiakkaiden rahan käyttö, asiakastytyväisyys (1-5)</p>
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Valtion alueiden metsästys- ja kalastusasioiden hallinta
Lainsäädäntöpohja	Metsästyslaki ja -asetus, kalastuslaki ja -asetus, laki Metsähallituksesta, laki erävalvonnasta
Rahoituspohja	Lupatulot ja valtion talousarvio (MMM)
Tietojen/datan käyttö 1 avoin, 2) rajoitettu, 3) maksullinen	Raportointi toimintakertomuksessa vuosittain (ks. mittarit)
Raportointi; julkaisut, linkit	<p>www.eraluvat.fi (suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi)</p> <p>www.retkikartta.fi (lupa-alueet, suomeksi ruotsiksi ja englanniksi)</p>

Maastoliikenne

Suomessa voi harrastaa moottorikelkkailua moottorikelkkailureiteillä sekä kuntien, moottorikelkkakerhojen ja Metsähallituksen ylläpitämillä moottorikelkkaurilla. Eritasoisia kelkkailuväylästä on Suomessa yhteensä lähes 20 000 km, josta noin 5 000 km on Metsähallituksen kelkkauria. Valtaosa Metsähallituksen ylläpitämisestä moottorikelkkaurista sijaitsee monikäytömetissä suojelu- ja retkeilyalueiden ulkopuolella; suojelu- ja retkeilyalueilla kannustetaan omin voimin liikkumiseen. Urien varsilla on tauko- ja tulistelupaikkoja sekä muita palveluja (ks. taulukko ”Metsähallituksen luontopalvelujen ylläpitämiä palvelurakenteita”, luku 1.2).

Moottorikelkkaurat luokitellaan Suomessa maastoksi ja maastossa tapahtuvaan motorisoituun liikkumiseen tarvitaan aina maanhaltijan tai -omistajan lupa. Metsähallituksen moottorikelkkaurat ovat maksullisia, epävirallisia maastoliikenneväyliä, joilla ajamiseen kelkkailijan tulee hankkia Metsähallitukselta henkilökohtainen tai perheen yhteinen uralupa. Paikkakuntalaiselle lupa on maksuton, mikäli urilla ajaminen tapahtuu pelkästään oman kotipaikkakunnan alueella. Viralliset reitit ovat moottorikelkkaliikenteeseen tarkoitettuja, tieliikennelaissa määritettyjä teitä, ja siksi niiden käyttö on ilmaista. Metsähallituksessa uraluvilla rahoitetaan maastoliikennejärjestelyjen hallinto, mutta urien ylläpitoon ei ole osoitettu rahoitusta valtion talousarviosta.

Lupien myöntämistä, myymistä ja raportointia hallinnoidaan myyntijärjestelmällä, mobiililupien hallintajärjestelmällä ja lupahakujärjestelmällä. Moottorikelkkauralupia myytiin ja myönnettiin

vuonna 2015 yhteensä 5 148 kappaletta ja urien ulkopuolisia maastoliikennelupia 2 249 kappaletta.

Valtion omistamien monikäyttömetsien virkistyskäyttö ja luontomatkailu

Valtion maa- ja vesiomaisuus (noin kolmasosa Suomen pinta-alasta) on valtion kiinteistöstrategian mukaisesti keskitetty yhden organisaation, Metsähallituksen, hallintaan. Metsähallituksen hallinnassa on valtion maita 9,1 miljoonaa hehtaaria ja vesiä 3,4 miljoonaa hehtaaria, yhteensä 12,5 miljoonaa hehtaaria. Metsähallitus hoitaa valtion talousmetsiä monikäyttömetsinä, joissa puuntuotannon rinnalla otetaan korostetusti huomioon virkistyskäyttö. Monikäyttömetsissä tärkeitä virkistyskäyttömuotoja ovat metsästys, kalastus, maastoliikenne, muu virkistyskäyttö ja luontomatkailu. Monikäyttömetsissä on erityyppisiä virkistysalueita, valtion retkeilyalueita ja virkistysmetsiä (käytetty yhteistä käsitettä retkeilyalueet luvussa 1). Monikäyttömetsien virkistys- ja luontomatkailukäytöstä ei ole olemassa tilastotietoa.

Valtion mailla on yhteensä 37 000 km metsäautoteitä. Ne rakennetaan metsätalouden tarpeisiin, mutta niitä käyttävät myös marjastajat, metsästäjät ja muut luonnossa liikkujat. Metsähallitus on selvittänyt liikennelaskureiden ja haastattelujen avulla valtion metsäautoteiden käyttöä Kainuussa ja selvitys on parhaillaan käynnissä Etelä-Suomessa. Kainuun selvityksen mukaan 85 prosenttia metsäautoteiden käyttäjistä on muita kuin metsätalouden harjoittamiseen liittyviä tienkäyttäjiä (Kainuun luonnonvarasuunnitelma 2015-2020). Virkistyskäyttäjät – metsästäjät, kalastajat, marjastajat, sienestäjät, muut ulkoilijat – ovat monikäyttömetsien metsäteiden suurin käyttäjäryhmä. Kainuun monikäyttömetsien käyntimäärän arvioitiin olevan noin 500 000 käyntiä vuonna 2014.

Kulttuuriperinnön tuntemus on tärkeää alueellisen identiteetin ja virkistyskäytön kannalta sekä luontomatkailun palvelutarjonnan ja sisällön tuotannon kehittämiseksi. Metsähallituksen metsätalouden kulttuuriperintöinventointihankkeessa 2010–2015 löydettiin ja dokumentoitiin ihmisen metsiin jättämiä merkkejä ja rakenteita noin 10 000 vuoden ajalta; varhaisimmalta kivilaudelta noin 1960-luvulle saakka. Arkeologit dokumentoivat metsistä yli 10 000 kohdetta, jotka sisälsivät yli 100 000 yksittäistä rakennetta. Hanke tarkensi merkittävästi kokonais kuvaa maamme vanhimmasta esihistoriasta erityisesti Pohjanmaalla ja Lapissa. Kohteet on tallennettu Metsähallituksen PAVE järjestelmään.

Metsähallituksen yleisten yhteiskunnallisten velvoitteiden (YYV) panoksia on seurattu noin kymmenen vuoden ajan. Vuonna 2015 niiden huomioon ottaminen alensi laskennallisesti liikevoittoa arviolta 55,6 miljoonaa euroa, josta virkistyskäytön osuuden arvioidaan olevan noin 13 miljoonaa (Metsähallituksen vuosi ja vastuullisuus 2015). Virkistyskäytön osalta liike-taloudellista tulosta alentavat erityisesti metsänkäsittelyssä käytetyt keveämmät menetelmät. Metsähallituksen liiketoiminta vastasi metsäautoteiden tienpidon kustannuksista kokonaisuutena sisältäen myös metsästyksen ja kalastuksen lupa-asiakkaiden tienkäytön. Tienpidon kustannuksia ei ole laskettu mukaan virkistyspanostukseen.

Metsähallitus toteutti vuonna 2012 koko maan kattavat, laajat selvitykset yleisillä yhteiskunnallisilla velvoitteilla saavutettavista monimuotoisuus- ja virkistyshyödyistä (Kosenius ym. 2013). Selvityksiin pohjautuvaa menetelmäkehitystä hyötyvaikutusten tarkentamiseksi on sittemmin jatkettu. Pitkän aikavälin hyötyjen mittaristo virkistyshyödyt mukaan lukien otettiin käyttöön Kainuun luonnonvarasuunnittelussa.

Luontomatkailun ja virkistyskäytön tarjonta Metsähallituksen kiinteistöliiketoiminnan näkökulmasta

Metsähallituksen Kiinteistökehitys -yksiköllä on tarjolla noin 1 250 vapaata tonttia ympäri Suomen. Suurin osa tonteista on osoitettu loma-asumiseen, mutta mukana on myös asunto-käyttöön ja liiketoimintaan kaavoitettuja tontteja. Vähän yli puolet tonteista on rantarakentamiseen tarkoitettuja, loput matkailukeskuksissa (tunturikeskukset) sijaitsevia vapaa-aikaan ja liiketoimintaan kaavoitettuja tontteja.

Lomarengas Oy vuokraa Metsähallituksen Kiinteistökehitys -yksikön 84 mökkiä kuluttajille päivävuokralla. Suurin osa mökeistä on vaatimattomia, puron tai järven rannalla sijaitsevia lomakäyttöön tarkoitettuja erämaisia kohteita (Villin Pohjolan entiset kohteet). Lisäksi erämaa-alueilla on Kiinteistökehitys -yksikön 12 mökkiä, joita Luontopalvelut vuokraa asiakkaille päivävuokralla. Näiden lisäksi Kiinteistökehitys on vuokrannut valtionmaalla sijaitsevia mökkejä (noin 90 kpl) mm. matkailuyrittäjille sekä metsästys- ja kalastusseuroille yhteisöille 1–10 vuoden vuokrasopimuksilla.

Metsähallituksen Kiinteistökehitys on vuokrannut myös mm. liikealueita matkailuyrittäjien käyttöön matkailukeskusten lähialueilta, mm. koiravaljakkotoimintaan ja poroajelutukikohdaksi.

Metsästys- ja vapaa-ajan tarjonta yksityisten, yritysten ja yhteisöjen maa- ja vesialueilla

Metsästysmahdollisuuksien tarjonta valtionmaiden ulkopuolella

Metsästyslain mukaan yhteisöjen, yritysten ja yksittäisten kiinteistöjen omistamilla mailla metsästysoikeus kuuluu omistajalle, joka voi sitä joko käyttää itse tai vuokrata metsästysvuokrasopimuksen mukaisin vastikkein eteenpäin. Tämän sopimuksen tai maanvuokrasopimuksen perusteella voi vuokralainen edelleen antaa muille metsästäjille metsästyslupia, jollei tätä ole vuokrasopimuksessa kielletty. Metsästysmahdollisuuksia voivat siis tarjota Suomessa monet toimijat.

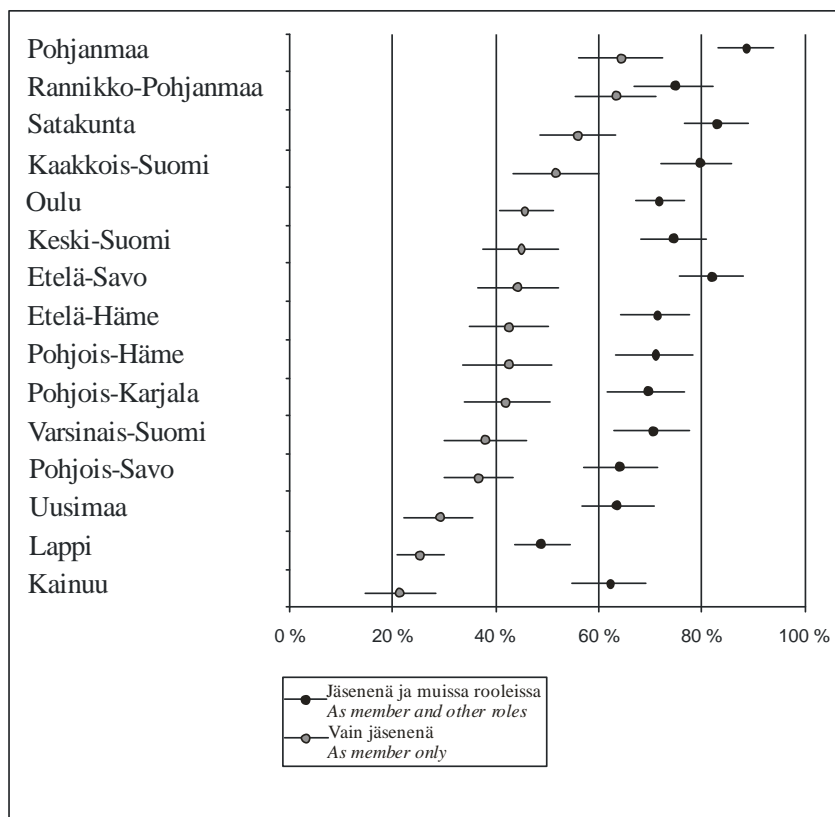
Suomen riistakeskuksen lupajärjestelmään kerätään tietoa luvanvaraisten riistalajien metsästyksessä käytettävistä metsästysalueista. Tämä järjestelmä on ainoa olemassa oleva ja vuosittain päivitettävä kattava tietovaranto yksityis- ja yhteisöomistuksessa olevien maa- ja vesialueiden toteutuneesta tarjonnasta metsästysalueina.

Monenlaisten yritysten ja muiden toimijoiden tarjoamia kaupallisia palveluja metsästäjille on kootusti esillä mm. yritysten ylläpitämissä palveluportaaleissa, kuten eräverkko.fi -palvelussa (Eräverkko Oy). Palveluntarjoajien kattavuudesta näissä portaaleissa ei ole tätä raporttia kirjoitettaessa olemassa tarkkaa tietoa. Erätalouden yritystoiminnasta ja kehittämisedellytyksistä on meneillään tätä raporttia kirjoitettaessa maa- ja metsätalousministeriön rahoittama hanke Helsingin yliopiston Ruralia Instituutissa.
(<http://www.helsinki.fi/ruralia/eratalous/eratalous.htm>).

Metsästäjien keskusjärjestö (nyk. osa Suomen riistakeskusta) keräsi vuotta 2000 ja 2005 koskevan satunnaisotantaan pohjaavan kyselyaineiston, jossa kartoitettiin muun muassa metsästysseurojen ja -seurueiden tarjoamia metsästysmahdollisuuksia ja hyödyntämistä hallinnoimillaan mailla maksaville metsästäjävieraille. Seurannassa on kartoitettu myös jäse-

neksi pääsyä, sekä esimerkiksi maanomistajien seuroille ja seurueille tarjoamien pinta-alojen hehtaarivuokria. Kysely toistettiin vuoden 2005 kyselyn vastaajille ns. seurantakyselynä Suomen riistakeskuksen ja Luonnonvarakeskuksen toteuttamana 2016.

Tilastokeskus kerää metsästyspalveluita tarjoavien yritysten toimipaikoista ja henkilöstöstä joiltakin osin vuosittain tietoa. Sen nykyisessä toimialaluokituksessa on ollut 2008 alkaen oma kategoria ”Metsästys ja sitä palveleva toiminta”. Tilastoitu toiminta käsittää ammattimaisen metsästyksen ja ansapyyntin, eläinten metsästyksen ja pyynnin ravinnon, turkisten tai nahan vuoksi tai tutkimuskäyttöön, eläintarhaan tai lemmikiksi, sekä metsästyksellä ja ansapyyntillä saatujen nahkojen käsittelyn. Tämä tilasto ei kata riistaeläinten kasvatusta tarhoissa, ei vapaa-ajan metsästystä tai ansapyyntiä, eikä niihin liittyvää palvelutoimintaa. (<http://www.stat.fi/meta/luokitukset/toimiala/001-2008/kasikirja.pdf>).

Kuva 2.3. Esimerkki metsästysmahdollisuuksien (ns. klubihyödyke) tarjonnasta: metsästysseurat tai -seurueet tarjoavat jäsenilleen metsästysmahdollisuuksia hallinnoimillaan alueilla – ja metsästäjät näitä hyödyntävät. Lähde: Pellikka ym. 2012.

Yhteenveto: Metsästysmahdollisuuksien tiedon keruu

Metsästysmahdollisuuksien tiedonkeruu	
Tiedon aihe	Metsästysmahdollisuuksien tarjonta
Tuottaja/tiedonkerääjä	Suomen riistakeskus ja Tilastokeskus
/raportoija	
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Jatkuva (hirvenmetsästysalueiden tarjonta metsästäjille), epäsäännöllinen (2002, 2007, 2016) seurantakyselyjen toteuttaminen koskien metsästyssseurojen ja -seurueiden tarjoamia metsästysmahdollisuuksia vierasmetsästäjille.
Tiedonkeruun menetelmät	Hirvilupa-alueet: paperi ja internet-sovellus (Oma riista) Muut: lomakekyselyt
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	Kiinteistöjen tarjonta metsästysalueiksi, vastikkeet, jäsenyyden tarjonta metsästyssseuroissa ja -seurueissa, vierasmetsästysmahdollisuuksien tarjonta muille kuin jäsenille, vierailijoiden määrät
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	Maanomistajille kertyvä tulo metsästysoikeuksista
Lainsäädäntöpohja	Metsästyslaki (hirvenmetsästyksessä käytettävät alueet) Muut: ei ole
Rahoituspohja	
Tietojen/ datan käyttö	2) Tutkimus- ja viranomaiskäyttö
1 avoin, 2 rajoitettu, 3 maksullinen	
Raportointi; julkaisu, linkit	Vuosien 2002, 2007 ja 2017 toteutettujen kyselyjen tulokset on julkaistu kaikille riistanhoitomaksun suorittaneille metsästäjille postitettavassa Metsästäjä-lehdessä heti tulosten valmistuttua.

Vapaa-ajan kalastusmahdollisuuksien tarjonta

Vapaa-ajankalastuksen tarjonnalla tarkoitetaan tässä kalastusmahdollisuuksia. Suomessa on laajat yleiskalastusoikeudet ja hyvät kalastusmahdollisuudet. Yleiskalastusoikeuksia ovat kalastonhoitomaksun oikeuttama viehekalastus yhdellä vavalla ja vieheellä sekä maksuttomato-onginta, pilkintä ja silakan litkaus. Kalastonhoitomaksusta on vapautettu alle 18-vuotiaat ja 65 vuotta täyttäneet kalastajat. Muunlainen kalastus samoin kuin kalastus erityiskalastuskohteilla tarvitsee erillisen luvan.

Koko maan kattavia tilastoja tai tietokantoja kalastusmahdollisuuksista ei ole käytettävissä.

Muiden kuin yleiskalastusoikeuksien käyttöön tarvittavien kalastuslupien myynnistä vastaa vesialueen omistaja tai kalastusoikeuden haltija. Eri puolilla Suomea on luotu alueellisia yhteislupajärjestelmiä. Kalastusmahdollisuuksien tarjonnan esittelemiseksi ja myös kalastuslupien myymiseksi on syntynyt useita internetissä toimivia kaupallisia ja järjestöjen ylläpitämiä sivustoja. Tietoa näistä ei ole koottu yhteen.

Osassa vesistä kalastusta on kuitenkin rajoitettu. Kalastusrajoitus.fi -palvelusta löytyy tietoa, mitkä alueet ovat yleiskalastusoikeuksien ulkopuolella. Palvelusta löytyvät vesialueet, joissa ongintaa, pilkintää ja viehekalastusta on rajoitettu kalastuslain ja ELY -keskusten päätösten nojalla. Viranomaisella on merkintä palveluun nykytiedon pohjalta vaelluskalavesistöt. Palvelusta löytyvät myös luonnonsuojelulain mukaiset kalastuskieltoalueet, vaelluskalavesistöjen muut kalastusrajoitukset ja ELY -keskusten uuden kalastuslain mukaiset kalastusta rajoittavat päätökset. Kalastusrajoituspalvelusta vastaa maa- ja metsätalousministeriö yhdessä ELY -

keskusten ja Maanmittauslaitoksen kanssa. Tiedot rajoituksista päivitetään palveluun kerran viikossa.

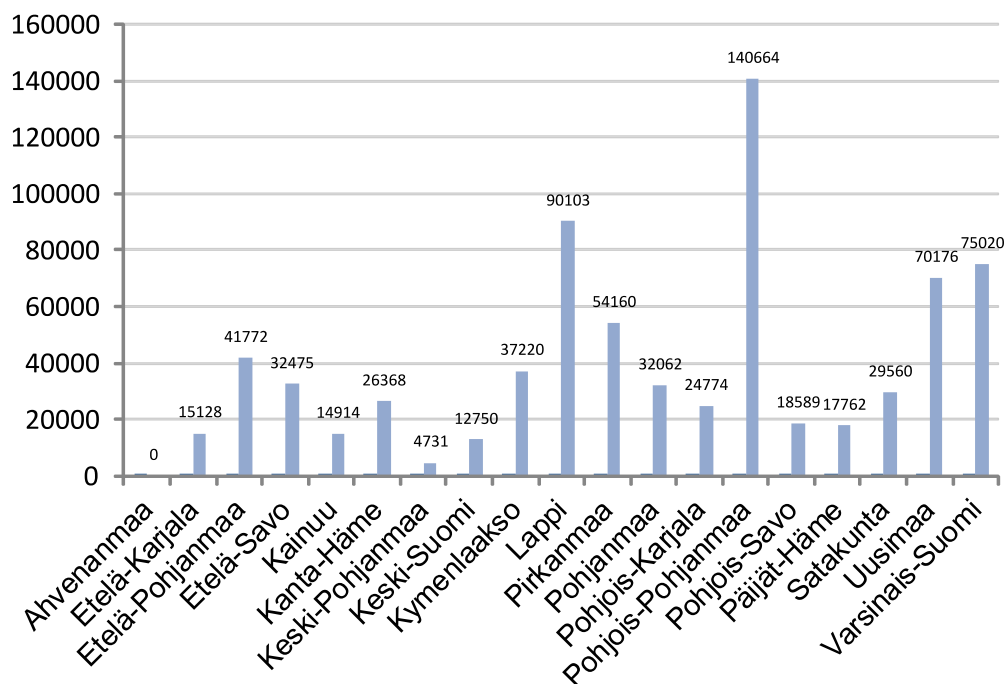
Kalastusmatkailukohteista on olemassa valtakunnallinen Fishing in Finland -portaali, jossa kalastusmatkailupalveluja tarjoavat valmismatkarekisterissä olevat yritykset voivat ilmoittaa palveluistaan. Sivustolla kuvataan kalastusopaspalveluita, majoitustarjontaa, kalastusohjelmia ja -paketteja, matkanjärjestäjiä ja kalastustarvikeliikkeitä. Sivusto toimii usealla kielellä. Sitä ylläpitää Kalatalouden keskusliitto yhteistyökumppaneineen ja sitä on rahoitettu kalastuksenhoitomaksuvaroilla. Vastaavia alueellisia ja kaupallisia sivustoja on myös olemassa.

Kulttuuriympäristöjen tarjonta virkistyskäyttöä varten

Virkistyskäyttöön soveltuvia kulttuuriympäristöjä vahvoine luontoympäristöelementteineen löytyy myös Museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkunan kautta <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>. Sieltä löytyy mm. valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt -osio ja hoidetut kulttuuriympäristöt -osio, joka esittelee hoidettuja arkeologiskohteita. Osa näistä kohteista sijaitsee luonnonsuojelualueilla. Kohteista on pääsääntöisesti laadullinen kuvaus. Kohteita voi hakea kunnittain ja maisematyypeittäin (agraari-, kulttuuri-, metsä- ja tunturimaisema sekä merialue). Niillä olevia virkistyskohteita löytää esimerkiksi hauilla satamat tai piensatamat, hautausmaat tai puistot.

SYKE:n ylläpitämästä LIITERI –tietokannasta voi saada tietoja kulttuuriympäristökohteista erilaisin aluejakoperustein. Tietokannassa on kulttuuriympäristökohteista tietoa kohteiden kuten valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden (kuva 2.4) pinta-alasta ja rakennusten määrästä. (<http://liiteri.ymparisto.fi/>). Tietokannan tietosisällön tuottavat Museovirasto ja Suomen ympäristökeskus. Tietoa löytyy myös http://www.ymparisto.fi/FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Rakennetun_ympariston_tietojarjestelmat

Metsähallitus on pitänyt yllä tietoja sekä perinneympäristökohteista (<http://www.metsa.fi/perinneymparistojen-hoito>) että historiallisista kohteista (<http://www.luontoon.fi/historiakohteet>) valtion mailla.

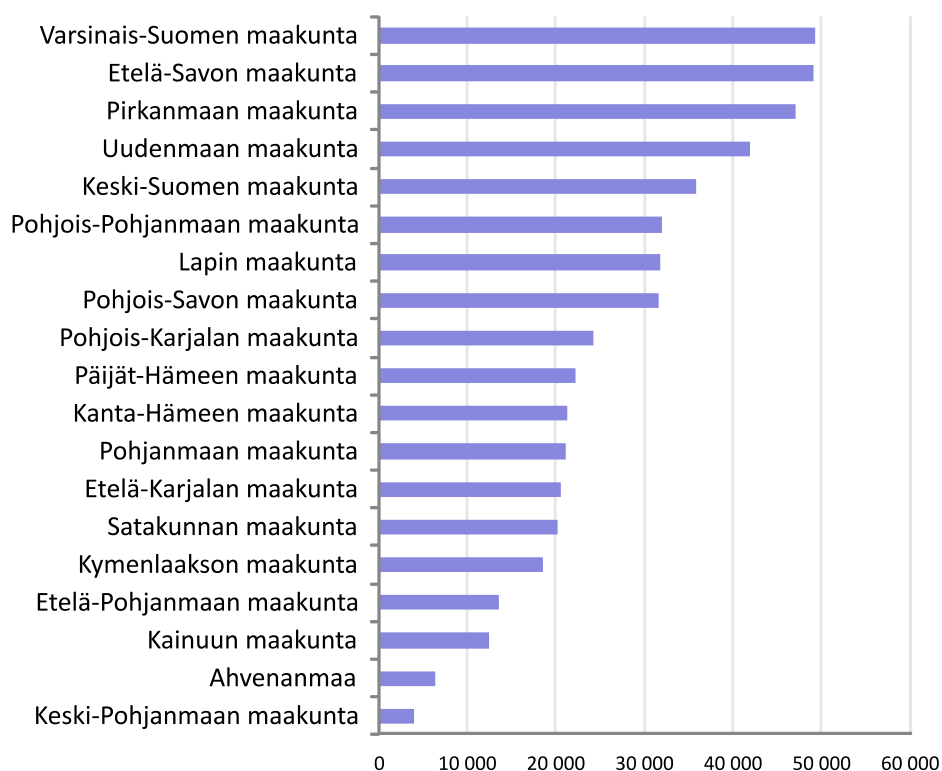
Kuva 2.4. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden pinta-alat maakunnittain. Lähde: Suomen ympäristökeskus <http://liiteri.ymparisto.fi/#>

2.4 Luonto- ja erämatkailun tarjontaa kuvaavat tilastot

Vapaa-ajan asunnot - mökkitilastot

Tilastokeskuksen rakennustietokannassa on tietoa vapaa-ajan asumiseen käytetyistä rakennuksista (<http://www.stat.fi/meta/til/rakke.html>). Tilastokeskus kerään tietoa jatkuvasti ja julkaisee uudet tilastot vuosittain. Kesämökkejä koskevat tiedot saadaan Tilastokeskukseen pääosin Väestötietokeskuksen väestötietojärjestelmästä, johon kuntien rakennusvalvontaviranomaiset ilmoittavat rakennuksia koskevat rakennusluvanvaraiset tiedot. Rakennukset ja kesämökit -tilasto on kokonaisaineisto. Kesämökillä tarkoitetaan kiinteästi sijaintipaikalleen rakennettua vapaa-ajan asuinrakennusta tai asuinrakennusta, jota käytetään loma- tai vapaa-ajan asuntona. Liiketoimintaa palvelevia lomamökkejä, lomakyläiden rakennuksia ja siirtolapuutarhamökkejä ei tässä lueta vapaa-ajan asuinrakennuksiksi. Rakennus- ja kesämökkitilastoja voidaan tuottaa kaikilla kunta- ja koordinaattipohjaisilla aluejaoilla sekä postinumeroalueittain.

Mökkitilastot tarjoavat yhdessä mökkibarometritutkimuksen kanssa tietoa siitä, missä laajuudessa, missä ja ketkä mökkeilyä harrastavat ja miten mökkeilyn voimavarat jakautuvat alueittain ja väestöryhmittäin. Mökkeilyyn liittyvät käsitteet ovat melko kirjava joukko termejä, jotka ovat muuttuneet ajansaatossa sekä vakiintuneet erilaisiksi eri asiayhteyksissä. Kesämökki sanaa ei kirjallisuudessa enää juurikaan käytetä vaan puhutaan mökeistä tai vapaa-ajan asunnoista.

Kuva 2.5. Kesämökkien määrä maakunnittain 2016. Lähde: Rakennukset ja kesämökit, Tilastokeskus
https://www.tilastokeskus.fi/til/rakke/2016/rakke_2016_2017-05-24_kat_001_fi.html

Yhteenveto: Vapaa-ajan asunnot - mökkitilastot

Vapaa-ajan asunnot - mökkitilastot	
Tiedon aihe	Luontomatkailun tarjonta
Tuottaja/tiedonkerääjä	1) Tilastokeskus/ rakennustietokanta ;
/raportointi	määritelmät http://www.tilastokeskus.fi/til/rakke/kas.html
	2) Tilastokeskus/ Majoitustilasto määritelmät http://www.tilastokeskus.fi/til/matk/kas.html
	3) Tilastokeskus/ Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilaston, laatuseloste http://www.tilastokeskus.fi/til/yrti/2015/yrti_2015_2016-09-22_laa_001_fi.html
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Vuositulastoja
Tiedonkeruun menetelmät	ks. kunkin tilaston laatuseloste
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	ks. kunkin tilaston laatuseloste
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	
Lainsäädäntöpohja	
Rahoituspohja	budjettirahoitteisia tilastoja
Tietojen/ datan käyttö	avoin käyttö, maksuttomat statfin -taulukot
1 avoin, 2 rajoitettu, 3 maksullinen	
Raportointi; julkaisut, linkit	1) Rakennukset ja kesämökit –tilasto: kotisivu ks. Katsaukset – Kesämökit http://tilastokeskus.fi/til/rakke/index.html taulukko 3. Kesämökit kunnittain http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_asu_rakke/?tablelist=true
Lisäksi maksullisena toimeksiantona voi tilata yksilöidympää tietoa em. tilastoista.	

Muita luontomatkailun tarjontaa kuvaavia tietoja

Matkailukeskukset ovat kooltaan ja sijainniltaan hyvin kirjava joukko matkailupalvelujen tarjoajia, jotka tarjoavat majoitustoiminnan lisäksi joukon muita palveluja, myös luontomatkailijoiden käyttöön. Suomessa on Suomen hiihtokeskusliiton mukaan noin 70 kaupallista hiihtokeskusta, joiden tarjoamat palvelut vaihtelevat suuresti. Näistä on tietoa Suomen hiihtokeskusliiton sivuilla osoitteessa <http://www.ski.fi/hiihtokeskukset/>.

Tilastokeskus kerää tietoa elinkeinotoimintaa harjoittavista yrityksistä toimialatilastoon. Toimialatilastossa ei ole selvää omaa luokkaa luontomatkailun yritystoimintaa harjoittavia yrityksiä varten. Toimialaluokitus koskee koko tilastotoimen käyttämä luokitusstandardi, jota on viimeksi päivitetty 2008. Matkailutoimialat on määritelty kansainvälisessä kontekstissa (UNWTO / Eurostat jne.). Nykyisissä matkailutoimialoissa on mukana ”luontomatkailupalveluja” tarjoavia yrityksiä, esim. TOL 79900 Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym. (TOL 2008). Mutta samaan toimialaan sisältyy paljon sellaisiakin yrityksiä, joiden toiminta ei liity

luontomatkailuun. Sen vuoksi toimialaluokitus ei ole kovin hyödyllinen luontomatkailualan yritysten ”eristämiseksi” muista yrityksistä. Luokitukseen on vaikea saada muutoksia kansainvälisen luokitusstandardin takia, ja seuraavalle versiolle ei ole määriteltä ajankohtaa. Tarkastelua pitäisi tehdä yrityskohtaisesti sellaisten toimialojen sisällä, joissa luontomatkailuyrityksiä on.

Majoitustilasto tarjoaa esim. leirintäalueiden määrän (lkm, kapasiteetti). Kerättäviä tietoja ovat yritysten lukumäärä, liikevaihto, henkilöstön lkm (yhteensä) sekä palkkasumma. Tilastokeskuksen tietokannoista löytyy tietoa taulukon 2.5 mukaisesti.

Taulukko 2.5. Luontomatkailua tukevien majoitus- ja matkailupalveluja tarjoavien yritysten määrä v.2016

Tilastoluokitus nro	Toimiala	Yritysten lukumäärä
552	Lomakylät, retkeilymajat yms. Majoitus	250
553	Leirintäalueet, asuntovaunu- ja matkailuvaunuualueet	162
55902	Maatilamatkailu, bed & breakfast	145
55903	Lomamökkien vuokraus	396
79900	Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym. (ohjelmapalvelut)	1066
93291	Hiihto- ja laskettelukeskukset	56

Lähde: Tilastokeskus. <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/sq/0a705e5c-42e4-45e1-af21-dce3002ebccf>

Tilastoa hyödyntäviä mittareita ja indikaattoreita

Raportissa Yhdessä enemmän –kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Matkailun tiekartta 2015-2025 (2015) esitetään kasvutavoitteita kuvaavia mittareita seuraavasti:

Matkailuklusterin yritysten liikevaihto
Matkailun aikaansaama työllisyys

Yhteenveto: Luontomatkailun elinkeinoharjoittajia koskevia tilastoja

Luontomatkailun elinkeinoharjoittajia koskevia tilastoja	
Tiedon aihe	Luontomatkailun tarjonta
Tuottaja/tiedonkerääjä /raportoi	Tilastokeskus/ Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilaston, laatuseloste http://www.tilastokeskus.fi/til/yrtil/2015/yrtil_2015_2016-09-22_laa_001_fi.html
Aikasarja, sykli, jatkuvuus	Vuositalastoja
Tiedonkeruun menetelmät	ks. kunkin tilaston laatuseloste
Tietosisällön pääkohdat ja kattavuus	ks. kunkin tilaston laatuseloste
Sovelluskohde, käyttöpotentiaali	
Lainsäädäntöpohja	
Rahoituspohja	budjettirahoitteisia tilastoja
Tietojen/ datan käyttö 1 avoin, 2 rajoitettu, 3 maksullinen	avoin käyttö, maksuttomat statfin-taulukot
Raportointi; julkaisut, linkit	Majoitustilasto esim. Leirintäalueiden lukumäärä ja kapasiteetti: kotisivu: http://tilastokeskus.fi/til/matk/index.html taulukot esim. 5-6: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_lii_matk/?tablelist=true Yritysten rakenne ja tilinpäätöstilasto, kotisivu: http://tilastokeskus.fi/til/yrtil/index.html Luontomatkailuun liittyviä toimialoja ks. taulukko2 http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_yri_yrtil/?tablelist=true
Lisäksi maksullisena toimeksiantona voi tilata yksilöidympää tietoa em. tilastoista.	

3. TALOUS- JA TYÖLLISYYSVAIKUTUKSET – TILASTOT TALOUSLASKELMIEN POHJANA

3.1 Virkistys- ja matkailukäytön tilastot talous- ja työllisyysvaikutusten arvioimisessa

Toimialan tilastot ja seurannat mahdollistavat monenlaisia taloudellisia laskelmia. Kuten jo aiemmin tässä raportissa on tuotu esille (ks. luku 2.1), luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun aluetason ja kansallisen tason talous- ja työllisyysvaikutuksia arvioidaan Suomessa kysely- ja kävijätutkimuksiin pohjautuvina laskelmina. Metsähallitus – ainoana vuotuisen vaikutuslaskelman tuottajana – on arvioinut paikallistaloudellisia vaikutuksia vuodesta 2009 alkaen (Vatanen ym. 2014). Metsähallituksen luontopalvelut tekee vuosittaisten käyntimäärimittausten ja määrävälein toteutettavien kävijätutkimusten avulla valtakunnallisen laskelman kansallispuistojen, valtion retkeilyalueiden sekä muutamien muiden, matkailullisesti merkittävien suojelualueiden kävijöiden rahankäytöstä syntyvistä paikallistaloudellisista tulo- ja työllisyysvaikutuksista (metsa.fi/suojelualueetjapaikallistalous).

Muita hyviä esimerkkejä tavoista arvioida seurantojen pohjalta virkistys- ja matkailukäytön talous- ja työllisyysvaikutuksia on esitetty mm. metsästyksen ja kalastuksen osalta. Vatanen (2015) selvitti asiakaskyselyin Metsähallituksen metsästys- ja kalastuslupa-asiakkaiden rahankäytön tulo- ja työllisyysvaikutuksista kohdemaakunnissa (ks. myös Zimoch ym. 2014). Juutinen ym. (2016) tekivät laskelman metsästäjien rahankäytön kokonaistaloudellisista vaikutuksista Suomessa pohjautuen vuonna 2009 toteutettuun kansalliseen ”metsästäjäprofiili” -kyselytutkimukseen.

Tässä oli kysymyksessä valtion tai yksityismaiden metsien ja vesialueiden kysyntään pohjaavista laskelmista. Niiden pohjana ovat erilaiset talouden mekanismeja ja vuorovaikutuksia koskevien oletuksien varassa tehdyt mallit. Käytössä on useita erilaisia malleja, kuten panos-tuotosmenetelmä ja pohjoismainen menomalli ja Helsingin yliopiston Ruralia-Instituutissa kehitetty yleisen tasapainon RegFin-aluemalli. Näiden kolmen mallin tuottamat tulokset voivat eri oletuksista johtuen olla samalla lähtöaineistollakin hyvin erilaiset. Tämän vuoksi eri laskelmien tuloksia esiteltäessä ja hyödynnettäessä on otettava huomioon, mitä mallia on laskelmassa käytetty (Vatanen 2015).

Esimerkiksi RegFin-aluemallissa oletetaan, että aluetaloudessa ”kaikki vaikuttaa kaikkeen”. Tämä aluemalli ottaa huomioon matkailun, alueen muiden elinkeinojen sekä ulkomaisten tuottajien ja kuluttajien väliset suhteet aluetaloudellisia vaikutuksia analysoitaessa. Mallissa virkistyskäyttäjän tai luontomatkailijan tietyllä alueella käyttämä raha on taloudelle eräänlainen ulkoinen shokki. Se muuttaa talouden tasapainon niin, että toiset toimijat hyötyvät ja toiset toimijat menettävät talouden sopeutuessa ja löytäessä uuden tasapainon. Malli on erityisen soveltuva arvioimaan, kuinka paljon uudet luonnon virkistyskäyttäjät tai luontomatkailijat tulevaisuudessa tuovat taloudellisia vaikutuksia kohdemaakuntiin (Vatanen 2015).

Panos-tuotosmenetelmässä virkistyskäytön ja luontomatkailun talous- ja työllisyysvaikutuksia tarkastellaan jälkikäteen eli jo toteutuneen rahankäytön pohjalta. Virkistyskäyttäjän tai luontomatkailijan rahankäyttö tulkitaan mallissa osana tavanomaista kohdealueen talouden toimintaa – virkistyskäyttäjien ja luontomatkailijoiden rahankäytön aiheuttama shokki taloudelle pystytään käsittelemään ilman sopeutumista työvoimassa, fyysisen pääoman tarpeessa ym. resursseissa (Zimoch ym. 2014). Talouden vuorovaikutuksia se ei käsittele yhtä laajasti kuin

edellä kuvattu RegFin-malli. Panos-tuotosmenetelmä korostaa tuotantovaikutuksen merkitystä esimerkiksi tulojen ja työvoiman muutoksia laskettaessa. Tarkoituksena on esimerkiksi arvioida tiedonkeruiden avulla edellisen vuoden rahankäytön taloudellisia vaikutuksia. Metsä-hallituksen käyttämä laskentamalli on sovellus panos-tuotosmenetelmästä. Laskentamalli perustuu Yhdysvalloissa luotuun MGM2-malliin (Money Generation Model version 2; <http://www.prr.msu.edu/MGM2/>). Se soveltaa panos-tuotosmenetelmää rahan kiertämistä kuvaavien kertoimien määrittämisessä. Koska laskelman tarkoituksena on tuottaa tilastotietoa jo toteutuneista luonnon virkistyskäyttäjien tai luontomatkailijoiden rahankäytön vaikutuksista, Vatanen (2015) suosittaa tähän tarkoitukseen panos-tuotos-menetelmää.

Pohjoismainen menomalli on panos-tuotos-menetelmän rinnalla toinen yleisesti Suomessa käytössä oleva malli, kun halutaan arvioida jälkikäteen matkailijoiden toteutunutta suoraa kulutusta sekä sen välitöntä matkailutulovaikutusta alueilla. Viime vuosina menomallin tukena on hyödynnetty Tilastokeskuksen yritysrekisteriä sekä palkkatilastoja, ja näin on pyritty arvioimaan välittömiä tulo- ja työllisyysvaikutuksia. (Sarajärvi 2014).

Mallien ja kerätyn rahankäyttöaineiston pohjalta on arvioitavissa esimerkiksi luonnossa virkistäytyjien ja matkailijoiden rahankäytön välittömät vaikutukset tarkasteltavaan talouteen (tulot ja menot). Välittömät tulovaikutukset syntyvät, kun virkistyskäyttäjät tai luontomatkailijat ostavat tavaroita ja palveluita suoraan alueen yrityksiltä, ja lisäävät rahankäytöllään näiden yritysten liikevaihtoa. Nämä yritykset harjoittavat esimerkiksi vähittäiskauppaa tai huoltamotointia, tai tarjoavat esimerkiksi majoitus-, ravitsemis-, liikenne- ja ohjelmapalveluja. Välittömät työllisyysvaikutukset tarkoittavat suoraan matkailun ansiosta syntyneitä työpaikkoja.

Mallien pohjalta on arvioitavissa myös välilliset vaikutukset, joita syntyy, kun virkistäytyjien ja matkailijoiden talouteen tuoma raha kiertää sen eri toimialojen ja kotitalouksien kautta ja synnyttää kerrannaisvaikutuksia. Välilliset tulovaikutukset syntyvät konkreettisesti esimerkiksi siitä, kun välitöntä matkailutuloa saavat yritykset ostavat tavaroita ja palveluita alueen muilta yrityksiltä kasvattaen vuorostaan näiden toimittajayritysten liikevaihtoa. Välilliset työllisyysvaikutukset tarkoittavat matkailun ansiosta syntyneitä työpaikkoja tavaroita tai palveluita näissä toimittajayrityksissä. Kun välittömästi tai välillisesti työllistyneet ihmiset ostavat palkkatuloiltaan edelleen tavaroita ja palveluja, syntyy ns. johdettuja työllisyys- ja tulovaikutuksia. Kun välittömästi tai välillisesti työllistyneet ihmiset maksavat veroja, syntyy vastaavasti ns. verotulovaikutuksia.

Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun talous- ja työllisyysvaikutuksien seurannan haasteena on se, että laskelman pohjana olevan rahankäyttöä mittaavan kysyntäaineiston on 1) katettava eri rahan käytön menolajit, sekä 2) tarjottava laadukasta tilastotietoa siitä, missä päin Suomea, miten paljon ja miten moni rahaa käyttää. Etenkin aluetaloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on tarpeen tunnistaa paitsi tarkasteltavalla alueella tapahtuva rahankäyttö, myös se, käyttääkö rahaa matkailija vai paikallinen asukas. Panos-tuotosmalleissa alueen matkailija aikaansaa 'vientä', ja asukkaat 'kotitalouksien kulutusta'. Yhdessä nämä toimijaryhmät muodostavat lopputuotekysynnän, jonka ajatellaan olevan taloudessa syntyvien kerrannaisvaikutuksien aiheuttaja tai syy (Vatanen 2015). Kolmas 3) haaste liittyy itse panos-tuotostaulukoiden pohjana käytettävään tietoon Suomen taloudesta. Maakuntien (19 kpl, NUTS3-taso) talouksia kuvaavat Tilastokeskuksen julkaisemat alueelliset panos-tuotostaulukot kuvaavat uusimmillaankin vuoden 2002 tilannetta. Sen mukaisin talouden riippuvuuksin ei voida enää luotettavasti arvioida nykytilanteen mukaisia talousvaikutuksia (Vatanen & Kajala 2015).

Laatikko 3.1. Esimerkkejä talousmallipohjaisista tuloksista, joita virkistyskäytön ja luontomatkailun talous- ja työllisyysvaikutuksista on tuotettu:

- Kaikkien (v. 2016) 39 kansallispuiston kävijöiden rahankäytön kokonaistulo- ja työllisyysvaikutukset vuonna 2016 olivat yhteensä 178,9 milj. euroa ja 1 774 henkilötyövuotta sekä kaikkien kuuden retkeilyalueen vastaavasti 13,3 milj. euroa ja 142 henkilötyövuotta. Suojelualueiden virkistyskävijöiden rahankäytön paikallistaloudelliset vaikutukset olivat vuonna 2016 yhteensä 232 miljoonaa euroa. (metsa.fi/suojelualueetjapaikallistalous)
- Metsähallituksen metsästys- ja kalastuslupa-asiakkaiden rahankäyttö toi maakuntiin vuonna 2013 yhteensä n. 33 milj. euroa – eniten Lapin ja Kainuun alueille ja erityisesti juuri kaupan ja majoitusalan toimijoille. Välitön tulovaikutus oli n. 15 milj. euroa, ja kokonaistulovaikutus 29 milj. euroa. Välittömät työllisyysvaikutukset olivat eri maakunnissa yhteensä 189 htv, ja kokonaistyöllisyysvaikutukset 274 htv. Kokonaisarvonlisäystä eli talouskasvua syntyi runsaat kymmenen milj. euroa (maakuntataulujen panos-tuotosmalli, Vatanen 2015). Vuonna 2015 rahankäytön aluetaloudelliset vaikutukset metsästys- ja kalastuslupa-asiakkaista olivat MGM2-mallin mukaan yhteensä 39,3 milj. euroa
- Suomalaisten metsästäjien rahankäyttö oli vuonna 2014 yht. 230,4 miljoonaa. Eniten rahaa käytettiin matkustamiseen ja vaatetukseen. Kokonaistuotantoon metsästäjien kulutuksella oli vaikutusta panos-tuotosmallin mukaan 279–359 miljoonaa euroa. Vaikutus arvonlisäykseen ja siten talouskasvuun oli 130–169 miljoonaa euroa, ja työllisyyteen 2 245–2 986 htv.
- Lapin maakunnan kalastus- ja metsästysmatkailun välittömät tulovaikutukset olivat vuonna 2013 2013 vajaa kahdeksan miljoonaa euroa, josta kalastusmatkailun osuus oli noin viisi miljoonaa euroa ja metsästysmatkailun kolme miljoonaa euroa. Välitön kalastusmatkailutyöllisyys oli 22 henkilötyövuotta ja metsästysmatkailutyöllisyys 13 henkilötyövuotta. Yhteensä Lapin kalastus- ja metsästysmatkailun työllisyysvaikutus oli 35 henkilötyövuotta. (Pohjoismaiden menomalli; Sarajärvi 2014.)
- Vapaa-ajan asumiseen käytettiin vuonna 2014 yhteensä 6,2 miljardia euroa ja tämän työllisyysvaikutus oli panos-tuotos-kertoimilla laskettuna noin 60 000 työpaikkaa. (FCG Finnish Consulting Group 2016.)

Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun vaikutuksia talouteen ja työllisyyteen kuvataan myös muilla tavoilla kuin edellä mainittujen talousmallien pohjalta, jolloin talouden vuorovaikutukset (kerrannaisvaikutukset) jätetään huomioimatta. Kuvauksien lähtökohtana ovat eri tavoin kerätyt tiedot yritysten toteutuneesta liiketoiminnasta, kuten niiden liikevaihdosta eli arvonlisäverottomien myyntituottojen suuruudella, tai esimerkiksi yritysten henkilötyökuukausista.

Laatikko 3.2. Esimerkkejä muista kuin talousmallipohjaisista virkistyskäytön ja luontomatkailun vaikutuksista talouteen ja työllisyyteen:

- Koko luontomatkailun vuotuinen työllisyysvaikutus on noin 27 000 henkilötyövuotta, kun arvio saadaan yksinkertaisesti kertomalla alatoimialoittain toimialalla keskimäärin tehdyt henkilötyökuukaudet alatoimialoittain arvioiduilla yritysten lukumäärillä (Petäjästä & Selby 2012). Samaa menetelmää käyttämällä on arvioitu, että Kalastusmatkailuala työllistää noin 510 henkilötyövuotta ja sen vuosiliikevaihto on 18,6 miljoonaa euroa (Toivonen 2008).
- Kotimaan venekaupan liikevaihto oli noin sata miljoonaa euroa vuonna 2014 (Finnboat 2015).
- Hiihto- ja laskettelukeskusten liikevaihto oli vuonna 2010 yhteensä 71 miljoonaa euroa (Harju-Autti 2012).

3.2 Virkistyskokemusten arvo ihmisille

Tilastojen ja seurantojen avulla voidaan joiltakin osin arvioida toiminnan arvoa harjoittajilleen. Ulkoilijoiden, luontomatkailijoiden tai muiden ihmisryhmien rahankäyttö, alan yritysten liikevaihto tai aluetaloudelliset vaikutukset eivät paljasta ihmisten luonnossa liikkumisesta koke-
man hyödyn arvoa. Koska jokamiehen oikeuden pohjalta maa- ja vesialueet ovat kaikkien käytettävissä virkistykseen riippumatta siitä, kuka omistaa maan, ovat virkistysmahdollisuudet julkishyödyke. Tällaisella hyödykkeellä ei ole markkinahintaa, eikä sen kysynnästä voida päätellä koetun hyödyn suuruutta eli ulkoilukerran tai luontomatkan arvoa. Hyvinvointivaikutusten suuruuden määrittämiseen voidaan kuitenkin käyttää paljastettujen tai lausuttujen preferenssien menetelmiä, joista tyypillisin virkistyskäytön tapauksessa on matkakustannusmenetelmä (yhteenvedo esim. Artell 2015). Näihin arvottamismenetelmiin pohjaavia tutkimuksia on koottu mm. Suomen TEEB raporttiin (Lankia 2015), mutta yksittäisistä tutkimuksista peräisin olevat arvot eivät muodosta yhtenäistä tilastoaineistoa. Seuraavassa esitetään tiivis yhteenvedo näistä tutkimuksista.

Hyvinvointivaikutusten arvosta kertovat tutkimukset on koottu liitteeseen 2. LVVI2-aineistoon pohjautuen Lankia ym. (2015) arvioi jokamiehenoikeuteen tai valtion alueiden käyttöön pohjaavan lähiulkoilukerran arvon vaihtelevan keskimäärin kahdesta seitsemään euroon. Vapaa-ajan asunnolle suuntautuvan ulkoilukerran arvoksi saatiin 5-97 euroa. Ovaskainen ym. (2012) määrittä Teijon retkeilyalueelle suuntautuvien ulkoilukertojen hyödyn vaihtelevan € 23 ja 59 € välillä. Tyrväinen (2001) arvioi virkistysarvon kaupunkien metsäalueilla Salossa olevan noin € 5-13 ja Joensuussa € 7-9 henkilöä kohden kuukaudessa. Lankia ym. (2015) määrittä yöpymisen sisältävän luontomatkan tuottaminen hyvinvointivaikutusten arvon vaihtelevan 29 eurosta 105 euroon. Jos matkan kohteena oli vapaa-ajan asunto, vaihteli arvo 105 eurosta 252 euroon. Huhtala & Lankia (2012) määrittivät kesämökkimatkan hyvinvointivaikutusten vaihtelevan välillä 100–200 euroa. Niin ikään matkakustannusmenetelmällä lasketut keskimääräiset nettoarvot metsästyspäivä- ja riistanhoitokäynnille puolestaan olivat vuonna 2016 metsästäneillä henkilöillä 56–121 ja 84–124 euroa per matka (Pellikka ym. 2017).

Ulkoilu-, käyntikerta- tai matkakohtaisten arvojen lisäksi on arvioitu eri tutkimuksissa myös kokonaisarvoja. ulkoilukertojen ja luontomatkojen vuotuisen kokonaisarvon. Tämä yhteenlaskettu valtakunnallinen arvo saadaan kertomalla kerta- tai matkakohtaiset arvot kertojen ja matkojen keskimääräisellä määrällä ja niitä tehneiden henkilöiden määrällä (esim. ulkoilukäynnin keskimääräinen arvo x keskimääräinen käyntimäärä x käyntejä harjoittaneiden kansallinen lukumäärä). Lankia ym. (2015) estimoi näin lähiulkoilukertojen tuottaman hyvinvointivaikutuksen vuotuiseksi kokonaisarvoksi 2,6 miljardia euroa ja luonnon matkojen hyvinvointivaikutuksen arvoksi 0,3 miljardia euroa. Pellikka ym. (2017) puolestaan arvioi vuonna 2016 metsästävässä käyneiden henkilöiden matkustamisen rahankäytön kokonaisarvon olevan vähimmilläänkin noin 110 miljoonaa euroa.

Metsähallituksen luontopalvelut selvitti vuonna 2013 puistovierailijoiden kokemien terveys- ja hyvinvointivaikutusten itsearvioitua euromääräistä arvoa (Vähäsarja 2014). Keskimäärin vastaajat arvioivat käyntikerran terveys- ja hyvinvointivaikutukset 208 euron arvoiksi (mediaani 100 €). Alueilla käyneille esitetty kysymys oli muunnella ehdollisen arvottamisen kysymyksestä. Siinä pyydettiin suoralla kysymyksellä arvioimaan rahassa koettujen terveys- ja hyvinvointivaikutusten arvo. Vertailukohteena tarjottiin kaupallisia hyvinvointipalveluita ja tuotteita. Arvottamisessa oletettiin ihmisten kykenevän erottamaan terveys- ja hyvinvointivaikutukset kokemuksestaan jälkikäteen ja arvottamaan niitä. Näin mitattujen hyvinvointivaikutusten arvo oli korkea suhteessa aiempiin tutkimuksiin, sillä aiemmissa arvottamistutkimuksissa valtion

alueille suuntautuvan käyntikerran keskiarvo kaikkine motiiveineen on vaihdellut 25-59 euroa käyntikertaa kohden (Ovaskainen ym. 2012: Teijon alue) ja 2-103 euroa käyntikertaa kohden (Lankia ym. 2015: valtion omistamat alueet).

Vesienvirkistyskäytön tuottaman hyvinvoinnin arvoa ovat arvioineet Lankia & Pouta 2012, Luoto 1998 ja Vesterinen ym. 2010. Näissä tutkimuksissa yhden vesillä tapahtuvan ulkoilukerran arvoksi määrittyi 6–20 euroa. Veden laadun todettiin vaikuttavan ulkoilukerran arvoon. Virkistyskalastuksen arvoa on määritetty aluekohtaisissa tutkimuksissa (NAO 2007, Parkkila 2005, Parkkila ym. 2011, Toivonen ym. 2004, Valkeajärvi & Salo 2000) kohdistuen tarkastelu kalastuskertaan tai parantuneisiin kalastusmahdollisuuksiin. Kalastuskerran arvoksi on saatu 80–180 euroa henkeä kohden, kun taas parantuneiden kalastusmahdollisuuksien arvo on ollut 25–55 euroa henkeä kohden.

Virkistykseen käytetyn alueen laadun on todettu vaikuttavan ulkoilukerran arvoon, mutta laatu on arvotettu myös erillisenä hyödykkeenä. Huhtala & Pouta (2008) totesi kansallispuistojen ja retkeilyalueiden virkistyspalvelujen arvon olevan keskimäärin 19 euroa vuodessa kansalaista kohden ja kolme euroa käyntikertaa kohden. Ulkoilun koetun hyvinvointivaikutuksen arvon on todettu kasvavan, jos kohteen luonnon monimuotoisuus lisääntyy (Tyrväinen ym. 2013, Juutinen ym. 2011, Lankia ym. 2014, Horne ym. 2005). Yksityismaiden luonnonhoito-toimenpiteistä virkistysarvoon vaikuttavia ovat erityisesti avohakkuut (Lankia ym. 2014), mutta harva (9 %) on kuitenkaan valmis maksamaan hakkuiden lykkäämisestä. Maatalousympäristön virkistysarvo on havaittu muita alueita alhaisemmaksi (Pouta ja Ovaskainen 2006). Maatalousalueiden arvoa kasvattavat erityisesti laiduntavat eläimet ja kunnostetut talousrakennukset (Grammatikopoulou ym. 2012).

Vesienlaadun arvoa on tutkittu laajasti (yhteenveto esim. Ahtiainen 2015), mutta arvoestimaatit sisältävät myös paljon muita ekosysteemipalveluja kuin virkistykseen ja luontomatkailun.

3.3. Matkailutilinpito

Matkailun satelliittitilinpito (Tourism Satellite Account, TSA) on Tilastokeskuksen ylläpitämä tilastojärjestelmä, jossa matkailun talous - ja työllisyysvaikutuksia kuvataan monipuolisesti ja kattavasti. Se on kehitetty laajassa kansainvälisessä yhteistyössä, jonka tuloksena UNWTO (World Tourism Organization), OECD ja Eurostat hyväksyivät vuonna 2000 suosituksen matkailun satelliittitilinpidoista. Matkailun satelliittitilinpidoista käytetään myös nimeä matkailutilinpito.

Matkailutilinpito kuvaa matkailun asemaa osana Suomen kansantaloutta kokonaisuutena, eikä erottele tilinpidossaan eri matkailumuotoja, kuten luontomatkailua. Kansantalouden tilinpito on kansantalouden kuvauksen ydin ja matkailutilinpito on sitä täydentävä ja tarkentava "satelliitti". Kansainvälisen matkailutilinpitosuosituksen mukaisista taulukoista Suomen matkailutilinpidossa tuotetaan taulukot ulkomaisten matkailijoiden kulutuksesta Suomessa), kotimaisten matkailijoiden kulutuksesta Suomessa, matkailijoiden kulutus Suomessa tuotteittain ja matkailumuodoittain, ja kotimaisesta matkailutarjonnasta ja -kysynnästä tuotteittain. Taulukot tuotetaan myös matkailutyövoimasta ja matkailun fyysisistä indikaattoreista. Taulukot löytyvät Visit Finlandin Rudolf -tilastopalvelussa.

Matkailutilinpitajärjestelmä tuottaa tietoja vuosittain. Nykymuodossaan tiedot ovat vuosilta 2011–2013, jona aikana tehtävä oli TEM:n tilaama ja rahoittama. Sen jälkeen järjestelmän rahoituksesta on vastannut Visit Finland, joka tilaa vuosittain päivitykset. Matkailutilinpidon

taustalla ei ole lainsäädäntöpohjaa, mutta sillä on yllämainittujen kansainvälisten järjestöjen suositus.

Raportti löytyy Visit Finlandin sivustolta osoitteessa

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-227-972-9> ja lisää tietoa matkailun tilinpidon kotisivulta <http://www.visitfinland.fi/news/matkailutilinpito/>

Alueellinen matkailutilinpito tuottaa tietoa matkailun talous –ja työllisyysvaikutuksista maakuntatasolla. Uusimmat tulokset vuosilta 2013 ja 2014 koskevat maakuntakohtaista matkailukysyntää , matkailun aikaan samaa arvonlisäystä (osuus bkt:stä) sekä työllisyyttä matkailutoimialoilla.

Alueellisen matkailutilinpidon taulukot on julkaistu Finpro Visit Finlandin tilastopalvelussa: <http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland/>, sekä julkaisu löytyy <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79859>

4. VIRKISTYSKÄYTÖN JA LUONTOMATKAILUN SEURANTOJEN, TILASTOJEN JA TIETOKANTOJEN ARVIOINTI JA KEHITTÄMISTARPEET

4.1 Virkistyskäytön ja luontomatkailun seurantojen, tilastojen ja tietokantojen käyttö

Toimialan asiantuntijoille suunnatulla kyselyllä hankittiin tietoa tilastojen, tietokantojen ja seurantojen kehittämistarpeista. Kyselyssä kartoitettiin asiantuntijoiden kokemuksia tilasto- ja seurantatiedon käyttökelpoisuudesta heidän työssään. Siinä kysyttiin olemassa olevien tilastojen ja seurantojen käytöstä, käyttötilanteista sekä siitä, miten hyvin ne ovat vastanneet erilaisiin tietotarpeisiin. Kutsu osallistua kyselyyn lähetettiin keväällä 2017 kaikkiaan 72 suomalaiselle asiantuntijalle. Vastauksia saatiin 18 kappaletta. Vastaajat edustivat maakuntien liittojen ja ELY -keskusten matkailun, Metsähallituksen virkistyskäytön ja erätalouden, ministeriöiden ja valtionlaitosten sekä kuntien matkailun ja virkistyskäytön asiantuntijoita. Vastaajien joukossa asiantuntijuuden painopiste oli luontomatkailussa. Kyselyn tuloksien sekä hanketutkijoiden asiantuntemuksen pohjalta laadittiin tilastoinnin kehittämis ehdotukset (luku 6).

Kyselyn tulosten mukaan moniin tilastoihin kohdistuva tiedon tarve on ajoittaista. Käyttötarve rytmittyy esimerkiksi työn vaiheiden ja vuoden kiertoon sitoutuneiden hallinnollisten suunnitteluprosessien mukaan. Vain valtion alueiden seurantatietojen sekä matkailutilastojen käyttäjissä oli muutamia, jotka mainitsivat käyttävänsä tietolähteitä hyvin usein tai melko usein. Tilastotietoa hankittiin suoraan tilastoista tai muiden tietolähteiden kautta. Tiedon soveltuvuutta omiin tarpeisiin arvioitiin enimmäkseen hyväksi tai tyydyttäväksi ja vain harvoin välttäväksi tai heikoksi. Tietoa pidettiin myös erittäin tai melko luotettavana vain muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Tiedon keruun jatkuvuutta kannatettiin jokaisen seurannan, tilaston ja tietokannan kohdalla yksimielisesti. Kaiken kaikkiaan nykyiseen tiedonkeruuseen oltiin erittäin tai melko tyytyväisiä.

Kyselyssä tiedusteltiin kunkin tilaston tai tietokannan kohdalla erikseen, mitä tietoa asiantuntija tavallisesti käyttää, sekä mihin tarkoitukseen tietoa käytetään. Vastauksissa esiin tulleet tiedot (muuttujat) kuvaavat tilastojen keskeisimmät tietosisällöt. Näitä olivat muun muassa ulkoilutilastoista ulkoiluun osallistuminen harrastuksittain, matkailutilastoista matkailijoiden yöpymistä koskevat tunnusluvut, majoitustilastoista tieto eri maista tulleiden matkailijoiden osuuksista, mökkitilastoista mökkien määrä ja sen muutokset.

Tavallisimmat käyttötarkoitukset tilastotiedolle ovat olleet raporttien, esitysten, hankehakemusten ja suunnittelun taustoittaminen, mutta myös yleisemmin seurannan, viestinnän, strategisen työn ja politiikanohjauksen tukeminen. Valtakunnallisen ja alueellisen kehityksen tai yleisemmin toimialan trendien seuraaminen mainittiin tietojen käyttökohteina. Myös asiantuntijana kehittymisen katsottiin edellyttävän toimialan tilastojen ja tietokantojen tuntemusta ja seurantaa.

Tilastojen ja tietokantojen kehittämiseen liittyviä näkemyksiä lähestyttiin kysymällä ensin asiantuntijoilta suoraan tietotarpeista, joita nykyiset tietolähteet eivät ole vastaajien kokemuksen mukaan täyttäneet. Tietopuutteisiin liittyvät käyttötarkoitukset olivat jokseenkin samanlaisia kuin jo nykyisen tiedon käyttö eli taustoittamiseen ja päätöksenteon tukena. Alla olevaan taulukkoon on koottu keskeisiä asiantuntijoiden kokemia tietopuutteita tilastoittain ja joiltakin osin muuttujittain. Taulukkoon 4.1 on koottu kyselyssä esiin tulleet yksityiskohtaisemmat kehittämistarpeet. Monet kehittämistarpeista ovat yksittäisten vastaajien havaintoja, eivätkä siten välttämättä edusta yleisempää näkemystä. Kyselyssä saatuja havaintoja on kuitenkin

pyritty raporttoimaan aiheiltaan kattavasti, vaikkakin eri vastaajien samantyyppisiä havaintoja on yhdistelty.

Taulukko 4.1. Työssään tilastotietoja hyödyntävien asiantuntijoiden esiintuomia virkistyskäytön, luontomatkailun ja erätalouden seurantojen, tilastojen ja tietokantojen tietopuutteita.

Tilasto	Mitä tietoa kaivattu (lista puutteista/toiveista)
Ulkoilutilastot	<ul style="list-style-type: none"> - alueiden virkistyskäyttö aluetyypeittäin (suojelualueet, virkistysalueet, kaupunkipuistot, vesialueet vs. metsäalueet jne.) - ulkoiluun käytettyjen alueiden piirteet - ulkoilun ensisijaiset motiivit - ulkoiluun osallistumista estävät tekijät (syykategorioita)
Suomalaisten matkailu	<ul style="list-style-type: none"> - suomalaisten tekemien päivämatojen määrä - kulkuneuvot, joita käytetty kotimaan matkailussa (henkilöautot, muut) - matkailutilastotieto alueittain - matkailun motiivit (tarkoitukset) - matkailun välilliset taloudelliset vaikutukset
Visit Finland matkailijatutkimus	<ul style="list-style-type: none"> - kansallispuistojen ja maailmanperintöalueiden kiinnostavuus, vetovoima ja tunnettuus ulkomailla - tietoa eri päätuoteemoista - tarkempaa tietoa matkailijoiden toiminnasta ja kiinnostuksenkohteista - alueet arvioitavana matkailullisesti (vetovoima?) - matkailijoiden tiedonlähteet matkaa suunniteltaessa - kv -lomamatkailijoiden kohdealueet Suomessa - luontomatkailun osuus tai rooli kv -matkailijoiden Suomeen tekemistä matkoista, luontoaktiiviteettityypit joita harjoitettu
Majoitustilastot	<ul style="list-style-type: none"> - ulkomaisten yöpymisten koko volyymi (ml. mökkiyöpyymiset, sukulaisten ja tuttavien luona majoittumiset, airbnb – tyyppinen majoitus - tietoja matkan motiivista (tarkemmalla jaolla kuin vapaa-aika/työ)
Valtion alueiden virkistyskäytön seuranta	<ul style="list-style-type: none"> - matkailijoiden lukumäärät (jaottelu kotimaiset, ulkomaiset) - eri aktiviteettien harrastajamäärät vuosittain suojelu- ja retkeilyalueilla - monipuolinen kävijätarkastelu (ml. käyntikohdetyypit) - kävijöiden motiivit - harjoitettujen toiminta-aktiviteettien yhdistelmät (vetovoimakkooste).
Valtionmaiden virkistysmahdol-lisuuksien tarjonnan tietokanta (Pave)	<ul style="list-style-type: none"> - tietojen linkitystä suoraan aluekuvauksiin (luontoon.fi) - rakenteiden parempaa ulkoasua (kartalta on vaikea erottaa ja poimia erityyppisiä rakenteita) - nyt tiedot staattisia eli kaivataan tuoreita tietoja - pyöräilymahdollisuudet osasta kohteita - metsästyksen ja kalastuksen kysyntä, riistakannat - tarjontaan liittyvä paikkatieto avoimena - kulttuuriperintökohteet (lisätietoa)
Metsästys-tilastot	<ul style="list-style-type: none"> - tarkka saalistieto vähälukuisista saalistajeista - alueelliset arviot tarkemmiksi - metsästäjien ja kalastajien motiivit (vuosittain, ikäryhmittäin)

Vapaa-ajan kalastustilasto	-
Matkailun toimiala-tilastot	- matkailuyrittäjien määrä - matkailuyrittäjien kasvutrendit (vuosittain?)
Mökkibarometri	-
LIPAS- liikuntatietopankki	- kuntien liikuntapaikat (lisäkattavuus)
Kulttuuriympäristöt - tietokanta	- tietoa arkeologisen kulttuuriperinnön ja -maiseman kohteista ja kulttuuriympäristön tilasta - myös muut kuin valtakunnallisesti merkittävät kohteet - kulttuuriympäristöjen (sisältäen rakennetun kulttuuriympäristön, kulttuuriympäristöt ja muinaisjäännökset) hyödyntäminen matkailussa.
Mökkitilastot	- mökit käytön mukaan (luokat oma käyttö, vuokrattuna)

Taulukko 4.2. Asiantuntijakyselyn tuottamat kehittämistarpeet

Tilasto	Kehittämistarpeet (asiantuntijakyselystä)
Ulkoilutilastot	-valmiita graafeja, joita voisi suoraan hyödyntää; esim. eri ulkoilulajien harrastamisen useus valtakunnallisesti. - LVVI -tilastoja pitäisi saada kattavammaksi, tarvitaan useampia ja tarkempia otantoja -tutkimuksen päivitys -karttapohjainen nettikysely - LVVI:n menetelmän päivittämisellä ja riittävän säännöllisellä toistamisella saavutettaisiin parempaa kokonaiskuvaa virkistyskäytöstä ja luontomatkailusta.
Suomalaisten matkailu	-luotettavuutta voitaisiin parantaa tietojen saantia parantamalla, ehkä ottamalla mukaan alueellisia toimijoita tiedon keruuseen
Visit Finland matkailijatutkimus	- nykyistä matkailijatutkimusta tuskin voidaan laajentaa, joten lisäkysymyksiä varten pitäisi kehittää esim. joku kevyempi kysely jota toteutettaisiin esim. pienemmällä otoksella
Majoitustilastot	-mökkimajoitukseen liittyvän tiedonkeruujärjestelmän luonti - tilastojen kerääminen pitäisi tehdä pakolliseksi kaikille majoitustoimintaa harjoittaville. -aluejaotus arvioitava ja toteutettava tilastointiin uudelta pohjalta
Valtion alueiden virkistyskäytön seuranta	- kun tärkeimmistä kansallispuistoista on tuoreet kävijätutkimukset lähiaikoina tuotettuna, niistä voisi laatia aktiviteettien suosion kehittymistä kuvaavan koosteen omana julkaisunaan
Valtionmaiden virkistysmahdollisuuksien tarjonnan tietokanta (Pave)	- parempi ulkoasu ja linkitykset retkikartta.fi -palveluun. - rakennetaan taustalla oleviin tietokantoihin avointa rajapintaa - yksityisten palveluiden kehittäminen open datan pohjalta, tiedon avoimuus ja hallinnon läpinäkyvyys
Metsästystilastot	-tiedonseurannan kehittäminen - muutosten ennakointi
Vapaa-ajan kalastustilasto	
Matkailun toimialatilastot	-
Mökkibarometri	-

LIPAS- liikun- nantietopankki	- kuntien resurssointi tietojen syöttämiseen ja päivittämiseen
Kulttuuriympäristöt tietokanta	<ul style="list-style-type: none"> - yhden luukun avoin tietoportti kaikkeen rakennettua kulttuuriympäristöä ja kulttuurimaisemia koskevaan tietoon, mukaan myös muinaisjäännökset. - sen seuraaminen, miten käyttö vaikuttaa kulttuuriympäristön säilymiseen - mobiiliapplikaatio, mistä saisi kaikki tiedot - yhteistyö ympäristöministeriön kanssa
Mökkitilastot	-

4.2 Virkistyskäytön ja luontomatkailun seurantojen, tilastojen ja tietokantojen puutteet

Tilastoyhteenvedon (luku 2) ja asiantuntijoiden kokemusten mukaan viimeisen alan tietotuo-
tanto on monin osin ollut riittävän laajapohjaista käytännön tarpeisiin (ks. Taulukko 4.3).
Luontomatkailua koskevassa tilastotiedossa todettiin kuitenkin selviä puutteita, jotka rajoitta-
vat luontomatkailun kehityksen ja volyymin arviointia erillisenä muusta matkailusta. Useiden
tilastojen ja tietokantojen osalta havaittiin myös yksittäisiä tietopuutteita (ks. Taulukko 4.1).

Tärkeä havainto usean tiedonkeruun osalta oli, että tietoa päivitetään kovin harvoin. Tiedon
päivittämisen puutteet voivat johtua resurssien riittämättömyydestä, tiedon nopeasta vanhe-
nemisestä ja yleisemmin tietovarantojen riittämättömästä käyttöarvosta suhteessa tuottami-
sen kustannuksiin.

Tietojen olemassaolon lisäksi myös niiden helppo saatavuus käyttäjille koettiin tärkeäksi.
Saatavuuden ongelmat heijastuvat suoraan tietojen hyödyntämiseen, hyödyllisyyteen ja vai-
kuttavuuteen. Vaikka kaikkiaan tilastojen ja tietokantojen saatavuus näyttää monipuoliselta ja
niiden tuottamiseen erilaisiin tarkoituksiin on panostettu, ei nykyinen tietopääoma ole tehok-
kaasti käytössä. Seuraavassa taulukossa on koottuna yhteenveto nykyisen tietotuo-
tannon kattavuudesta sekä kysynnän ja tarjonnan näkökulmista.

Taulukko 4.3. Yhteenveto virkistyskäytön ja luontomatkailun tietotuotannon kattavuudesta

Tilastoryhmä	Kysyntä	Tarjonta	Arviointi
Virkistyskäyttö	Ulkoilutilastot (LVVI)	LIPAS- liikunnantietopankki	LVVI -seurannan jatkuvuudessa epävarmuutta. Tarjontatiedon kattavuudessa puutteita.
	Valtion alueiden virkistyskäytön seuranta (Asta)	Valtionmaiden virkistysmahdollisuuksien tarjonnan tietokanta (Pave)	
Luonto-matkailu	Valtion alueiden virkistyskäytön seuranta (Asta)	Valtionmaiden virkistysmahdollisuuksien tarjonnan tietokanta (Pave)	Tilastointia puuttuu luontomatkailusta. Arvio luontomatkailun osuudesta kaikesta kotimaisesta ja kansainvälisestä matkailusta (siitä osasta, joka tapahtuu muualla kuin valtion suojelu- ja retkeilyalueilla). Toimialatilastoista ei saada eroteltua luontomatkailua palvelevan yritystoiminnan osuutta.
	Ulkoilutilastot (kotimaan luontomatkkoja kuvaavia tietoja)		
Erätalous	Metsästystilasto	Useiden toimijoiden ylläpitämät tietokannat	Metsästystoiminnasta kerätään joiltakin osin päällekkäistä tietoa. Tarvitaan toimia, joilla kerätyn tiedon yhteiskäyttöä eri tiedonkerääjien välillä saadaan tehostettua.
	Vapaa-ajan kalastustilasto	Valtion alueiden metsästys- ja kalastusmahdollisuudet	
Vapaa-ajan asuminen/mökkeily	Mökkibarometri	Mökkitilastot Mökkibarometri	Tulee selvittää, voidaanko mökkeilijöitä koskevaa tiedonkeruuta yhdistää esimerkiksi ulkoilua koskevan (LVVI) tiedonkeruun yhteyteen.
Luontomatkailun yritys-toiminta	-	Toimialatilastot	Toimialaluokitus ei erottele luontomatkailun yritystoimintaa muusta matkailusta. Toimialatilastoista ei saada eroteltua luontomatkailua palvelevan yritystoiminnan osuutta.

Erityisesti luontomatkailun tilastointi on puutteellista. Matkailun kysynnän seurantaa ja tilastointia toteutetaan kolmella eri tiedonkeruulla (Suomalaisten matkailu, Visit Finland matkailututkimus, majoitustilastot). Mikään niistä ei tuota perustietoa luontomatkailun volyymista. Myöskään kulttuuriympäristöjen tietokannat eivät sisällä tietoa virkistyskäytön ja luontomatkailun kysynnästä tai tarjonnasta. Todellisuudessa useimmat 'vihreät' kulttuuriympäristöt ovat aktiivisessa virkistys- ja/tai matkailukäytössä. Kuntien ylläpitämien virkistysalueiden virkistyskäytöstä on tietoa hyvin niukasti. Lähivirkistysalueiden kysyntää ei ole mitattu. Puuttuva kysyntätieto vaikeuttaa esimerkiksi virkistyskäytön terveys- ja hyvinvointivaikutusten arviointia.

5. LUONNON VIRKITYSKÄYTÖN JA LUONTOMATKAILUN TOIMIALAN ENNAKOINTI

5.1 Tulevan ennakkoinnilla tuetaan päätöksentekoa

Ennakointi on tutkimustoimintana monitieteistä ja käytännönläheistä tulevaisuudentutkimusta. Se hyödyntää tietämystä jo toteutuneesta (historiallisesta) kehityksestä ja systeemien toiminnan tunnetuista lainalaisuuksista. Päähuomio on mahdollisissa, todennäköisissä, ei-toivotuissa ja tavoitelluissa tulevaisuuksissa. Ennakointi on nykyhetken työkalu. Sillä tuetaan päätöksentekoa ja toimenpiteiden suunnittelua osana toivotun tulevaisuuden tavoittelua ja ei-toivottujen tulevaisuuksien torjumista. Ennakointitarve on jatkuvaa, ja ennakkoinnin tilannekuva on tarve päivittää tilanteiden muuttumisen ja sitä indikoivan tiedon (ja heikkojen signaalien) ilmaannuttua. Tilasto- ja seurantatiedolla on ennakointitutkimusten tarpeen arvioinnissa ja itse ennakointipyrkimyksissä suuri rooli.

Ennakointia eri muodoissaan tehdään toki koko ajan varsinaisia ennakointitutkimuksia kevyemmin. Erityisen olennaista ennakointi ja varautuminen ovat valtionhallinnon kaltaisille toimijoille, jotka pyrkivät kaikessa toiminnassaan karttamaan suuria riskejä. Virkistyskäytön tulevaisuuden hahmottaminen ja toimintaympäristön muutosten ennakointi on tarpeellista niin luonnonvara-alalla, metsätaloudessa, maankäytön suunnittelussa kuin virkistys- ja liikuntapalvelujen toimialoilla työskenteleville.

Kaikkia tulevaisuuden muutostekijöitä ei voida ohjata toivottuun suuntaan, vaikka niiden merkitys riskeineen tunnistettaisiinkin ajoissa. Vaikka näin on, auttaa ennakointitieto myös sellaisessa tapauksessa varautumaan tulevaan ja etsimään sopeutumiskeinoja. Valtionhallinnon strategisen ohjaamisen prosessit ja päätöksenteko hyötyvät esimerkiksi megatrendien kaltaisten pitkälti hallitsemattomien vaikutusten osalta ennakkoinnin tarjoamasta avusta.

Tulevaisuutta koskeva tieto on olemassa valtaosin näkemyksellisenä tietona. Tässä raportissa luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailua koskevia näkemyksiä on kerätty toimialan asiantuntijoilta. Heillä on toimialan hallinnon ja tutkimuksen piirissä työskentelevinä ja sen piirissä tehtyjen tutkimusten ja selvitysten tuntijoina vahva tietämys, ja usein myös oman vapaa-ajan käytön kautta vahva ymmärrys teema-alueen kysymyksistä.

Näkemyksellistä tietoa voidaan kerätä monella tavalla. Ennakkoinnissa hyödynnetään tyypillisesti useita lähestymistapoja, menetelmiä ja työkaluja rinnakkain tai toisiinsa ketjutettuina. Näkökulma on useimmiten systeeminen ja holistinen. Esimerkiksi ns. STEEP-malli yhdistelee sosiaalisia, teknologisia, taloudellisia, ekologisia ja poliittisia muuttujia, ja PEST-mallissa tarkastellaan poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia ja teknologisia muuttujia ja niin edelleen. Kokonaisvaltainen lähestymistapa on tarpeen, kun halutaan ymmärtää ulkoilu- tai matkailukäyttämisen mekanismeja, identifioida niiden avulla avainmuutostekijöitä ja hankkia valistuneempi käsitys tulevaisuudesta. (Herngren, 2013).

Lähtökohtana ennakkoinnille ovat kiinnostuksen kohteina olevien muuttujien trendien tarkastelut. Tekniikkoina käytetään usein menneen kehityksen (aikasarjojen) mallintamista. Pyrkimyksenä on rakentaa malli, jota voidaan hyödyntää ennustettaessa tulevaa kehitystä tai vaihtoehtoisten toimenpiteiden vaikutuksia. Tässä raportissa nämä vaiheet pohjautuvat asiantuntijoiden tietämykseen viimeaikaisista trendeistä ja vaikutusmekanismeista, sekä niihin yhdistyneistä asiantuntijoiden subjektiivisista käsityksistä. Tällaista tietämystä keräsimme kyselymme avulla.

Seuraava askel ennakkoinnille on usein skenaarioiden laatiminen. Skenaario voidaan määritellä esimerkiksi kuvauksena siitä, miten tulevaisuus voi näyttäytyä yhdistelmänä tarkkoja, yhteensopivia ja sisäisesti johdonmukaisia olettamuksia avainriippuvuuksista ja ajureista (FAO 2014). Skenaario on usein tapahtumaketjujen tai kehityspolkujen kuvaus nykyhetken ja jonkin tulevaisuuden ajankohdan välillä. Ennakointikyselyssämme sidoimme tämän jälkimmäisen ajanhetken vuoteen 2030, joka on realistisesti hahmotettavissa mutta toisaalta ”riittävä” pitkä monenlaisten muutosten tapahtumiseen ja meneillään olevien toimien vaikutusten ilmenemiseen.

Kerätty asiantuntijatieto ei ota kantaa ennakoitujen kehitysten yhdessä muodostamaan kokonaisuuteen toivottuina tai uhkaavina pidettyinä skenaarioina. Se lähinnä alustavasti arvioi asiantuntijakohtaisesti todennäköisiä polkuja ja niitäkin lähinnä nykyhetken tilastointi- ja seurantarapeiden kehittämisen näkökulmasta.

5.2 Asiantuntijoiden ennakoiteihin ja toimintaympäristön jäsentämiseen liittyvät tilastojen ja seurantojen kehittämistarpeet

Ennakointikyselymme tarkoituksena oli pilottikokeilun avulla hahmotella toimintatapaa, joka auttaisi tunnistamaan luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun toimintakentästä avainepävarmuuksia todennäköisten kehityspolkujen tarkentamiseksi ja tiedontuotannon suuntaamisen tukemiseksi. Avainepävarmuuksilla tarkoitamme tiedonpuutteita, joihin vastaamalla tilastojen ja seurantojen kehittämistyöllä autetaan tehokkaimmin ohjaamaan toimialan kehitystä. Hahmoteltavan toimintatavan osaksi kehitelty kyselytyökalu oli aivan uudenlainen. Sen käsittelemä aihekokonaisuus oli haastava, ja itse ennakointikyselyn osana myös kartoitettiin alustavia kokemuksia sen käytöstä.

Ennakointikysely toteutettiin lokakuussa 2017. Vastaamaan kutsuttiin sähköpostitse 23 asiantuntijaa, ja siihen vastasi heistä 13. Palautetta itse kyselytyökalusta antoi 6 henkilöä. Seuraavassa vastausten antia puretaan kyselyn ajattelutavan havainnollistamiseksi. Asiantuntijat ottivat kantaa seitsemän luonnon virkistyskäyttäjien ja luontomatkailijoiden aktiviteetin (kysynnän) kehittymiseen väestössä vuosien 2018 ja 2030 välillä. Näistä kolmen aktiviteetin arvioitiin vähentyvän jonkin verran nykyisestä ja neljän yleistyvän. Metsästyksen ja riistanhoidon luonnossa keräilyn arvioitiin kaikkein todennäköisimmin vähentyvän. Veneilyn ja mökkeilyn tai telttailun arvioitiin todennäköisimmin lisääntyvän. Asiantuntijoiden arvioimat suurimmat epävarmuudet liittyivät veneilyn, kalastuksen ja kalavesien hoidon tulevaan kehitykseen, pienimmät epävarmuudet metsästyksen ja riistanhoidon kehitykseen.

Kyselyn perusideana oli arvioida paitsi 7 aktiviteetin tulevaa kehitystä, myös niihin vaikuttavien tekijöiden kehityksiä. Asiantuntijat nimesivät 7 arvioimansa aktiviteetin yhteydessä niille olennaisina 13 ympäristöä, 6 politiikkalohkoa, ja 7 megatrendiä. Asiantuntijoilla oli mahdollista nimetä vapaasti toimintaympäristöjä kuvaavia olennaisia muuttujia analyysiin (ohi heille tarjottujen esimerkkilistojen), mutta kukaan ei halunnut tai nähnyt tarpeelliseksi täydentää listoja. Esimerkkilistaukset aktiviteeteista ja fyysisestä toimintaympäristöistä liittyivät LVVI -kyselyjen mukaisiin luokituksiin, ja megatrendejä koskeva esimerkkilista Neuvonen ym. (2016) löydöksiin koskien luonnon virkistyskäytön tulevaisuutta.

Kaiken kaikkiaan aktiviteettien tulevasta kehityksestä oltiin varmempia kuin niihin vaikuttavien toimintaympäristön tekijöistä. Epävarmimpia oltiin kuntien ulkoilualueiden tulevaisuuden kehityksestä – mitä käy niiden ylläpidolle ja kunnolle. Aktiviteettien ja niihin vaikuttavien tekijöiden riippuvuussuhteista oltiin epävarmempia kuin niiden kehitystrendeistä. Tämä viittaa siihen,

että ennakointikyselymme kaltaisilla työkaluilla voidaan osoittaa tilastointitarpeiden lisäksi myös mahdollisia tutkimustarpeita epävarmuuksien vähentämisessä.

Kyselytyökalun toteutus ja toisaalta ajan löytäminen keskittymistä vaativaan vastaamiseen koettiin kyselypalautteen mukaan haastavaksi. Kyselyn käsittelemä teema – kuten ennakointitutkimuksissa yleensä – oli itsessään monimutkainen. Ehkä siksi yksikään kyselyä kommentoineista ei arvioinut onnistuneensa vastaamisessa hyvin. Toisaalta moni pahoitteli sitä, että oli vastaamishetkellä kiireinen. Heistä noin joka kolmas olisi ollut valmis suosittelemaan kyselyä kaverille.

Avoimissa vastauksissa lähestymistavan positiivisina piirteinä tai vahvuuksina pidettiin sitä, että asioiden välisiä suhteita joutui punnitsemaan ja yhdistelemään. Myös teknisestä toteutuksesta annettiin positiivista palautetta. Negatiivisina puolina tai kehittämiskohteina pidettiin liian monimutkaista tai laajaa tehtävänantoa. Kyselyn terminologiaa ja ohjeistusta kaivattiin selkeämmiksi. Muutosehdotuksina tarjottiin muuttujien määrän rajaamista ja ehdotuksia annettiin myös erilaisten yksinkertaistusten toteuttamiseen.

Kaiken kaikkiaan kyselypalaute antaa kuitenkin aihetta päätellä, että kyselyyn vastaaminen voisi toimia tehokkaammin avustettuna kuin itsenäisesti. Kyseeseen voisi tulla esimerkiksi asiantuntijoiden yhdessä käymän avustetun keskustelun kirjaaminen yhteisesti kyselytyökaluun. Kaikki keskustelijat näkisivät koko ajan kyselynäkymän ja yhdessä rakentamansa vaikutukset. Työkalu toimisi näin puolikvantitatiivisen delfoi -menetelmän tai tulevaisuustyöpajojen apuvälineenä. Vaihtoehtoisesti asiantuntijat voitaisiin ensin kouluttaa työkalun käyttö yksityiskohtaisesti demonstroiden ennen itsenäistä työkalun käyttöä. Delfoi-menetelmien elementtejä voitaisiin tähän käyttötapaan tuoda antamalla vastaamisen lopuksi monipuoliset kuvaukset asiantuntijajoukon näkemyksistä. Kyselykierron voitaisiin toistaa jonkin ajan kuluttua uudestaan joko yhteisymmärryksen lisäämiseksi tai toimialan tilannekuvan päivittämiseksi. Kerätty aineisto mahdollistaa vaihtoehtoisten skenaarioiden tunnistamisen olemassa olevista ajattelutavoista ja kehitystrendeistä. Esimerkiksi näitä vaihtoehtoja voitaisiin harkita osana kappaleessa 6 esitettyä ennakointitoimintamallia.

6. VIRKISTYSKÄYTÖN JA LUONTOMATKAILUN TOIMIALAN TILASTOINTIA KOSKEVAT KEHITTÄMISEHDOTUKSET

6.1 Kehittämisehdotusten taustaa

Tämän hankkeen tavoitteena oli arvioida nykyisten tietovarantojen riittävyttä ja laatua, ja sen perusteella esittää kehittämisehdotuksia tietovarannon käyttökelpoisuuden parantamiseksi yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja toiminnanohjauksessa. Tarkastelun taustalla oli ensisijaisesti julkishallinnon tarve hahmottaa alan kehitystä sekä saada riittävä tietopohja käytännön ohjauskeinojen valintaan sekä tarvittavien kehittämistoimenpiteiden toteuttamiseen.

Virkistyskäytön ja luontomatkailun toimialaa koskevan tilannekuvan ylläpitämistä ja tulevan ennakkointia ajatellen tilastoja ja seurantoja voidaan arvioida hyvin monin tavoin, ja sama pätee niiden kehittämistarpeisiin. Tilastojen tuotannolle asetetaan usein itse tilastoinnin laatuksikriteerien rinnalle myös muita vaatimuksia, kuten tiedontuotannon kustannustehokkuus. Tarkennetun tai kattavuudeltaan laajennetun tiedontuotannon lisäarvon on oltava odotusarvoisesti suurempaa kuin sen tuottamisen lisäkulun. SVT:n neuvottelukunta kuten tämä raportti-kaan ei kuitenkaan ota yksityiskohtaisesti kantaa kannattavuuskysymyksiin. Näkökulmamme, vaikka sivuaakin tiedontuotannon kustannuksia, on yleisempi ja huomio on siinä, että tilastot ovat käyttökelpoisia ja vastaavat käytettävyydeltään yhteiskunnan tietotarpeisiin.

Tämän selvityksen kattamissa tilastoista neljä eli virkistyskalastus-, metsästys- majoitus- ja suomalaisten matkailutilasto ovat Suomen virallisia, myös niiden laatuksikriteerien täyttyviä tilastoja. Tässä hankkeessa koostamamme asiantuntijoiden kokemukset tilastojen ja seurantojen käytöstä liittyivät pitkälti samoihin laatuksiirteisiin, kuin ne joita SVT:n neuvottelukuntakin korostaa. Toimialan tilastoinnin ja seurantojen tilanne on kokonaisuutena ja kehittämistyön lähtökohdiltaan melko hyvä, vaikka arvioiduissa tilastoissa esiin tuotiinkin puutteita esimerkiksi kattavuudessa, tarkkuudessa, ajantasaisuudessa ja luotettavuudessa.

6.2 Yleisiä toimialan tilastoinnin kehittämisehdotuksia

Kehittämisehdotus 1: Luodaan yhteinen tiedon hallinta

Luonnon virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyviä tilastoja on käsitelty tähän asti erillisinä, monien muiden toimialueiden osana. Tilastot ja tietokannat ovat hajallaan eri tiedontuottajien omissa julkaisuissa tai internetsivustoilla. Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun tilastointiin tarvitaan nykyistä vahvemmin niitä yhdistävä kehys, joka parantaisi tiedon saatavuutta kustannustehokkaasti. Luontomatkailun ja virkistyskäytön tilastot ja tietokannat tuodaan saataville osana valtionhallinnon yleistä tiedonhallintajärjestelmää, ja joka toteutetaan erillisenä hankkeena. Tietoja on tarjottava laajasti saataville yhden välitysratkaisun avulla. Työryhmä ehdottaa yhteisen palvelusivuston luomista. Palvelusivustoa hyödynnetään siten, että tietoa haetaan rajapintojen kautta. Palvelusivuston luomiseksi ja ylläpidolle tulee määrätä yksi vastuullinen taho.

Palvelusivustolta tulisi olla saatavilla kaikista teema-alueista paitsi numerotaulukoita myös graafisia esityksiä ja kaaviokuvia (vrt. SVT-tilastot). Palvelusivuston kävijäseuranta tulisi järjestää niin, että se mahdollistaa tilastojen käyttöasteen ja latausten seurannan. Samalla se

mahdollistaa epäsuoran mittauksen tilastojen saavutettavuudesta, käyttökelpoisuudesta ja tiedon käytön ajallisesta rytmittymisestä.

Kaikkien toimialan seurantojen ja tilastojen käyttökelpoisuudesta tulee kerätä nykyistä kattavammin käyttäjätilastoja ja suoraa asiakaspalautetta koko sektorilta. Tilastojen ja tietokantojen käyttötieto antaisi tietoa keinoista, joilla tiedontuotantoa voitaisiin edelleen ohjata paremmin vastaamaan käyttäjien tarpeita.

Työryhmä ehdottaa yhteisen tiedon hallinnan parantamista erillisenä hankkeena. Hanke toteuttaa toimenpiteet, joilla parannetaan tiedon saatavuutta, käyttökelpoisuutta sekä tilastojen ja tietokantojen käytön seurantaa.

Kehittämisehdotus 2: Selvitetään tiedonkeruun synergiat ja tehostetaan sähköistä tiedonkeruuta

Selvityksemme ei tuonut esille merkittäviä päällekkäisyyksiä tiedonkeruissa. Jokainen tiedonkeruu on aikanaan suunniteltu täyttämään omia erityistarpeitaan. Omille tiedonkeruille on ollut ja on edelleen perusteita, mutta on myös tarpeen tarkastella asiasisältöjä ja testata keinoja, joilla eri tiedonkeruiden yhdistämisestä saataisiin enemmän synergisiä etuja. Monet asiantuntijat peräänkuuluttivat esimerkiksi tarvetta tuntea luonnon virkistyskäyttäjien ja luontomatkailijoiden motiiveja – näitä voitaisiin mitata yhtenäisin kysymyssarjoin monien virkistyskäyttäjäryhmien (esim. sienestäjät, vapaa-ajan kalastajat, metsästäjät ym.) kohdalla ja saada nykyistä vertailukelpoisempaa tietoa.

Synergiat eivät liity vain yhteisiin tiedonkeruun teemoihin, vaan myös soveltuvin osin menetelmiin. Kyselyjen toteuttamisessa pyritään etenkin kustannustehokkuuden parantamiseksi siirtymään enenevästi sähköisten kyselyjen toteuttamiseen. Haasteena on, miten turvata kerätyn tiedon laatu ja tilaston vertailukelpoisuus suhteessa aiempaan erilaisilla menetelmillä tuotettuun tietoon. Osassa tiedonkeruita ollaan pitemmällä sähköisen tiedonkeruun (internet-kyselyt ym.) järjestämisessä väestöä tai muuta perusjoukkoa edustavalla tavalla.

Työryhmä ehdottaa perustettavaksi hanke, jossa etsitään keinoja saada synergisiä etuja yhdistetystä tiedonkeruusta. Hankkeessa tulisi selvittää yksityiskohtaisesti eri tiedonkeruiden tavoitteet ja tietosisällöt. Lisäksi tilastojen tuottajien kesken tulee tiivistää yhteistyötä kokemusten jakamiseksi menetelmien hyvistä käytännöistä (esim. säännölliset työpajat ja seminaarit).

Kehittämisehdotus 3: Vaikuttavuus- ja kestävyysindikaattoreita otetaan laajempaan käyttöön

Tilastojen ja seurantojen mahdollistamia talous- ja työllisyyslaskelmia tehdään nykyisin lähinnä Metsähallituksen keräämän tiedon pohjalta valtion omistamilla suojele- ja retkeilyalueilla. Muita vuosittain toistuvia tiedonkeruita ei ole lähtökohtaisesti suunniteltu mahdollistamaan näitä laskelmia.

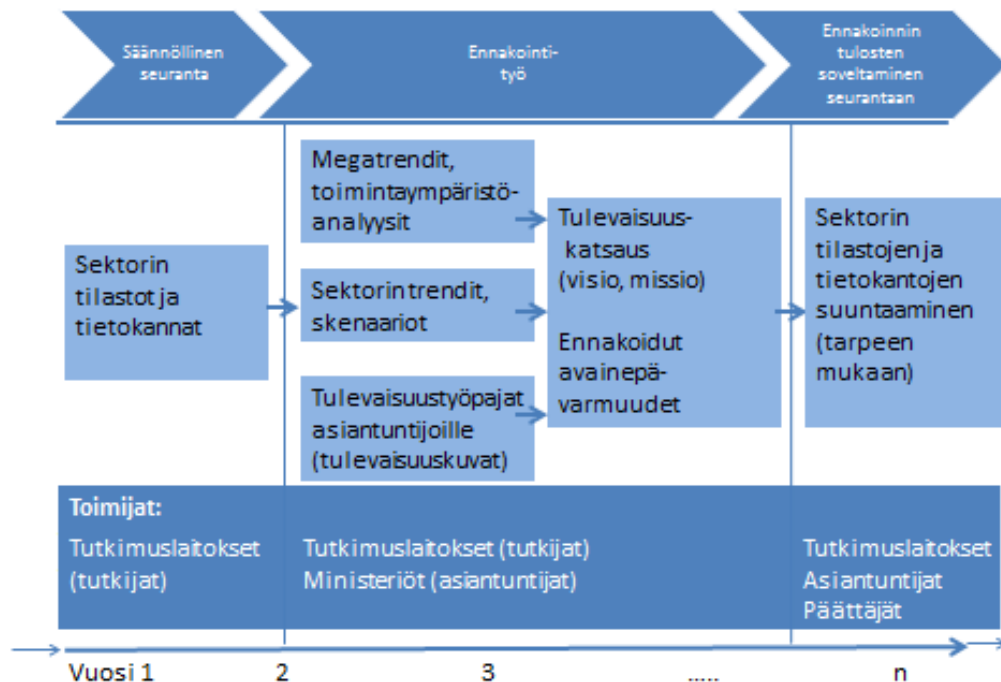
Toimialan alueellisten talous- ja työllisyysvaikutusten arvioimiseksi tulisi tiedonkeruuta ja menetelmiä kehittää niin, että pystytään paremmin tunnistamaan erilaisille alueille kohdistuva käyttö. Kiinnostuksen kohteena ovat niin hallinnolliset alueet kuin eri maanomistajien omistamat alueet. Työryhmä ehdottaa, että hankkeen avulla luodaan parempi kokonaiskuva luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailu talous- ja työllisyysvaikutuksista keskeisimmillä käyttöalueilla kuten valtion metsätalousalueilla, kaupunkien virkistysalueilla sekä matkailukeskusten läheisyydessä sijaitsevilla alueilla. Tutkimuksen perusteella arvioidaan tarvittavat muutokset tiedonkeruuihin sekä pilotoidaan mallia eri kohteissa.

Valtionhallinnon virkistyskäytön ja luontomatkailun toimialan seurantaan koskevien raporttien pohjalta voidaan todeta, että kestävä kehityksen seurantaan soveltuvia indikaattoreita esitetään niukasti. Työryhmä ehdottaa, että kestävyysindikaattoreiden tarvetta tulee tarkastella systemaattisesti sekä olemassa olevia tulee päivittää määräajoin. Tarvittaessa ennakoitukyselyn kaltaisia työkaluja voidaan käyttää tunnistettaessa sektoriin vaikuttavien tekijöiden joukko ja näin voidaan määrittää myös uusia mahdollisia kestävyysindikaattoreita. Indikaattoreiden kehittäminen kytketään läheisten toimialojen kuten matkailu ja metsätalouden kestävä kehityksen seurantaan.

Kehittämisehdotus 4: Otetaan käyttöön ennakoinnin toimintamalli

Luontomatkailun ja virkistyskäytön toimialalla on tarve saada kootusti tietoa tulevaisuuden näkymistä. On tarpeen myös luoda aika ajoin katsaus ennakoituihin toimintakentän piirteisiin. Millaisia paineita tai uusia mahdollisuuksia tiedontuotannon suuntaamiseen on kehkeytymässä?

Työryhmä ehdottaa, että otetaan käyttöön ennakoinnin toimintamalli. Toimintamallin lähtökohtana on tutkimuslaitosten jatkuva- tai intervalliluonteinen tiedontuotanto, joka tuottaa niimenomaan luontomatkailuun liittyviä muuttujia kuten taloudellisia tunnuslukuja. Aika ajoin tai määrävuosina tutkimuslaitokset ja ministeriöiden asiantuntijat toteuttavat tavanomaisen tiedontuotannon rinnalle kirjallisen ennakoitukatsauksen, jota valmisteltaessa hyödynnetään monenlaisia ennakoinnin menetelmiä. Toimialan ennakointi kytketään läheisiin toimialoihin kuten matkailu ja metsätalous, ja niiden ennakoinnin prosesseihin ja strategioiden keittämiseen.

Kuva 6.1 Luontomatkailun ja virkistyskäytön ennakoinnin toimintamalli

6.3 Luontomatkailun ja virkistyskäytön osasektoreihin liittyvät ehdotukset

Kehittämisehdotus 5: Luontomatkailun tiedonkeruuta tarkennetaan

Luontomatkailuun liittyvää tilastotietoa tarvitaan lisää. Tämä koskee niin kotimaista kuin kansainvälistä Suomeen suuntautuvaa matkailua. Tunnistettu tiedonpuute on jo pitkään liittynyt siihen, ettei luontomatkailun volyymiä pystytä nykyisin määrittämään erillisenä muusta matkailusta. Työryhmä ehdottaa, että kotimaista ja kansainvälistä matkailua selvittäviin tuleviin kyselytutkimuksiin (*Suomalaisten matkailu ja Visit Finland matkailijatutkimus*) sisällytetään kysymyksiä, joilla volyymi voidaan luotettavasti määrittää (ks. Liite 3).

Matkailun toimiala-tilastointia tulee kehittää niin, että luontomatkailuun liittyvät toimialat (TOL 2008) voidaan erottaa muusta matkailusta. Tilastoinnissa tulee tunnistaa luontomatkailun keskeisimmät toimialaluokat, johon kuuluvat luontoon perustuvat ohjelmapalvelut sekä luontoa toiminnassaan hyödyntävät majoitus- ja ravitsemuspalvelut. Työ tulisi kytkeä osaksi Luonnonvarakeskuksen luonnon ekosysteemipalvelujen tilastoinnin kehittämistyötä.

Kehittämisehdotus 6: Virkistyskäytön tiedonkeruuta laajennetaan

Virkistyskäytön kysyntää kuvaavat tiedot ovat vanhentuneita ja alueellinen kattavuus liian karkea. Työryhmä ehdottaa, että valtakunnallisten ulkoilutilastojen tiedonkeruuta (LVVI) uudistetaan siirtymällä jatkuvampiluonteiseen tiedonkeruuseen ja karttapohjaisiin kyselymenetelmiin.

Kuntien ja kuntayhteisöjen (virkistysalueyhdistykset) hallinnoimien virkistysalueiden virkistyskäytöstä on vähän tietoa. Työryhmä ehdottaa pilottihankeen perustamista ja toteuttamista kuntien virkistysalueiden kysyntätiedon keruuseen. Hanke kohdistuisi jonkin suuren kunnan alueisiin ja tutkimuksen tavoitteena olisi menetelmien kehittäminen taajamien läheisten alueiden virkistyskäytön inventointiin.

Virkistyskäytön tarjontatiedon ongelmana on tiedon valtakunnallinen kattavuus etenkin kuntien ja kuntayhtymien virkistystarjonnan osalta. Työryhmä ehdottaa, että LIPAS -tietokannan tarjontatiedon kattavuutta parannetaan tukemalla kuntia tietojen täydentämisessä ja pitämisessä ajan tasalla.

6.4 Yksittäisiin tilastoihin, tietokantoihin ja seurantoihin liittyvät ehdotukset

Yksittäisiin tilastoihin ja seurantoihin saatiin asiantuntijakyselyssä runsaasti kehittämistarpeita ja -toiveita. Tähän on koostettu keskeisiä esille tulleita ongelmia ja puutteita sekä korjaamiseen ehdotettuja ratkaisuja.

Ulkoilutilastojen tuottamisessa tulee siirtyä karttapohjaiseen tiedonkeruuseen ja tietojen ajantasaisuuden varmistamiseksi tarvitaan tiheämpää päivitystä. Vapaa-ajankalastus- ja metsästystilastojen ja ulkoilutilastojen yhteensovittaminen tulee selvittää.

Ulkoilutilastojen ongelma on, että tiedonkeruuta tehdään 10 vuoden välein, jota pidetään moniin tarkoituksiin liian pitkänä päivitysvälinä. Tarvitaan ulkoilutilastojen tiheämpää tietojen päivitystä. Ulkoilutilastoihin tähtäävässä tiedonkeruussa tulee siirtyä jatkuvaan tiedonkeruuseen (2021 alkaen), josta voidaan määrävuosin tuottaa päivitettyjä lukuja.

Ulkoilutilastojen tiedonkeruunmenetelmiä tulee kehittää. Toiveena on myös joidenkin uusien tietojen lisääminen seurannan kohteeksi. Menetelmällinen kehittäminen tulee perustua karttapohjaiseen tiedonkeruuseen. Karttapohjaisella tiedonkeruulla saadaan virkistysalueiden ja reittien sekä jokamiehenoikeudella käytettyjen alueiden käyttö paremmin kohdennettua. Karttapohjainen tiedonkeruu vastaa tarpeisiin erityyppisten alueiden sekä eri maanomistajaryhmien alueiden virkistyskäytön mittaamisen aikaisempaa paremmin. Ulkoilutilastoja pitäisi saada myös alueellisesti kattavammaksi.

Suomalaisten matkailu -kyselyssä tulee ottaa käyttöön mittari, jolla luontomatkailu saadaan eroteltua muusta matkailusta. Hankkeessa kehitettiin uusi mittaustapa, jolla luontomatkailun samoin kuin eräiden muidenkin matkailun osa-alueiden osuuksia kotimaisen matkailun kokonaisuudesta voidaan erotella (liite 3). Lisäksi kotimaisen matkailun tiedonkeruuseen toivottiin useita yksittäisiä uusia tietosisältöjä (päivämatkat, motiivit). Ajantasaista tietoa luontomatkailusta tulee toimittaa helpommin saataville.

Visit Finland –matkailijatutkimuksen toteuttamisessa todettiin tärkeäksi tietojen vertailukelpoisuuden säilyminen, helppo saatavuus ja tiheä päivittämisrytmi. Tietosisältöä tulee uudistaa monipuolisemman ja myös alueellisesti eritellyn tiedon tuottamiseksi. *Tiedonkeruussa otetaan käyttöön mittari, jolla voidaan erotella luontomatkailu muusta matkailusta* (vrt. Suomalaisten matkailu) (liite 3).

Majoitustilastoinnin suurimmaksi ongelmaksi koettiin tilaston kattavuus, sillä iso osa mökkimajoituksesta jää tilastoinnin ulkopuolelle. Tilastojen kerääminen tulee tehdä pakolliseksi kaikille majoitustoimintaa harjoittaville. Majoitustilastojen tulee ottaa käyttöön mökkimajoitukseen liittyvä uusi tiedonkeruujärjestelmä.

Valtion alueiden virkistyskäytön seuranta (ASTA) koskevat toiveet kohdistuvat pääosin raportoinnissa tuotettavien tietojen monipuolisuuteen. Raportointia tulee monipuolistaa esimerkiksi tuottamalla teemakohtaisia erillisraportteja, joissa yhdistetään useiden kävijätutkimusten tietoja. Tietovarantojen suhteen tulee soveltaa avoimuuden politiikkaa hyödyntäen digitaalisuuden mahdollisuuksia. Metsähallituksen tietokantoihin tulee rakentaa avointa rajapintaa, jota kautta muiden tahojen mahdollisuudet tietojen hyödyntämiseen paranevat.

Valtionmaiden virkistysmahdollisuuksien tarjonnan tietokannan (PAVE) tietoa tulee avata laajaan käyttöön. Valtion maiden virkistysmahdollisuuksien tietovarantoihin liittyvät ongelmat kohdistuivat ensisijaisesti tietojen saatavuuteen muille tahoille kuin Metsähallituksen sisällä. Toivomuksena on avoimempi tietojen käyttömahdollisuus ja karttapohjaisen tiedon saatavuus. Saatavuuden parantaminen edistäisi yksityisten palveluiden kehittämistä. Esimerkiksi Museoviraston kulttuuriympäristötietojen ja PAVE:n rajapintojen hyödyntämistä on jo kokeiltu, ja siitä saatuja kokemuksia voidaan hyödyntää muihinkin tarpeisiin.

Metsästystilaston luotettavuutta ja monipuolisuutta voidaan parantaa. Metsästystilastojen ongelmaksi on koettu tilastotiedon epäluotettavuus harvinaisten ei-luvanvaraisten pienriistasaalisilajien ja joiltakin osin myös alueellisten tunnuslukujen osalta. Tilaston rahoituksessa ei ole ollut jatkuvuutta, vaan sen toteuttamisesta on päätetty vuosi kerrallaan, ja Luonnonvarakeskuksen metsästystilaston tilastotietokanta (PX-web) on ollut tiedonetsijöille vaikea löytää. Valtioneuvoston asetuksella (VNa 516/2017) määrättiin jo osalle pienriistalajeista saalisilmoitus, mikä osaltaan vastaa kehittämistarpeeseen harvinaisten lajien tilastoinnin osalta. Ilmoitusvelvollisuus yhdistettynä sähköiseen saalisilmoituksen jättöön (esim. Oma Riistajärjestelmä) on todennäköisesti kustannustehokasta. Se auttaa myös tarkentamaan saalisarvioita. Tilaston tuottamisen kustannustehokkuutta parantaisi myös se, jos otantapohjainen edustava näyte metsästäjien toiminnasta ja saaliinsaannista kerättäisiin täysin tai lähes

täysin ja muilla menetelmillä täydentäen sähköisellä kyselyllä esimerkiksi Oma Riista -käyttäjistä.

Vapaa-ajan kalastustilaston kattavuudesta tulee huolehtia. Vapaa-ajan kalastustilastojen kehittämiseen ei asiantuntijakyselyn pohjalta tullut esiin välittömiä tarpeita, mutta syynä tähän on tämän toimialan asiantuntijoiden vähyys kyselyn vastaajien joukossa. Esille on tuotu kuitenkin muissa yhteydessä se, että vapaa-ajankalastustilaston toivottaisiin valmistuvan nopeammin tiedonkeruun päättymisen jälkeen. Lisäksi on pidetty tärkeänä, että tilasto tuottaisi nykyisinkin yhtä laajat tiedot vapaa-ajankalastuksesta kuin se tuotti vuoteen 2012 asti. Kalastustilaston perusjoukon on tähän asti muodostanut Suomen väestö. Yleiskalastusoikeuksiin pohjaavan kalastustoiminnan tutkimiseksi on tarvittu suuria otoksia, mikä lisää tilaston toteuttamisen kuluja.

Niiltä osin kun tiedonkeruu kohdistuu yleiskalastusoikeuden mukaiseen, ja yleisemminkin alle 18-vuotiaiden tai yli 65-vuotiaiden henkilöiden vapaa-ajan kalastamiseen, voitaisiin tiedonkeruuta toteuttaa soveltavin osin yhdessä muiden samaan perusjoukkoon kohdistuvien virkistyskäytön tiedonkeruiden kanssa. Muilta osin on tarpeen hyödyntää kalastonhoitomaksurekisteriä, jonka avulla voidaan kohdentaa otanta ja oma tiedonkeruu tehokkaasti aktiivisten kalastajien osajoukkoon. Heidän toimintaansa liittyviä tieto- ja ohjaustarpeita on paljon ja siksi on perusteltua pitää yllä erillistä tiedonkeruuta. Toteutuksen kustannustehokkuutta edistäisi ja tulosten valmistumista nopeuttaisivat sähköiset yhteystiedot, joiden pohjalta voidaan toteuttaa perusjoukkoa edustavat sähköiset kyselyt. Kehittämistyössä on otettava huomioon MMM:n OmaKala -järjestelmän hiljattain käynnistynyt kehittäminen. Myös kalastusmatkailua koskevien tietojen päivittäminen on ajankohtaista.

Matkailun toimiala-tilastointia tulee kehittää niin, että luontomatkailun toimi-ala voidaan erottaa muusta matkailusta. Luontomatkailun toimiala-tilastojen ongelmana on sama kuin muiden matkailutilastoissa eli se, että luontomatkailun osuutta muusta matkailusta ei tilastoista saada eroteltua. Toimialatilastointia tulisi siten myös kehittää niin, että luontomatkailun osuus matkailusta voitaisiin arvioida. Tarvitaan uuden mittauksen (luokituksen) luomista. Toimialatilastoinnin toivotaan tarjoavan riittävän tietopohjan tehdä vaikuttavuusarvioita. Toimialan aluetaloudellisten vaikutusarviointien luotettavuutta heikentää jo pahoin vanhentuneet alueelliset panos-tuotostaulukot. Niiden kiireellinen päivittäminen on edellytys luotettavien taloudellisten vaikutusten arvioinnille. Panos-tuotostaulukot tulee päivittää muutaman vuoden välein.

LIPAS- liikunnantietopankin tietokannan tulee sisältää kuntien virkistyspalvelut kattavasti. Liikunnan tietopankin ongelmana nähtiin tietojen kattavuus kuntien tarjoamien virkistysalueiden ja reittien osalta. Ongelmana on myös kuntien voimavarojen riittämättömyys pitää yllä tietokantaa. Tukitoimia kunnille tarvitaan.

Kulttuuriympäristöjä koskevien tietokantojen saatavuutta tulee parantaa kehittämällä 'yhden luukun avoin tietoportti'. Tietosisällön kattavuutta parannetaan niin, että tiedot kattavat kaikkea rakennettua kulttuuriympäristöä ja kulttuurimaisemia koskevaa tietoa. Kokemuksia ja hyviä käytäntöjä voidaan siirtää esimerkiksi SYKE:n, Museoviraston ja Metsähallituksen KIRADIGI-kokeiluhankkeesta "Kulttuuriympäristötiedot yhteiseen käyttöön", joka tarkastelee tiedon yhteiskäyttöisyyttä, ja joka pyrkii siihen hyödyntämällä rajapintoja viranomaisten kesken. Kulttuuriympäristöjen tietokantojen ongelmina nähtiin myös sekä tietosisällön että alueellinen kattavuus.

Mökkitilastojen tietosisältöä laajennetaan kattamaan tietoa vuokraustoiminnasta.

LÄHTEITÄ JA TAUSTA-AINEISTOJA

- Aapala K, Tyrväinen L, Reinikainen M, Lehtoranta V, Usva K, Ojala O & Vihervaara P (2017). Uusia keinoja vetovoimaisen luonnon turvaamiseen. Valtioneuvoston selvitys -ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 83/2017. 58 s.
- Adamiak, C, Vepsäläinen, M, Strandell, A, Hiltunen, M J., Pitkänen, K, Hall, C M, Rinne, J, Hannonen, O, Paloniemi, R ja Åkerlund, U (2015). Vapaa-ajan asuminen Suomessa. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 22/2015. Suomen ympäristökeskus.
- Eskelinen, P (2012). Vapaa-ajankalastuksen mittarit. RKTL:n työraportteja 21/2012.
- Eskelinen, P (2016). Kirjallinen tiedonanto 25.4.2016.
- FCG Finnish Consulting Group Oy (2016). Mökkibarometri 2016. 60 s.
<http://mmm.fi/documents/1410837/1880296/Mokkibarometri+2016/7b69ab48-5859-4b55-8dc2-5514cdfa6000>
- Finnboat 2015. Tiedote 06.02.2015. http://www.finnboat.fi/fi/fi_3_3_read.html?Id=1423141849.html
- Finferries <http://www.finferries.fi/>
- Harju-Autti, A (2012). Matkailun ohjelmalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön ja ELY-keskuksen julkaisuja, toimialaraportti 9/2012. 74 s.
- Herngren, E (2013). Grunderna i omvärldsanalys – teori och praktik. Kairos Future för Kairos Academy.
- Hietasaari, K (2016). Kirjallinen tiedonanto 21.2.2016.
- Kainuun luonnonvarasuunnitelma 2015-2020 (raportti: <http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/show/1977>)
- Kauppalehti 30.7.2015, luettu 15.9. <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/vienti-pelastaa-venetehtaat/v5R4qvJj>
- Kauppila, P, Karjalainen, TP, Harju K & Arvio, A (2011). Kalastusmatkailun aluetaloudelliset vaikutukset: esimerkkinä lijoen valuma-alueen kunnat. 36 s. Riista- ja kalatalous – Tutkimuksia ja selvityksiä 12/2011. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki.
http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/uudet%20julkaisut/tutkimuksia_ja_selvityksia_12_2011.pdf (Luettu 28.20.2015)
- Konu H, Tyrväinen, Pesonen J, Tuulentie S, Pasanen K & Tuohino A (2017). Uutta liiketoimintaa kestävä luontomatkailun ja virkistyskäytön ympärille. Kirjallisuuskatsaus. Huhtikuu 2017 Valtioneuvoston selvitys -ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2017. 133 s.
- Kosenius, A-K Juutinen, A, Neuvonen, M, Ovaskainen, V, Sievänen, T, Tolvanen, A ja Tyrväinen, L (2013). Virkistyskäyttöä edistävä metsänhoito valtion talousmetsissä: hyötyjen rahamääräinen arvo. Metlan työraportteja 261.
- Kulttuuriympäristö vaikutusten arvioinnissa. Suomen ympäristö 14/2013
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/42296>
- Liikennevirasto (2015). Kotimaan vesiliikennetilasto 2014. Liikenneviraston tilastoja 4/2015
- MEK (2010). Kansainvälinen luontomatkailututkimus 2010. MEK A: 169 2010
- Metsähallituksen vuosi ja vastuullisuus (2015). (raportti: <http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/show/2008>)
- Neuvonen, M, Nummelin, T, Riala, M, Sievänen, T ja Tuulentie, S (2016).
- Luonnon virkistyskäytön tulevaisuus. Asiantuntijatyöpajojen näkemyksiä. Luonnonvara- ja Biotalous tutkimus 5/2016. 32 s.
- Nurmi, O. ja Okkonen, T (2017). Alueellinen matkailutilinpito. Matkailun talous -ja työllisyysvaikutukset maakunnittain 2013-2014. Työ -ja elinkeinoministeriön julkaisuja TEM raportteja 21/2017.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79859/TEMrap_21_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pellikka, J, Hiedanpää, J & Rannikko, P (2012). Minne mennä metsälle? – Suomen Riista 58, 30–41.

Pellikka, J, Juutinen, A, & Eskelinen, P (2016): Riistatalouden hyvinvointivaikutukset – esiselvitys. – Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 22/2016. 27 s.

Pellikka, J, Juutinen, A ja Eskelinen, P (2017). Metsästyksen ja riistanhoidon arvo: Tutkimus. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 67/2017. Luonnonvarakeskus, Helsinki. 32 s.

Petäjäistö, P & Selby, A (2012). Luontomatkailun yritystoiminta Suomessa. Metlan työraportteja 246 <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2012/mwp246.htm>

Sarajärvi, K (2014). Wildlife-matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Tarkastelussa kalastus- ja metsästysmatkailu Lapin ja Kainuun maakunnissa. Oulun yliopisto, Maantieteen laitos, Pro gradu –tutkielma.

Huhtikuu 2014 <http://herkules.oulu.fi/thesis/nbnfioulu-201405101371.pdf>

Sievänen, T & Neuvonen, M (toim.) (2011). Luonnon virkistyskäyttö 2010. Metlan työraportteja 212. 190 s. <http://metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.htm>

Tilastokeskus (2014a). Suomen virallinen tilasto (SVT): Rakennukset ja kesämökit [verkkojulkaisu]. ISSN= 1798-677X. 2013, Kesämökit 2013 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 6.5.2015].

Saantitapa: http://tilastokeskus.fi/til/rakke/2013/rakke_2013_2014-05-23_kat_001_fi.html

Tilastokeskus (2014b). Suomen virallinen tilasto (SVT): Suomalaisten matkailu [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-8837. 2014, Liitetaulukko 13. Yöpymiset vapaa-ajanmatkoilla majoitusmuodoittain vuonna 2014 ja niiden muutos . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 7.5.2015]. Saantitapa: http://www.tilastokeskus.fi/til/smat/2014/smat_2014_2015-04-10_tau_015_fi.html

Tilastokeskus (2013). http://www.stat.fi/til/rakke/2012/rakke_2012_2013-05-24_kat_001_fi.html

Toivonen, A.-L (2008). Kalastusmatkailu numeroina – kyselytutkimus yrittäjille. Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 13/2008. 32 s.

TOL 2008. www.stat.fi/meta/luokitukset/prodcom/001-2010/kuvaus.html;
www.stat.fi/meta/luokitukset/toimiala/001-2008/kasikirja.pdf

Tuunanen, P (2014). Valtioneuvoston periaatepäättös toimintaohjelmasta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi 13.02.2003. Ympäristöministeriö. Vilmat toteutuminen 3 2014 25.3.2014

Vatanen, E. (2015). Metsähallituksen metsästys- ja kalastuslupa-asiakkaiden rahankäytön aluetaloudelliset vaikutukset ja vertailu. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 219. 34 s.

Vatanen, E & Kajala, L (2015). Kansallispuistojen, retkeilyalueiden ja muiden luontomatkakohteiden paikallistaloudellisten vaikutusten arviointisovelluksen kertomien päivitys 2014. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 213. 28 s.

Väisänen, S ja Ahopelto, L (toim.). (2016). Vesivarojen arvo Suomessa. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 23.

Yhdessä enemmän –kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Matkailun tiekartta 2015-2025. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja TEM raportteja 4/2015.

Zimoch, U, Törmä, H, Keskinarkaus, S, Rautiainen, M, & Kinnunen, J (2014). Metsähallituksen metsästys- ja kalastuslupa-asiakkaiden rahankäytön aluetaloudelliset vaikutukset. University of Helsinki Ruralia Institute Reports 132.

Liite 1. Luontomatkailun ja virkistyskäytön määritelmät

Luontomatkailun määritelmä

Luontomatkailun käsitteen pohdintaa ja muotoilua on tehty vuosien mittaan useissa valtionhallinnon työryhmissä ja raporteissa sekä alan tutkimuksen piirissä. Merkkipaaluja tässä prosessissa ovat olleet valtioneuvoston asettaman työryhmän raportti Ohjelma luontomatkailun ja virkistyskäytön kehittämiseksi (VILMAT; Suomen ympäristö 535, 2002) sekä siihen perustuva valtioneuvoston periaatepäätös, raportti luontomatkailun tulevaisuuden näkymistä (Koi-vula ja Saastamoinen 2005) sekä kooste pohjoismaisesta luontomatkailun tutkimuksesta (Fredman ja Tyrväinen 2010).

Luontomatkailun käsitteen määrittelyssä tarvitaan niin sanottu yläkäsite, joka kuvaa ydinsisäl-lön ja samalla rajaa käsitteen muista asioista lähellä olevista ilmiöistä tai kohteista.

Luontomatkailu määritellään laaja-alaisesti matkailuksi, jossa luonto on ensisijainen vetovoimatekijä.

Luontomatkailuun liitetään kirjallisuudessa myös reunaehdoja: luontoon perustuvan matkailun tulee olla kestävä ja säilyttää matkailukohteet vetovoimaisina luontoalueina. Luontomatkai-lussa korostuvat ihmisen kokemus luonnosta. (Tyrväinen ym. 2014. s. 12)

Luontomatkailun tilastointia varten tarvitaan mittareita, joilla luontomatkailun käsite operatio-nalisoidaan. Tilastoinnin lähtökohtana on tarkoituksenmukaisuus: mitä tietoa tarvitaan ja käy-tetään, mitä tietoa 'kannattaa' mitata eli päätetään tietojen hankinta suhteessa käytettävissä oleviin voimavaroihin.

Alla on koottuna käsitteitä ja joukko mittareita, joita esiintyy aikaisemmissa tutkimuksissa (Sievänen ja Neuvonen 2011, Majoitustilastot, Toimialatilastot).

Taulukko L1.1. Luontomatkailun käsitteitä tilastointia varten

Käsite	Kuvaus, esimerkkejä / selitteitä	Mittaamiseen sopivat muuttujat
Luontomatkailu	Luontomatkailu määritellään laaja-alaisesti matkailuksi, jossa luonto on ensisijainen vetovoimatekijä.	
Luontomatkailun kysyntä	<p>Luontomatkan tekeminen luontokohteeseen vapaa-aikana</p> <p>Luontomatkan tekeminen tai luontomatkkaan osallistuminen jonkun luontoon liittyvän harrastuksen vuoksi</p> <p>Luontomatkkaan osallistuminen</p>	<p>Mitataan useilla mittareilla:</p> <p>Osallistumisosuus, eli kuinka moni osallistuu</p> <p>% osuus väestöstä/ väestöryhmistä</p> <p>Luontomattojen määrä/vuodessa/osallistuja</p>
Luontomatkka	<p>Luontomatkan erottaa muusta matkasta kun matkan aikana harrastaminen liittyy luontoon, esim. mökkeily, hiihto, veneily, kalastus, metsästys, kävely, pyöräily, marjastus</p> <p>Luontomatkan aikana johonkin ko. harrastuksista osallistutaan vähintään kerran.</p>	<p>Luontomatkan aktiviteetti</p> <p>-kesä- ja talviharrastukset</p> <p>-metsä-, vesi- tai lumi- ja jää harrastukset</p> <p>Luontomatkan kohdealue ja sen etäisyys lähtöpaikasta esim. kotoa,</p> <p>Matkan kesto, vrk lukumäärä</p> <p>Matkaseura (voi olla luokiteltu, henkilöiden lukumäärä)</p> <p>Kulikutapa</p> <p>Käyntikerrat tietyssä ajanjaksona</p> <p>Käynnit tietyssä ajanjakson aikana samassa kohteessa</p>
Luontomatkailija	Luontomatkan tehnyt henkilö	<p>Luontomatkan tehneiden henkilöiden lukumäärä/ vuosi</p> <p>Luontomatkailijoita voidaan profiloida erilaisilla mittareilla: sosioekonomiset mittarit, motiivit, odotukset, kiinnostus palvelujen käyttöön, jne.</p>
Luontomatkailun tarjonta	Eri toimijoiden tarjoamat luontomatkailua tukevat alueet, reitit, rakenteet ja palvelut, eli luontomatkailumahdollisuudet	<p>Esimerkkejä</p> <p>Retkeilyreitit, kpl</p> <p>Nuotiopaikka, kpl</p>
Luontomatkan kohde	<p>Matkan maantieteellinen kohde</p> <p>Fyysinen ympäristö</p> <p>Temaattinen kohde</p>	<p>Sijainti /luokiteltu/ eri mittakaavat kuten NUTS/ seutu/kunta, tai Lappi, Saaristo, Järvi-Suomi, jne.</p> <p>Matkan 'teeman' luokittelu: esim. kansallispuistomatkka, maatilamatka, saaristomatkka</p>
Luontomatkailuyritys	<p>Matkailuyritys, jonka asiakkaat/osa asiakkaista ovat/on luontomatkailijoita</p> <p>Esim.</p> <p>Majoitusyritys</p> <p>Ohjelmapalveluyritys</p> <p>Ratsastusyritys</p> <p>Hiihto- tai laskettelukeskus</p>	<p>Luontomatkailijoiden arvioitu osuus:</p> <p>Liikevaihdosta</p> <p>Työllisten määrästä</p> <p>Työtuntien määrästä</p>

Virkistyskäytön ja ulkoilun määritelmät

Luonnon virkistyskäytöllä tarkoitetaan vapaa-aikana virkistäytymistarkoituksessa tapahtuvaa liikkumista ja oleskelua luonnonympäristössä. Luonnon virkistyskäyttö -käsitettä käytetään kun painotetaan luonnonvarojen kuten metsien ja vesistöjen käyttöä tai maankäyttöä, ts. alueiden käyttämistä virkistykseen.

Ulkoilun määritelmä juontaa juurensa vuoden 1973 Virkistysaluekomitean mietinnöstä (Komiteanmietintö 1973:143), missä se on kuvattu seuraavasti: 'Ulkoilulla ymmärretään ensisijassa ulkosalla (luonnonssa) jalan, hiihtäen, pyöräillen, veneillen tai näihin verrattavalla tavalla vapaa-ajan viettämistarkoituksessa tapahtuvaa liikkumista sekä tilapäistä oleskelua, uimista, lyhytaikaista telttailua, marjojen ja sienien poimimista, onkimista, joutenoloa, ja yleistä luonnonharrastusta sekä muuta näihin verrattavaa toimintaa'. Ulkoilu-käsitettä käytetään pääosin puhuttaessa väestön vapaa-ajan käytöstä luonnonssa virkistäytymiseen sekä siihen liittyvästä harrastamisesta. Ulkoilu viittaa ihmiskeskeiseen tarkasteluun eli ulkoilusta voidaan puhua

silloin kun tarkastellaan väestön, väestöryhmän tai jonkun harrastajaryhmän (veneilijät, marjastajat jne.) ulkoilukäyttäytymistä (Sievänen ja Neuvonen 2011).

Virkistyskäytön käsitteitä Sieväsen ja Neuvosen (2011) mukaan:

Luonnon virkistyskäyttö sisältää kaiken vapaa-ajan viettämistarkoituksessa luonnonympäristössä tapahtuvan oleskelun ja liikkumisen jalan, hiihtäen, pyöräillen tai moottoriajoneuvolla tarkoituksena liikunta, maisemien ihailu, luonnon harrastaminen, retkeily, telttailu, metsästys, virkistyskalastus, veneily, virkistysluonteinen kotitarvemarjastus ja -sienestys. Myös loma-asuminen ja matkailu, sillä osin kun niihin liittyy edellä mainittua virkistystoimintaa, kuuluu luonnon virkistyskäytön piiriin. Luonnon virkistyskäyttö sisältää täten kaikki jokamiehen oikeudella luonnossa tapahtuvat ulkoilutoiminnot ja näiden lisäksi metsästyksen sekä osan jokamiehen oikeuden ulkopuolelle jäävästä virkistyskalastuksesta. Myös motorisoitu liikkuminen luonnossa kuten moottorikelkkailu tai moottori-veneily ovat virkistyskäyttömuotoja, samoin kuin esimerkiksi autosta, näköalatornista tai maisemaikkunasta tapahtuva maisemien katselu.

Ulkoilulla ymmärretään ensisijassa lihasvoimin kuten jalan, hiihtäen, pyöräillen, soutaen tai näihin verrattavalla tavalla vapaa-aikana tapahtuvaa liikkumista sekä oleskelua, yleistä luonnonharrastusta sekä muuta näihin verrattavaa harrastustoimintaa ulkoilmassa.

Virkistys- tai ulkoiluympäristöllä tarkoitetaan sitä ympäristöä, missä virkistäytyminen tai ulkoilu tapahtuu. Virkistysympäristö voi olla metsä- ja peltoalue, vesialue tai muu kulttuuri- ja luonnonmaisema-alue, puisto, kulttuurilaitos jne. Ulkoiluympäristöä voi olla asuntoalueen kevyen liikenteen väylä ja sen ympäristö, luonnonmukaiset liikuntapaikat, kaupunkipuistot, metsäalueet, peltoalueet, erityinen ulkoilu- ja/tai retkeilyalue, vesi- ja ranta-alue, luonnonsuojelualue, tai mikä tahansa ympäristö missä on mahdollista ulkoilla. Rakennettu kaupunkipuisto ja erämaa ovat yhtä hyvin virkistysympäristöä. Virkistyskäytön kysyntä on moniulotteinen yleiskäsite, ja kysyntää kuvataankin monilla alakäsitteillä ja mittareilla. *Ulkoilun osallistumisosuus* kuvaa sitä, kuinka suuri osuus väestöstä harrastaa ulkoilua jossakin muodossa, ja usein kysynnän kuvaa tarkennetaan tarkastelemalla eri väestöryhmien osallistumisosuuksia. *Ulkoiluharrastuksen osallistumisosuus* tarkoittaa sitä kuinka suuri osuus väestöstä harrastaa kyseistä ulkoiluharrastusta. Osallistuminen rajataan tietyllä viiteajanjaksolle, kuten kyselyä edeltävään 12 kuukauteen. Toinen ulkoilukysyntää kuvaava tunnus on *ulkoilun useus* tai *määrä* eli kuinka usein ulkoillaan tai kuinka monta kertaa käydään luonnossa virkistäytymistarkoituksessa. Useutta kuvataan *ulkoilukertojen* tai *harrastuskertojen* lukumäärällä (tietyn ajan kuluessa, esimerkiksi viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana).

Taulukko L1.2. Virkistyskäytön ja ulkoilun käsitteitä tilastointia varten

Käsite	Kuvaus, esimerkkejä / selitteitä	Mittaamiseen sopivat muuttujat
Virkistyskäyttö	<i>Luonnon virkistyskäytöllä</i> tarkoitetaan vapaa-aikana virkistytymistarkoituksessa tapahtuvaa liikkumista ja oleskelua luonnonympäristössä.	
Virkistyskäytön kysyntä	Ulkoiluun osallistuminen luontoympäristössä tai tietyssä luontokohteessa <i>Ulkoilun useus</i> tai <i>määrä</i> eli kuinka usein ulkoillaan tai kuinka monta kertaa käydään luonnossa virkistytymistarkoituksessa	Mitataan useilla mittareilla: Ulkoiluun osallistumisosuus, eli kuinka moni osallistuu, % -osuus koko väestöstä tai tietyistä väestöryhmistä Ulkoilukertojen määrä/vuodessa tai tietyssä ajan jaksossa/osallistujia
Ulkoilukerta	Käyntitapahtuma luontoympäristössä on <i>ulkoilukerta</i> . Ulkoilukerta viittaa käyntiin luonnossa jonkun ulkoiluharrastuksen takia. Ulkoilukerran aikana johonkin ulkoiluharrastukseen osallistutaan vähintään kerran.	Mitataan useilla mittareilla: Ulkoilukerran kohdealue ja sen etäisyys lähtöpaikasta esim. kotoa Ulkoilukerran kesto, vrk lukumäärä Ulkoiluseura (voi olla luokiteltu, henkilöiden lukumäärä) Kulkutapa kohdealueelle Ulkoilukerrat tietyssä ajanjaksona Ulkoilukerrat tietyn ajanjakson aikana samassa kohteessa
Ulkoilija	Luonnossa virkistytymässä käyvä ihminen on <i>ulkoilija</i>	Ulkoiluun osallistuneiden henkilöiden lukumäärä/ vuosi tai tietty ajanjakso Ulkoilijoita voidaan profiloida erilaisilla mittareilla: sosioekonomiset mittarit, motiivit, odotukset, kiinnostus palvelujen käyttöön, jne.
Ulkoiluharrastus	Eri vuodenaikoina tapahtuvaa liikkumista ja oleskelua luonnossa; esim. mökkeily, hiihto, veneily, kalastus, metsästys, kävely, pyöräily, marjastus, sauvakävely, lasten kanssa ulkoileminen, koiran ulkoilutus, jne.	Mitataan useilla mittareilla: onko harrastanut kyseistä ulkoiluharrastusta (osallistuminen) harrastuskerrat vuodessa tai tietyssä ajanjaksona
Virkistysalue tai ulkoilualue	Ulkoilukerran kohdealue, joka on erityisesti ulkoiluun tai muuhun virkistytymiseen varattu alue.	Ulkoilukerran kohdealue ja sen etäisyys lähtöpaikasta esim. kotoa Lähivirkistyskohteen etäisyys Etäisyys ulkoiluun sopivalle alueelle, esim. hiihtoalueelle
Virkistys- tai ulkoilupalvelu	Palvelu tai rakenne on tuotettu virkistyskäyttöä varten, kuten rakennetut reitit, viitat, opastustaulut, tulipaikat, polttopuuhuolto, autiotuvat, ulkoilukeskus, luontokeskus, virkistyskalastuspaikka sekä muut rakenteet ja palvelut, joita on valtion ja kuntien ylläpitämällä ulkoilu-, retkeily- ja luonnonsuojelualueilla sekä monikäyttöalueilla.	Esimerkkejä: ulkoilureittejä, kpl lepopaikkoja, kpl uimarantoja, kpl

Liite 2. Virkistyskäytön ja luontomatkailun arvottamistutkimusten kirjallisuutta

Tähän liitteeseen koottu luvun 3.2 kirjallisuus. Liitteen 2 taulukossa käytetään lyhenteitä eri menetelmin kohdalla. Alla lyhyt yhteenveto ja kuvaus käytettävistä arvottamismenetelmistä.

Matkakustannusmenetelmä (TC, Travel-cost method)

Matkakustannusmenetelmä mittaa luonnossa virkistäytymisen arvoa. Käyntikertojen ja matkakustannusten välinen yhteys mallinnetaan kysyntäkäyrällä, jonka avulla selvitetään yhden käyntikerran arvo. Menetelmän etuna on se, että se perustuu todelliseen käyttäytymiseen ja todellisiin kustannuksiin.

Ehdollinen käyttäytyminen (Contingent behavior)

Menetelmällä voidaan tarkastella virkistysympäristön laadun arvoa. Menetelmä pohjaa matkakustannusmenetelmään. Vastaajalta kysytään kuinka monta kertaa hän kävisi alueella, jos sen laatu muuttuisi. Käyntikertojen ja matkakustannusten välinen yhteys mallinnetaan kysyntäkäyrällä, jonka avulla selvitetään alueen laatutekijän arvo.

Hedonisten hintojen menetelmä

Hedoninen hinnoittelu perustuu siihen, että ostettu tuote koostuu erilaisista ominaisuuksista. Esimerkiksi asunnon arvoon vaikuttaa muiden tekijöiden ohella luonnon ympäristö. Menetelmässä markkina-arvoa mallinnetaan ominaisuuksien avulla, määrittäen niille kullekin hinta-vaikutus. Näin saadaan määritettyä virkistysympäristön arvo asukkaille.

Ehdollinen arvottaminen (CV, Contingent valuation)

Ehdollinen arvottaminen on kyselytutkimusmenetelmä, jossa vastaajilta selvitetään, kuinka paljon he olisivat valmiita maksamaan esimerkiksi virkistysalueen säilymisestä. Maksuhalukkuutta voidaan kysyä suoraan tai mitata sitä, haluaako vastaaja kannattaa hanketta, jos se aiheuttaa hänelle henkilökohtaisia kustannuksia. Menetelmän avulla voidaan määrittää ympäristön arvo tulevaisuuden tilanteissa.

Valintakoemenetelmä (CE, Choice experiment)

Menetelmässä kyselytutkimuksen vastaajille esitetään joukko ympäristöohjelmia, joiden ominaisuudet eroavat toisistaan. Tämän jälkeen kysytään, minkä esitetyistä ohjelmista hän valitsisi, vai eikö valitsisi mitään esitetyistä vaihtoehdoista. Vastausten perusteella voidaan tilastollisin menetelmin selvittää vastaajanmaksuhalukkuus eri ominaisuuksista. Menetelmän hyvinä puolina on se, että hyvin monenlaisia ympäristön ominaisuuksia voidaan arvottaa samalla kertaa.

Taulukko L2.1. Virkistyskäytön arvottamistutkimuksia (Lankia 2015, täydennetty lista).

Tutkimus	Arvottamisen kohde	Menetelmä*	Tutkimuskohde	Aineisto	Arvoestimaatti, keskiarvo
Ovaskainen, V., Mikkola, J. & Pouta, E. 2001. Estimating recreation demand with on-site data: an application of truncated and endogenously stratified count data models.	Helsingin kaupungin ulkoilualueet	TC	3 virkistysaluetta Nuuksiossa	Kävijätutkimus n=656.	70-72 mk/kerta (12 €/kerta)
Huhtala, A. & Pouta, E. 2008. User fees, equity and the benefits of public outdoor recreation services.	Kansallispuistot ja muut virkistyskäyttöön varustetut valtion alueet	CV	Finland	Väestökysely, LVVI n=1871.	Alueiden käyttäjät 128 mk/vuodessa (€ 21,5/vuodessa) Ei-käyttäjät: 107 mk/vuodessa (18 €/vuodessa)
Tyrväinen, L., Mäntymaa, E. & Ovaskainen, V. 2013. Demand for enhanced forest amenities in private lands: The case of the Ruka-Kuusamo tourism area, Finland.	Metsien tuottamat hyödyt: maisema ja biodiversiteetti	CE	Ruka-Kuusamo matkailualue	Kävijätutkimus n=922.	Ei jälkiä intensiivisestä metsänkäsittelystä : 12 €/viikon käynti. Metsänkäsittelyn jälkiä 10 % reittien varsilla: 11 €/viikon käynti. Uhanalaisten lajien populaatiot kasvavat 10 %: 11 €/viikon käynti. Uhanalaisten lajien populaatiot vähenevät 10 %: 37 €/viikon käynti.
Juutinen, A., Mitani, Y., Mäntymaa, E., Shoji, Y., Siikamäki, P. & Svento, R. 2011. Combining ecological and recreational aspects in national park management: a choice experiment application.	Kansallispuistojen ominaisuudet : virkistyspalvelut ja biodiversiteetti	CE	Oulangan kansallispuisto	Kävijätutkimus n=473.	Uhanalaisten lajien populaatiot kasvavat 10 %: 7 €/käynti. Luonnon monimuotoisuus säilyy nykytasolla: 5 €/käynti. 15 lajia häviää kansallispuistosta: 12 €/käynti
Pouta, E. & Ovaskainen, V. 2006. Assessing the recreational demand for agricultural land in Finland.	Virkistäytyminen maatalousalueilla	TC	Suomi	Väestökysely, LVVI n=5535.	Ulkoilukerta kuin kohteessa maatalousalueita: € 22/päiväkäynti, €51/yöpymisen sisältävä luontomatka. Ulkoilukerta jos kohteessa ei ollut maatalousmaata: € 20/ päiväkäynti, €57/ yöpymisen sisältävä luontomatka.
Grammatikopoulou, I., Pouta, E., Salmiovirta, M. & Soini, K. 2012. Heterogeneous preferences for agricultural landscape improvements in southern Finland.	Maatalousmaiden ominaisuudet	CE	Nurmijärvi	Kysely kuntalaisille, Nurmijärvi, n=630.	Laiduntavia eläimiä maisemassa: 82 €/vuosi. Kunnostetut talousrakennukset: 36 €/vuosi

Horne, P., Boxall, P.C. & Adamowicz, W.L. 2005. Multiple-use management of forest recreation sites: a spatially explicit choice experiment.	Metsien tuottamat hyödyt: maisema ja biodiversiteetti	CE	5 Helsingin omistamaa virkistysaluetta	Kävijätutkimus n=431.	Hoitokäytäntö, jossa 2 aluetta jätetään hoidon ulkopuolelle luonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi, 3 hoidetaan olemassa olevan käytännön mukaan virkistyskäyttöä painottaen: 11 €
Tyrväinen, L. 2001. Economic valuation of urban forest benefits in Finland.	Kaupunkimetsät	CV	Salo ja Joensuu	Kysely kuntalaisille, n= in Joensuu: 322, in Salo: 224.	Joensuussa: 42-53 mk/kk (7.1-8.9 € /kk). Salossa: 9-17 mk/2 tunnin käynti (2-3/2-€ / tunnin käynti)
Ovaskainen, V., Neuvonen, M., & Pouta, E. 2012. Modelling recreation demand with respondent-reported driving cost and stated cost of travel time: A Finnish case.	Virkistyskäyttö	TC	Teijon retkeilyalue	Kävijätutkimus n=235.	25-59 €/kerta
Huhtala, A. & Lankia, T. 2012. Valuation of trips to second homes: do environmental attributes matter?	Virkistys kesämökeillä	TC	Suomi	Kysely kesämökin omistajille n=343.	170-205 €/kerta
Lankia, T., Pouta, E., Neuvonen, M. & Sievänen, T. 2014. Willingness to contribute to the management of recreational quality on private lands in Finland.	Virkistyskäyttöön vaikuttavat luonnonhoitokäytännöt	CV	Suomi	Väestökysely, LVVI n=2761.	92 €/ vuosi, tai 5 työpäivää/ vuosi luonnonhoitotyötä
Lankia, T., Kopperoinen, L., Pouta, E. & Neuvonen, M. 2015. Valuing recreational ecosystem service flow in Finland.	Virkistyskäyttö	TC	Suomi	Väestökysely, LVVI n=8895.	Lähiulkoilu: €2-97/kerta. Luontomatkat: €29-252/matka
Lankia, T. & Pouta, E. 2012. Effects of water quality changes on recreation benefits in Finland: Combined travel cost and contingent behaviour model.	Vesien virkistyskäyttö	TC CB	Suomi	Väestökysely	18 €/uintikerta, parantunut vedenlaatu: 46 €/uintikerta
Luoto, I. 1998. Recreation and its economic value in lake Öjanjärvi (Öjanjärven virkistyskäyttö ja sen taloudellinen arvottaminen).	Vesien virkistyskäyttö	CV	Järvi: Ojanjärvi	Mökki-omistajat ja rantojen käyttäjät	3 €/päivä/kävijä, 34 €/päivä/mökin omistaja
National Audit Office of Finland (NAO) 2007. Developing fisheries (Kalatalouden kehittäminen).	Virkistyskalastus	TC	Tornionjoki	kalastajakysely	183 €/kalastuspäivä
Parkkila, K., Haltia, E. & Karjalainen, T.P. 2011. Benefits of the salmon stock restoration for recreational anglers of the river Iijoki – pilot study with contingent valuation method (Iijoen lohikannan palauttamistoimien hyödyt virkistyskalastajille – pilotitutkimus ehdollisen arvottamisen menetelmällä).	Virkistyskalastus	CV	Iijoki	kalastajakysely	26 €/henkilö/ vuosi
Parkkila, K. 2005. Estimating the Willingness to Pay for Catch Improvements in the River Simojoki - An Application of Contingent Valuation Method (Simojoen lohien saalismäärän lisääntymisen taloudellinen arviointi contingent valuation -menetelmällä).	Lohisaalis	CV	Simojoki	kalastajakysely	50–56 €/henkilö /vuosi

Toivonen, A.-L., Roth, E. S. Navrud, S., Gudbergsson, G., Appelblad, H., Bengtsson, B. & Tuunainen, P. 2004. The Economic Value of Recreational Fisheries in Nordic Countries.	Virkistyskalastus	CV	Suomen vesialueet	kalastajakysely	83 €/henkilö /vuosi
Valkeajärvi, P. & Salo, H. 2000. Fishing and its value in Lake Päijänne in 1996 (Kalastus ja kalastuksen arvottaminen Päijänteellä vuonna 1996).	Virkistyskalastus	CV	Päijänne	asukkaat ja kiinteistöjen omistajat lähikunnissa	8–16 €/taimen saalis
Vesterinen, J., Pouta, E., Huhtala, A. & Neuvonen, M. 2010. Impacts of changes in water quality on recreation behavior and benefits in Finland.	Vesien virkistyskäyttö	TC	Suomen vesialueet	väestökysely	6–19 €/henkilö/ päivä
Vähäsarja, V. 2014. Luontoympäristön terveys- ja hyvinvointivaikutusten taloudellinen arvottaminen. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 210. 76 s.	Koetut terveys- ja hyvinvointivaikutukset	CV sovellus	4 kansallis- ja luonnonpuistoa	kävijätutkimus	96–404 €/käynti

*Menetelmät: CV contingent valuation eli ehdollinen arvottaminen, CE choice experiment eli valintakoe, TC travel cost method eli metkakustannusmenetelmä, CB contingent behavior eli ehdollinen käyttäytyminen

Liite 3. Luontomatkailua erotteleva mittari

Luontomatkailun osuutta kaikesta kotimaisen ja kansainvälisen matkailun volyymista ei ole voitu erottaa käytössä olevilla tiedonkeruilla. Kotimaista matkailua mittaa Tilastokeskuksen toteuttama Suomalaisten matkailu –tutkimus, ja kansainvälistä matkailusta tietoa kerää Visit Finlandin tilaama matkailijatutkimus.

Suomalaisten matkailu –tutkimuksessa vastaajalta tiedustellaan edelliskuussa tehtyjä matkoja. Matkan päätarkoituksesta tiedustellaan, oliko se 1) vierailu sukulaisten tai ystävien luona, 2) vapaa-ajan vietto 3) muu henkilökohtainen syy vai 4) työhön liittyvä.

Näistä vapaa-ajan matkat (2) ovat potentiaalisesti myös sellaisia, joissa luonto oli yksi vetovoimatekijöistä matkakohteen valinnassa. Vuonna 2018 aiotaan tutkimuksessa selvittää tällaisten kotimaanmatkojen osalta matkalle lähtemisen motivaatiota seuraavalla kysymyksellä:

”Mitkä seuraavista asioista olivat tärkeimmät vetovoimatekijät matkakohteen valinnassa. Valitse enintään kaksi.”

- **1 Luonto**
- 2 Urheilu ja liikunta
- 3 Kulttuuri tai viihde
- 4 Hyvinvointi
- 5 Ostokset

Näin muotoillun kysymyksen avulla saataisiin rajattua 1) se osajoukko matkoista, joissa luonto on ollut merkittävä vetovoimatekijä, ja 2) näiden matkojen kohteet ja rahankäyttö.

Koska Suomalaisten matkailu –tiedonkeruun perusteella saadaan tiedot myös matkailun tilinpitoa varten, tämä uusi mittari mahdollistaa luontomatkailun tunnuslukujen laskemisen myös matkailutilinpidon tilastoihin.

Kansainvälisen matkailun tiedonkeruuseen voidaan sijoittaa sama mittari, jolloin myös kansainvälisen matkailun osalta voidaan saada laskettua luontomatkailun osuus. Kansainvälisten matkailijoiden tekemistä luontomatkoista voidaan edelleen saada tietoja kohdealueista, majoitusmuodoista ja muista mitatuista tekijöistä.

Tämän ehdotuksen on laatinut työryhmä Ossi Nurmi (Tilastokeskus), Katarina Wakonen (Visit Finland) ja Tuija Sievänen (Luonnonvarakeskus).

Liite 4. Tilastojen laatukriteerit

Lähde: <http://www.stat.fi/meta/svt/svt-laatukriteerit.html>

Suomen virallisen tilaston neuvottelukunta on vuonna 2010 päivittänyt tilastoille asettamiaan laatukriteereitä, jotka Suomen viralliseen tilastoon kuuluvien tilastojen on täytettävä. Kriteerit on yhdenmukaistettu Eurostatin laatukriteerien kanssa. Kriteerien tarkoituksena on kehittää ja ylläpitää SVT-tilastojen käytettävyyttä yhteiskunnan tietotarpeisiin. Seuraavassa on lueteltu kriteerit, jotka Suomen viralliseen tilastoon kuuluvan tilaston tulee täyttää:

SVT-laatukriteereitä tulee noudattaa kaikkia Suomen virallisen tilaston tilastoja tuottaessa. Kriteerit muodostavat myös tilastojen laadun raportoinnin ja arvioinnin perustan. Ne pohjautuvat [Euroopan tilastojen käytäntesääntöihin](#) (CoP) (pdf).

1. Puolueettomuus ja läpinäkyvyys

Tilastojen tuotannossa ja raportoinnissa noudatettavat periaatteet perustuvat ulkopuolisista etunäkökohdista riippumattomaan [ammattimaiseen harkintaan ja tilastoeettisiin periaatteisiin](#). Periaatteet ovat julkisia ja havaitut virheet korjataan näkyvästi. Tilastot ovat yhtäläisin ehdoin kaikkien saatavilla.

2. Laadun hallinta

Tilastojen tiedon laatua seurataan jatkuvasti hyväksytyin menettelyin ja sitä on kuvattu riittävästi. Laadun kuvaamisen minimivaatimuksena on ajan tasalla oleva SVT-laatuseloste. Tavoitteena on, että kaikilla SVT-tilastoilla on hyväksytyt laadunvarmistusmenettelyt.

3. Tietosuoja

Tiedonantajilta saatuja tietoja käytetään vain heille ilmoitettuun käyttötarkoitukseen ja heidän yksityisyytensä sekä liike- ja ammattisalaisuutensa on suojattu tehokkaasti.

4. Tehokkuus

Tilastot tuotetaan riittävin voimavaroin ja valtuuksin, ammattitaitoisesti ja mahdollisimman tehokkaasti tiedonantajien rasitusta minimoiden.

5. Relevanssi

SVT-tilastot sisältävät käyttäjien tarpeiden kannalta olennaisimmat valtakunnallisesti kattavat tiedot aihepiiristään.

6. Tarkkuus ja luotettavuus

SVT-tilastot kuvaavat täsmällisesti ja luotettavasti tilastoitavia ilmiöitä, niiden tilaa ja muutoksia. Tilastointimenetelmistä ja niiden muutoksista esitetään selkeä kuvaus. Niiden vaikutus tuloksiin ja muut mahdolliset tilastojen epävarmuustekijät analysoidaan ja raportoidaan. Tilastoissa mahdollisesti havaittujen virheiden oikaisussa menetellään SVT-neuvottelukunnan hyväksymän suosituksen ([SVT-julkaisuohje](#)) mukaisesti.

7. Ajantasaisuus ja oikea-aikaisuus

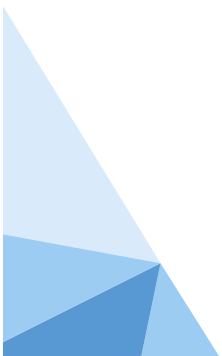
SVT-tilastojen tiedot ovat mahdollisimman ajantasaisia. Niiden julkistamisajankohta on ennakko-tiedossa. Julkaisija ylläpitää SVT-neuvottelukunnan ohjeiden ([SVT-julkaisuohje](#)) mukaista julkistamiskalenteria.

8. Yhtenäisyys ja vertailukelpoisuus

SVT-tilastot ovat yhtenäisiä sekä mahdollisimman vertailukelpoisia yli ajan ja alueellisesti. Tilastoissa käytetään yleisiä ja vakiintuneita, pääasiassa kansainvälisesti hyväksytyjä käsitteitä ja tilastoluokituksia. Tilastojen yhtenäisyyteen ja vertailukelpoisuuteen vaikuttavat tekijät dokumentoidaan ja niistä kerrotaan tilastojen laatuselosteissa. Määritelmällisesti toisistaan poikkeavat tiedot, jotka kuvaavat samaa ilmiötä, selkiytetään käyttämällä eri käsitteitä.

9. Saatavuus ja selkeys

SVT-tilastot esitetään selkeässä, läpinäkyvässä ja ymmärrettävässä muodossa sekä levitetään sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Tilastot ja niitä tukeva metatieto sekä käyttäjille suunnatut ohjeet ovat yleisesti saatavilla. Esitystapa tukee tilastojen oikeata tulkintaa ja vertailuja. Tilastojen perusaineistot ovat käytettävissä tutkimustarkoituksiin tietosuojan vaarantumatta. Tilastosta voidaan tuottaa räätälöityjä analyysseja yksittäisen käyttäjän tai käyttäjäryhmän tarpeisiin.

VALTIONEUVOSTON
SELVITYS- JA TUTKIMUSTOIMINTA

tietokayttoon.fi

ISSN 2342-6799 (pdf)

ISBN 978-952-287-494-8 (pdf)